

Dicționar de criminologie

Octavian Bejan

Chișinău, 2009

A

ACTIVITATE CRIMINALĂ

(*fr.* – activité criminelle, *en.* – criminal activity,
ru. – преступная деятельность),

suită de acțiuni avînd un scop criminal comun care are un caracter permanent. Dacă o faptă criminală constituie un act de conduită singular, episodic, atunci activitatea criminală reprezintă un comportament criminal care durează. Activitatea criminală îmbină atît acțiuni criminale, cît și noncriminale. De exemplu, un grup criminal comercializează droguri, nu ocazional, ci permanent sau un individ se ocupă cu furturile din apartamente, activitatea lui fiind orientată spre un termen nelimitat. Este posibil ca o faptă criminală să se transforme într-o activitate criminală, deoarece făptuitorul nu a fost demascată în timp util, la criminal apărînd sentimentul impunității și încrederii în abilitatea sa de a evita tragerea la răspundere. În general însă activitatea criminală este specifică recidiviștilor și criminalilor profesioniști.

ACTIVITATE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – activité criminologique, *en.* – criminological activity,
ru. – криминологическая деятельность),

se desfășoară pe trei planuri: științifică, didactică și practică. *Activitatea criminologică științifică* (de cercetare) este orientată spre: (1) dobîndirea de cunoștințe criminologice; (2) dezvoltarea metodologiei de cercetare criminologică; (3) prognozarea dezvoltării criminologiei atît ca știință, cît și ca activitate practică; (4) optimizarea activității de cercetare criminologică; (5) formarea și întreținerea unei tradiții științifice. Activitatea criminologică științifică presupune asemenea accesorii inerente: unități de cercetare științifică (laboratoare, centre, institute etc.), reviste științifice, biblioteci,

instituții de formare științifică (masterat, doctorat), reuniuni științifice (mese rotunde, conferințe, congrese etc.), asociații științifice etc. *Activitatea criminologică didactică* se ocupă de: (1) sintetizarea cunoștințelor criminologice; (2) transmiterea cunoștințelor criminologice persoanelor instruite; (3) actualizarea continuă a materiei criminologice predate în pas cu cele mai recente realizări ale științei criminologice; (4) dezvoltarea metodicii de transmitere a cunoștințelor criminologice; (5) optimizarea sistemului și procesului de transmitere a cunoștințelor criminologice. Accesoriile inerente activității criminologice didactice constă în: instituții de învățământ (școli, licee, universități, școli de meserii etc.), materiale didactice, biblioteci etc. *Activitatea criminologică practică* are rolul de: (1) efectuare a analizelor și prognozelor criminologice; (2) concepere și planificare a acțiunilor de prevenire și contracarare a criminalității; (3) efectuare a acțiunilor de prevenire a criminalității; (4) asigurare a suportului criminologic în activitatea de contracarare a criminalității; (5) evaluare a rezultatelor acțiunilor anticrimă; (6) optimizare a activității criminologice practice. Printre accesoriile inerente activității criminologice practice se numără: instituții publice de acțiune anticrimă și echipamente. Astfel, activitatea criminologică științifică urmărește obținerea de cunoștințe criminologice, cea didactică se ocupă de transmiterea acestor cunoștințe practicienilor, iar în cadrul activității practice cunoștințele criminologice sunt utilizate în procesul de prevenire și contracarare a criminalității. Toate cele trei componente: obținere, transmitere și aplicare a cunoștințelor criminologice în viața curentă a societății, formează *sistemul de asigurare criminologică a vieții sociale*. Cercetarea științifică criminologică constituie fundamentul sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale. Atât activitatea de formare profesională, cât și cea practică operează cu cunoștințele acumulate prin cercetarea criminologică. Cunoștințele criminologice servesc drept suport teoretic indispensabil pentru activitatea socială anticrimă. Fără suport științific activitatea practică anticrimă ar semăna mai degrabă cu niște agitații instinctive de respingere a agresiunilor, iar procesul de instruire și-ar pierde substanța și deci noima. „Nu putem efectua un control asupra criminalității doar în baza bunului simț, deoarece analiza fenomenului crimă, cauzelor acestuia, elaborarea măsurilor de control necesită cunoștințe speciale” (V. Bujor). *Vezi: criminolog.*

ANALIZĂ STATISTICO-CRIMINOLOGICĂ

(fr. – analyse statistico-criminologique,

en. – statistic criminological analysis,
ru. – статистико-криминологический анализ),

examinare complexă a stării criminalității la un moment dat utilizând procedee statistice adaptate studiului criminologic și interpretări efectuate prin prisma cunoștințelor criminologice. Analiza statistico-criminologică reprezintă o cercetare deopotrivă cantitativă și calitativă. Caracterizarea cantitativă a stării criminalității la momentul vizat este realizată prin procedeele statisticii criminologice, iar cea calitativă – prin interpretarea criminologică a datelor culese și prelucrate statistic. Unele studii au un caracter pur statistic, în care caz se obține o reflectare în cifre a stării criminalității. Fără o interpretare criminologică, această totalitate de cifre nu oferă însă o înțelegere a fenomenului la moment și a tendințelor lui, ci numai o descriere numerică a unor trăsături ale criminalității. Aceste studii urmăresc fixarea parametrilor criminalității, astfel ca ceilalți criminologi să le poată utiliza în cercetările lor, inclusiv să propună interpretări criminologice. De exemplu, sporirea numărului de crime nu indică neapărat o agravare a stării criminalității, cum ar reieși dintr-o interpretare eminentă statistică, în situația în care această manifestare se datorează proliferării unor conduite criminale mai puțin grave, survenită pe fondul diminuării crimelor grave (omor, tâlhărie etc.). Efectuarea unor analize statistico-criminologice exacte necesită o bună pregătire în domeniul statisticii criminologice și o cunoaștere profundă a fenomenelor criminale, în special a legilor de existență și manifestare, inclusiv în interacțiune cu alte fenomene. Analizele statistico-criminologice servesc drept fundament informațional-științific pentru activitatea practică anticrimă. În practica criminologică, analizele statistico-criminologice pot fi completate cu evaluări ale stării criminogene în teritoriul supus investigației. *Vezi: statistică criminologică, nivelul criminalității, structura criminalității, dinamica criminalității.*

ANCHETĂ SOCIOLOGICĂ

(*fr.* – **enquête sociologique**, *en.* – **survey**,
ru. – социологический опрос),

metodă empirică de cercetare care constă în chestionarea unui număr semnificativ de persoane, posesoare de informații privitoare la fapte de interes criminologic. Multiple cercetări au arătat că dacă este interogată un

anumit număr de persoane dintr-o totalitate, atunci informațiile obținute sunt reprezentative pentru (caracterizează) întreaga populație. Desfășurarea anchetei sociologice parcurge următoarele etape: (1) *determinarea eșantionului* – acea parte a populației care va fi supusă chestionării. La o populație de peste 1000 de indivizi (indiferent de mărimea ei, milioane sau miliarde) eșantionul este reprezentativ în cazul în care include un efectiv de peste 700 de persoane. Întrucât există erori de înregistrare, cifra utilizată cel mai frecvent este de peste o mie. Cercetările care își propun să efectueze comparații între diverse grupuri ale populației trebuie să extindă mărimea eșantionului pînă la cota de reprezentativitate a fiecărui subgrup al acestuia. Populațiile cu efectiv de sub 1000 de indivizi sunt chestionate în mod exhaustiv, deci toate persoanele care o alcătuiesc, iar în caz de imposibilitate poate fi interogat un număr de zeci sau sute de indivizi, în funcție de mărimea ei. Se cere ca structura eșantionului să corespundă celei a populației, după trăsăturile caracteristice (sex, vîrstă, ocupație etc.). Indivizii eșantionului sunt aleși aleatoriu (la întîmplare). În cercetarea criminologică, populațiile supuse, de regulă, anchetei sociologice sunt persoanele care au săvîrșit infracțiuni, locuitorii obișnuiți dintr-un teritoriu sau reprezentanții unui grup social (profesional, de vîrstă, reședință ori sex); (2) *întocmirea chestionarului* – un set de întrebări adresate indivizilor care compun eșantionul de cercetare. Întrebările formulate reflectă concepția cercetătorului despre un fenomen criminal, dar pot lăsa loc unor exprimări libere (investigație exploratorie). Există întrebări închise – avînd variante de răspuns (subiectul este rugat să aleagă una sau cîteva variante de răspuns), întrebări deschise – fără variante de răspuns, subiectul exprimîndu-și liber cunoștințele despre un fapt, opinia sau atitudinea și întrebări semiînchise (semideschise) – includ și variante de răspuns, dar oferă și posibilitatea unor variante proprii (se adaugă opțiunea „altele” sau „altceva”). În calitate de variantă de răspuns sunt utilizate și scalele abstracte (de exemplu, o scală de la 1 la 10, în care 1 înseamnă deloc neînfricoșat de pericolul crimelor, iar 10 – extrem de înfricoșat). De asemenea, există întrebări centrate – cu o variantă intermediară, neutră de răspuns (au un număr impar al variantelor de răspuns), pe care respondenții au tendința s-o aleagă, din care cauză este indicată o utilizare prudentă a acestora, și întrebări necentrate – subiecții sunt impuși să facă o distincție fără echivoc (de exemplu, să opteze pentru „da” sau „nu”). Întrebările bine formulate evită sugerarea răspunsului, întrebări duble, un limbaj dificil sau interpretări multiple (sunt ambigui); (3) *chestionarea subiecților* – adresarea întrebărilor fiecărui individ din eșantion. Ea poate fi orală (operatorul citește întrebările și notează răspunsurile) sau scrisă (subiectul citește și răspunde de sine stătător), față în

față sau prin telefon. Operatorul, adică persoana care chestionează subiectul, trebuie să aibă o ținută sobră și o conduită cultă, să se ferească să sugereze răspunsuri, să dea explicații ample, precum și să inhibe interlocutorul, determinându-l la nesinceritate, în pofida anonimatului declarat; (4) *prelucrarea datelor culese* – sunt supuse generalizării și analizei statistice. Mai întâi de toate, chestionarele sunt verificate cu scopul de a elimina nonrăspunsurile (se apelează la precizările operatorului, este extrapolată logica celorlalte răspunsuri, este contactat repetat respondentul sau, în genere, este eliminat chestionarul, în special în situația în care conține mai multe omisiuni sau neclarități). Rezultatele obținute sunt inserate în tabele; (5) *întocmirea raportului de cercetare* – o prezentare sistematizată a rezultatelor anchetei efectuate și a interpretărilor statistico-criminologice ale cercetătorului. Raportul de cercetare include prezentarea: (a) problemei studiate, (b) metodologiei utilizate, (c) rezultatelor înregistrate, (c) concluziilor trase. Este binevenită anexarea/includerea unei prezentări succinte. Deoarece implică multiple aspecte statistice, este recomandabilă cooptarea unui specialist în domeniu și utilizarea programelor informatice specializate. Ancheta sociologică poate fi utilizată la scară largă, de exemplu, pentru determinarea nivelului real al criminalității, perceperea pericolului unor manifestări criminale, relevarea unor manifestări criminale necunoscute sau a unor tipare comportamentale. Este o metodă cantitativă ce servește la cunoașterea trăsăturilor generale ale criminalității, susceptibile a fi observate numai în masă, adică într-un număr mare de manifestări individuale. *Vezi: cercetare criminologică, metodologie criminologică, statistică criminologică.*

C

CARACTERUL CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – caractèrè de la criminalité, *en.* – character of criminality, *ru.* – характер преступности),

este determinat de dominanta sa distructivă, adică caracterul indică natura distructivității sociale predominante a criminalității. Criminalitatea poate lovi în mod diferit în societate, iar acest lucru depinde de natura crimelor care provoacă răul cel mai mare societății la un moment dat. De exemplu, distructivitatea socială a criminalității poate fi determinată într-un moment de impactul crimei organizate (cazul Italiei, anii '70-80 ai secolului trecut, sau al Columbiei din ultimele decenii), în timp ce în alt moment ea va fi preponderent legată de violența stradală (Bulgaria, anii '70 ai secolului trecut). Crimele care alcătuiesc criminalitatea la un moment dat au un impact diferit asupra societății, unele dintre ele fiind de o distructivitate sporită în comparație cu celelalte, anume ele și determină distructivitatea criminalității în ansamblu și, deci, caracterul ei. Caracterul criminalității decurge atât din dimensiunea cantitativă, cât și cea calitativă a componentelor sale structurale. De aceea, analiza structurii criminalității constituie doar un mod de a releva caracterul criminalității, deoarece unele manifestări criminale pot deține o pondere relativ redusă sau pot înregistra o dinamică inferioară în raport cu altele, dar să joace un rol decisiv în determinarea distructivității sociale a criminalității. Tradițional caracterul criminalității este definit prin ponderea crimelor grave în ansamblul criminalității și trăsăturile persoanelor care le săvârșesc. Problema este că criminalitatea își manifestă distructivitatea socială nu numai prin natura intrinsecă a unor comportamente criminale (de exemplu, omorurile), ci și prin manifestări de ordin cantitativ, cum ar fi amploarea unor forme ale criminalității (de exemplu, corupția sau violența stradală). Acest fenomen se explică prin faptul că criminalitatea lovește în relațiile sociale, iar în situația în care o conduită devine foarte frecventă, ea modifică chiar natura relațiilor sociale. În multe cazuri nu putem, în genere,

vorbi despre o gravitate absolută a crimelor, ea fiind influențată de diverse circumstanțe. Dacă violurile sau leziunile corporale sunt distructive în mod invariabil, indiferent de numărul acestora, atunci situația diferă în cazul crimelor economice, a căror pericolozitate socială este, predominant, în funcție de frecvența lor. Aceiași apreciere poate fi făcută în privința personalității făptuitorilor. Într-o societate paralizată de corupție, mult mai periculoși sunt funcționarii, care respectă, în general, normele morale de conviețuire socială, decât recidiviștii, specializați, de exemplu, în furturi de buzunar, avînd o orientare antisocială stabilă. Caracterul criminalității reprezintă un criteriu fundamental în conturarea politicii criminologice și, respectiv, a strategiei, metodelor și tacticilor activității de prevenire și contracarare a criminalității. *Vezi: starea criminalității.*

CAUZA CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – cause de la criminalité, *en.* – cause of criminality, *ru.* – причина преступности),

fenomenul care dă naștere criminalității. Cercetările științifice efectuate pînă acum relevă că orice fenomen cunoscut al realității nu a apărut cu de la sine putere, ci a fost generat de un alt fenomen. Această constatare contravine ideii de prim început, deoarece ar însemna că există fenomene care nu au fost produse de altele și impune, totodată, teza infinității lumii. Fenomenul care generează un alt fenomen este numit **cauză**, fenomenul suscitat de cauză este numit **efect**, actul de geneză este numit **cauzare**, raportul dintre cele două fenomene este numit **relație cauzală** sau **relație de cauzalitate**, întreg fenomenul de generare fiind denumit prin termenul **cauzalitate**. Există *cauze interne* și *cauze externe*. Cauzalitatea nu poate fi pe deplin înțeleasă în afara fenomenului de condiționare, care presupune existența unor fenomene, numite condiții, susceptibile a declanșa, accelera, încetini sau chiar stopa procesul de cauzare. Stabilirea cauzei criminalității constituie apanajul criminologiei, avînd statut de problemă centrală de cercetare pentru această ramură a științei. Studiul criminologic de etiologie începe cu clarificarea naturii criminalității. Potrivit principiilor generale ale cauzalității, cauza și efectul au o natură identică. Prin urmare, criminalitatea și cauza ei sunt fenomene de aceeași natură. Sub acest aspect, problema cauzei este indisolubil legată de cea a esenței criminalității. Cunoașterea esenței ne conduce la dezvăluirea cauzei fenomenului crimă. Natura cauzei criminalității poate fi ignorată în investigațiile exploratorii, care constau în

înregistrarea liberă a faptelor. Opinia dominantă în criminologia contemporană consideră criminalitatea drept un fenomen social, de unde rezultă că și cauzarea ei este tot de natură socială. În paralel, unele cercetări cu caracter criminologic caută cauza criminalității printre fenomenele biologice, psihologice și fizice. Cercetările criminologice desfășurate în aceste direcții au relevat multipli factori care influențează asupra criminalității: imposibilitatea realizării intereselor în limitele legale de acțiune, inegalitatea socială, conflictul normativ, sărăcia, mobilitatea socială, conflictul dintre culturi etc. (în plan social); rasa, naționalitatea, ereditatea, constituția anatomică etc. (în plan biologic); capacitatea mentală redusă, autocontrolul deficitar, temperamentul etc. (în plan psihologic); clima, influențele cosmice etc. (în plan fizic); totodată, o serie de factori sunt tratați din diferite perspective cognitive: imitația, educația familială etc. (există abordări sociologice și psihologice), alcoolismul, deficiențele psihice (există abordări biologice și psihologice) etc. Cauzalitatea este studiată în criminologie la trei niveluri: (1) criminalitate (fenomenul în ansamblu), (2) forme particulare de manifestare a criminalității (criminalitatea organizată, corupția, criminalitatea de violență etc.) și (3) crimă (manifestare individuală). Rațiunile unei asemenea abordări sunt următoarele: criminalitatea formează un fenomen de masă, ale cărui elemente sunt crimele. Deși constituie un fenomen unitar, el nu poate exista în afara unor crime concrete, care și constituie materialitatea fenomenului. În condițiile menționate, însă, acțiunea cauzei trebuie să fie prezentă la nivelul fiecărei crime, luată aparte. Pe de altă parte, criminalitatea îmbracă multiple forme nu numai la nivel de crimă individuală, ci și de mulțimi de crime, ce se disting după niște trăsături comune. Trăsăturile identice nu se pot forma decât sub impactul unei cauze unice, a cărei studiere nu poate fi nicidecum omisă de criminologi. Cauza care provoacă criminalitatea este de natură socială, ea rezidă în condițiile sociale de existență ale indivizilor, având putere de influență asupra comportamentului lor. Întrucât condițiile sociale sunt, prin definiție, generale sau, mai exact spus, identice pentru o anumită mulțime de indivizi, efectul lor este de masă, însemnând o pluralitate de comportamente individuale cu o esență comună, ceea ce explică caracterul de masă al criminalității. Cum însă acționează condițiile sociale asupra individului, căci criminalitatea este alcătuită din conduite individuale, doar nu ca niște raze? Condițiile sociale acționează asupra individului prin conștiința lui, ele se reflectă în gândirea lui, devin un element al acesteia, iar din momentul în care se transformă astfel într-un fenomen psihologic îi pot dirija comportamentul. De aceea, cauza care generează crima, în calitate de act individual de conduită, este de natură psihologică. Nu este vorba despre

acțiunea simultană a două cauze. Determinismul presupune existența unei singure cauze și a mai multor condiții (a nu se confunda cu condițiile sociale, termen utilizat anterior cu sens de factor cu putere de cauză). Demontarea contranomieii iscate impune introducerea unui nou concept în acest context explicativ, altfel spus, a unui nou element explicativ, cel de **lanț causal**, care indică acțiunea succesivă a unor cauze, una asupra alteia, pînă la fenomenul care ne interesează. Aceasta înseamnă că avem nevoie de cunoașterea unui segment mai lung al lanțului causal în vederea înțelegerii cauzalității în criminologie, explicația causală deplină echivalînd, teoretic, cu descifrarea întregului lanț. În acord cu cele menționate, cauza socială provoacă cauza psihologică, iar aceasta dă naștere conduitei criminale. Este o prezentare generală a procesului de cauzalitate, ea fiind întruchipată de o realitate detaliată și concretă. De observat o consecutivitate deosebită și interesantă a fenomenelor cuprinse de acest lanț causal, și anume: cauza socială generează cauza psihologică, aceasta declanșează crima, ca în cele din urmă, după ce crimele s-au înmulțit, ele să formeze criminalitatea, deci un fenomen social, de masă. Este curioasă și relevantă distanța dintre cauza socială și efectul social. În lumina unei asemenea abordări devine comprehensibil modul în care fenomenele sociale se întrepătrund cu cele psihologice, constituind o realitate complexă, intraconexată. Totodată, ea permite integrarea unei serii de factori (inclusiv biologici și fizici) în acest lanț causal, alții avînd statut de condiții favorizante. Situația este oarecum diferită în privința cauzelor formelor particulare de manifestare a criminalității. Factorii care determină modalitățile particulare (dar, nu individuale) de manifestare a fenomenului au rol de cauză în raport cu formele lui și de condiție în raport cu fenomenul în ansamblu, cu criminalitatea în general. Prin urmare, trebuie să facem distincție între cauzalitatea conținutului și cea a formei unui fenomen, inclusiv criminalitatea și crima. Interesul criminologiei pentru problema cauzalității este suscitată de funcția ei practică de a elabora soluții de prevenire a criminalității, sarcină care nu poate fi îndeplinită fără o cunoaștere în primul rînd a cauzei fenomenului. Din aceste considerente, succesele criminologiei în găsirea căilor de prevenire a manifestărilor criminale depinde indisolubil de reușita depistării cauzei fenomenului. Totodată, cunoștințele privind cauza criminalității constituie fundamentul prognozelor criminologice, căci prognozarea evoluției criminalității este posibilă numai în condițiile unui raport de necesitate între fenomenele criminale și alte fenomene. O parte considerabilă din cunoștințele acumulate în criminologie în problema cauzei criminalității și manifestărilor ei particulare sunt utilizate în practica anticrimă, și anume pentru diminuarea proporțiilor acestora. Totuși,

criminologia nu dispune de un răspuns univoc sau unanim acceptat în privința cauzei criminalității, din care motiv nu poate fi pusă nici problema unei prevenirii totale și prognozării exacte a fenomenului. *Vezi: condițiile criminalității, factor determinant al criminalității, prevenirea criminalității, mecanismul comportamentului criminal individual, interes.*

CERCETARE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – recherche criminologique, *en.* – criminological research, *ru.* – криминологическое исследование),

activitate de cunoaștere a fenomenelor criminale și de elaborare a măsurilor de control criminologic asupra lor, realizată prin aplicarea metodelor științifice teoretice și empirice adecvate studiului acestor fenomene. Cercetările criminologice se deosebesc în funcție de metodele utilizate și scopul urmărit. După metodele aplicate distingem: (1) cercetări criminologice teoretice și (2) cercetări criminologice empirice. **Cercetări criminologice teoretice** sunt cercetările realizate prin aplicarea metodelor teoretice de cunoaștere criminologică (metoda abstract-constructivă, ipotetico-deductivă etc.), ele avînd drept principale sarcini: (1) elaborarea teoriilor criminologice, (2) formularea legilor criminologice, (3) elaborarea conceptelor și definițiilor criminologice, (4) interpretarea datelor empirice privitoare la fenomenele criminale și (5) elaborarea măsurilor de control criminologic asupra criminalității. **Cercetări criminologice empirice** sunt cercetările efectuate prin aplicarea metodelor empirice de cunoaștere criminologică (ancheta sociologică, interviul, studiul documentar etc.), ele urmărind asemenea sarcini principale: (1) colectarea datelor faptice despre fenomenele criminale și (2) testarea cunoștințelor teoretice și a creațiilor științifice, prin metodele proprii cercetării empirice. După scopul urmărit distingem: (1) cercetări criminologice metodologice, (2) cercetări criminologice fundamentale și (3) cercetări criminologice aplicative. **Cercetări criminologice metodologice** sunt cercetările orientate spre elaborarea unor noi metode, instrumente, procedee sau tehnici de cercetare criminologică și de verificare a rezultatelor obținute de cercetător sau optimizarea procesului de cercetare criminologică. **Cercetări criminologice fundamentale** sunt cercetările orientate spre obținerea unor cunoștințe generale în domeniul criminologiei. Sunt generale cunoștințele criminologice privitoare la: obiectul de studiu al criminologiei, funcțiile criminologiei, esența criminalității, cauza criminalității, personalitatea

criminalului etc. Pentru cunoștințele generale este specifică imposibilitatea aplicării lor directe în activitatea practică, ele servind ca instrumente teoretice de dobândire a cunoștințelor aplicative și de abordare (cadru teoretic) a aspectelor particulare ale fenomenelor supuse studiului. Cunoștințele fundamentale au valabilitate cognitivă și practică generală în criminologie, spre deosebire de cele aplicative sau particulare (derivate): cunoștințele despre criminalitate în general (fundamentale) sunt utilizate la cunoașterea oricăror manifestări particulare ale criminalității, spre deosebire de cunoștințele despre o manifestare particulară a criminalității (particulare, derivate), cum ar fi crima organizată, a căror utilitate pentru cunoașterea altor forme particulare, precum criminalitatea femeilor, este infimă etc.

Cercetări criminologice aplicative sunt cercetările orientate spre obținerea unor cunoștințe direct aplicabile în activitatea practică anticrimă. Astfel, sunt aplicative cunoștințele privitoare la trăsăturile distinctive ale crimei organizate, măsurile de prevenire a corupției în instituțiile publice, personalitatea criminalului profesionist, modul de organizare a lumii interlope, obiectul și mecanismul traficului de ființe umane etc. O cercetare criminologică poate fi pur teoretică sau pur empirică, iar pe de altă parte, pur metodologică, pur aplicativă ori pur fundamentală. De regulă, cercetările criminologice au o formă combinată, uneori ele fiind de mare complexitate, altfel spus, o cercetare criminologică poate fi deopotrivă: teoretică și empirică; teoretică și aplicativă; teoretică, fundamentală și aplicativă; empirică și aplicativă; metodologică și fundamentală; metodologică, teoretică și aplicativă etc. Indiferent de complexitatea investigațiilor criminologice, există o componentă predominantă, care imprimă caracterul principal al cercetării criminologice. Cunoașterea tipurilor de cercetare criminologică și înțelegerea esenței acestora este indispensabilă organizării corecte a activității de cercetare criminologică sau conceperii și proiectării cercetărilor criminologice concrete. Orice cercetare criminologică este alcătuită din patru componente de bază: (1) metodologică, (2) organizatorică, (3) tehnico-materială și (4) investigativă. *Componenta investigativă* constă, mai întâi de toate, în formularea problemei, alegerea și concretizarea temei de cercetare, determinarea obiectului cercetării, a scopului și sarcinilor cercetării, eventual, formularea ipotezelor de cercetare, iar apoi, desfășurarea propriu-zisă a acțiunilor de cercetare criminologică. *Componenta metodologică* include alegerea metodelor de cercetare, a tehnicilor și procedeelelor de aplicare a lor, determinarea cadrului teoretic de cercetare, stabilirea eșantioanelor de cercetare, operaționalizarea conceptelor etc. *Componenta organizatorică* presupune planificarea activității de cercetare: perioada de realizare, succesiunea acțiunilor preconizate și

termenul estimativ de finalizare a lor, întocmirea programului de cercetare și a planului tehnico-organizatoric de cercetare, pregătirea instrumentului de cercetare etc. *Componenta tehnico-materială* vizează resursele tehnico-informaționale (calculatoare, acces la Internet, imprimantă, scanner etc.) și financiare (cheltuieli de deplasare, de comunicare etc.). *Vezi: metodologie criminologică.*

COEFICIENTUL CRIMINALITĂȚII

Vezi: nivelul criminalității.

COMBATEREA CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – combat de la criminalité, *en.* – combating of criminality, *ru.* – борьба с преступностью),

activitate socială anticrimă. În sens larg, termenul vizează atât acțiunile de prevenire, cât și de represiune penală. În sens îngust, acest termen indică activitatea punitivă a organelor de drept. Deseori termenul este utilizat de rînd cu cel de „**luptă împotriva/contra criminalității**”. Sensul general al cuvîntului este de „a lua măsuri de stîrpire a unui flagel social” (DEX, 1996). Cunoașterea criminologică actuală a criminalității nu permite însă o suprimare totală a fenomenului. În viziunea unor criminologi, criminalitatea nu poate fi, în mod obiectiv, eliminată din societate, fenomenele criminale formînd o componentă inerentă a ei. Din aceste rațiuni, termenul „combatere” nu se potrivește conceptului pe care vrea să îl numească. În plus, termenul combatere este cu totul străin ideii de prevenire și de tratare a criminalității mai curînd ca un fenomen obiectiv, decît ca o răutate a unor indivizi, precum și abordării raționale a problemei, în detrimentul atitudinii combative, instinctivă și lipsită de discernămînt, de o înțelegere profundă a realității. Mult mai potrivit pare a fi termenul contracarare, care nu are o semnificație absolutistă. *Vezi: contracararea criminalității.*

COMPORTAMENT CRIMINAL

Vezi: crimă, mecanismul comportamentului criminal individual.

COMPORTAMENT DEVIANT

Vezi: devianță socială.

CONDIȚIILE CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – conditions de la criminalité, *en.* – conditions of criminality, *ru.* – условия преступности),

fenomene care influențează nașterea și existența criminalității. Actul de geneză și existența unui fenomen suportă impactul fenomenelor printre care este plasat el și cauza lui, în virtutea principiului conexiunii și interacțiunii universale. Condițiile pot influența în mod diferit nașterea și existența unui fenomen, și anume: să declanșeze efectul cauzei, în situația în care ea nu poate fără aceste condiții să producă efectul, – *condiții declanșatoare*, să împiedice nașterea și existența efectului, fără a le stopa, – *condiții defavorizante*, să înlesnească nașterea și existența efectului – *condiții favorizante*, să confere o anumită formă de manifestare efectului – *condiții formatoare*, precum și să oprească pe durata acțiunii lor producerea efectului – *condiții inhibatoare*. Actul de influențare a nașterii și existenței unui fenomen este numit **condiționare**. Acțiunea simultană a cauzei (cauzare) și condițiilor (condiționare) poartă în știință denumirea de **determinare**. Cauza și condițiile alcătuiesc împreună factorii determinanți ai efectului – un fenomen oarecare. Asupra criminalității înrîurește o pluralitate largă de fenomene, după cum relevă cercetările în materie. Natura acestor fenomene este diferită, unele sunt de natură socială, altele biologică, psihologică sau chiar fizică. Registrul lor este destul de amplu, dificultățile survenind la catalogarea exactă în funcție de caracterul și gradul de influențare. Distingem două tipuri de fenomene: *fenomene independente*, care capătă autonomie după apariție, și *fenomene dependente*, care nu pot exista în afara acțiunii permanente a cauzei și condițiilor. Este vorba despre o independență relativă, căci nici un fenomen nu este în totalitate de sine stătător, el suportînd continuu influența, mai mică sau mai mare, a fenomenelor cu care interacționează. În cazul fenomenelor independente, cauza își încetează influența imediat după constituirea efectului, ca și condițiile declanșatoare.

Asemenea fenomene își pot înceta existența numai sub impactul unor fenomene distrugătoare, pe care le vom numi *condiții suprimante*. Dimpotrivă, fenomenele dependente dispar de îndată ce cauza își încheie acțiunea. Fiind un fenomen de masă, criminalitatea înglobează componente de ambele tipuri: unele se caracterizează printr-un grad înalt de independență, avînd capacitate de autoregenerare (de exemplu, criminalitatea recidiviștilor și corupția), în timp ce altele dispar o dată cu cauza care le-a generat (de exemplu, traficul de droguri va persista atît timp cît va exista o cerere de consum a produselor stupefiante, irealizabil pe cale legală). Cunoașterea condițiilor dă posibilitatea elaborării unor măsuri de reducere a criminalității, prin înlăturarea acestor condiții, care contribuie la declanșarea ei, îi facilitează existența, precum și îi conferă forme deosebit de distructive sau prin crearea unor condiții apte să îi împiedice existența. În momentul în care criminologia află răspunsul la întrebarea de ce o condiție are efectul respectiv asupra criminalității, criminologii capătă cunoștințele necesare imaginării unor condiții adverse (defavorizante, inhibatoare sau suprimante), neatestate pînă atunci. *Vezi: cauza criminalității, factor determinant al criminalității.*

CONDUITĂ CRIMINALĂ

Vezi: crimă, mecanismul comportamentului criminal individual.

CONDUITĂ DEVIANTĂ

Vezi: devianță socială.

CONSECINȚELE CRIMINALITĂȚII

(fr. – conséquences de la criminalité,

en. – consequences of criminality,

ru. – последствия преступности),

modificările negative pe care le provoacă criminalitatea în realitate. Efectul principal produs de criminalitate constă în perturbarea vieții sociale prin

ruperea relațiilor sociale, care alcătuiesc societatea. Anume această implicație determină o reacție concertată din partea membrilor, o reacție socială. Dincolo de efectul social fundamental, criminalitatea provoacă o serie de alte urmări complementare, precum prejudiciile fizice, materiale și morale suportate de indivizi concreți, cheltuielile publice și private de prevenire și contracarare a manifestărilor criminale sau deteriorarea mediului natural. Prin urmare, consecințele criminalității sunt: sociale, umane și naturale. Tentativele de evaluare a urmărilor au condus la calculul **costului criminalității**, cifră ce include prejudiciile materiale cauzate de crime, cheltuielile de realizare a activității anticrimă, urmările materiale ale crimelor (de exemplu, pierderea întreținătorului), cheltuielile de înlăturare a efectelor criminale (de exemplu, replantarea unei păduri incendiate sau de curățare a apelor poluate) etc., din care se deduc pierderile materiale recuperate (bunurile restituite de criminal sau de către organele de drept în cursul cercetării unui caz).

CONTRACARAREA CRIMINALITĂȚII

fr. – combat de la criminalité / contrecarrer la criminalité,

en. – counteraction of criminality, *ru.* – противодействие преступности),

activitate socială de reprimare penală a comportamentelor criminale. Activitatea de contracarare este orientată spre stoparea comportamentelor criminale și pedepsirea persoanelor care le manifestă, astfel încât nici aceștia, nici alți membri ai societății să nu mai săvârșească asemenea fapte. Ea include o serie de acțiuni în acest scop: identificarea indivizilor care pregătesc, înfăptuiesc sau au săvârșit crime, intervenția în forță în vederea anihilării unor activități sau conduite criminale, clarificarea faptelor săvârșite, aplicarea pedepselor penale, precum și recuperarea prejudiciului adus prin crimă. De sarcina contracarării conduitelor criminale sunt responsabile organele de drept, deși ele conlucrează strâns în această privință cu alte instituții publice, în special cu cele de control (vamă, fisc, curte de conturi etc.). Contracararea comportamentelor criminale reprezintă forma ancestrală de reacție socială față de crimă. Scopul ei constă în prevenirea repetării și propagării conduitelor criminale. Totuși, reprimarea penală nu suprimă cauza conduitelor criminale, ci îi contrapune o altă cauză, presupusă mai puternică, care să îi determine pe indivizi să se abțină de la conduite criminale. Acțiunea coercitivă urmărește să producă indivizilor un rău mai mare decât beneficiul obținut prin crimă, înrîurindu-i în așa mod interesul.

Pentru ca să aibă efectul scontat pedeapsa penală trebuie să afecteze interese mai importante decât cele realizabile prin mijloace criminale. Limitele contracarării criminalității sunt determinate de (a) imposibilitatea obiectivă de a identifica toți făptuitorii, (b) incapacitatea pedepsei penale de a contrabalansa interesele vitale ale individului și (c) posibilitatea de influențare arbitrară și abuzivă a activității organelor însărcinate cu contracararea. În ciuda slăbiciunilor indicate, contracararea rămâne o componentă indispensabilă în realizarea controlului criminologic asupra criminalității. *Vezi: pedeapsă penală, prevenirea criminalității, prevenire generală, prevenire specială, reacția socială față de criminalitate, control criminologic.*

CONTROL CRIMINOLOGIC

(*fr.* – contrôles criminologiques, *en.* – criminological control, *ru.* – криминологический контроль),

influență socială constantă exercitată de către autoritățile publice, cu ajutorul unor pîrghii formale de înrîurire socială, în vederea menținerii criminalității în limite socialmente tolerabile. Această influență reprezintă rezultatul unei activități anticrimă instituționalizate, permanente și concertate, desfășurate de autoritățile publice. Ea constituie, de fapt, o funcție oficială importantă a aparatului de stat. În cadrul acestei activități autoritățile publice utilizează o gamă largă de acțiuni: educația criminologică a populației sau a unor grupuri sociale, înlăturarea condițiilor fizice (iluminatul străzilor, amenajarea teritoriului etc.) și sociale (salariu minim pe economie, taxe rezonabile, debirocratizare etc.) ce favorizează criminalitatea sau unele forme de manifestare ale ei, represiunea juridică (sancțiuni), inclusiv penală, izolarea fizică a indivizilor cu comportament criminal deosebit de periculos sau inveterat (detenție de lungă durată) etc. Totodată, sunt finanțate cercetări științifice menite a cunoaște mai profund fenomenul criminal și a elabora remedii. În cazul în care nivelul criminalității depășește limitele socialmente tolerabile și, deci, capătă proporții distructive, putem vorbi despre ieșirea criminalității de sub controlul criminologic. Controlul criminologic asupra criminalității este strîns legat de **controlul social**, dar sunt totuși fenomene sociale distincte, deosebindu-se în principal sub trei aspecte: (1) controlul social nu vizează numai comportamentul criminal, ci orice deviere de la normele sociale; (2) controlul social formează un mecanism general-social de influențare a individului, distinct de mecanismul administrativ; (3) există

acțiuni sociale anticrimă ce nu țin de pîrghiile din registrul controlului social. Controlul social s-a format odată cu devenirea societății, iar controlul criminologic se înfiripă odată cu formarea unui aparat de conducere a societății relativ independent, dezvoltîndu-se mai ales după constituirea societății în stat. Chiar și după formarea controlului criminologic, controlul social continuă să fie deosebit de util acțiunii anticrimă, iar sub unele aspecte este chiar inegalabil, din care rațiuni autoritățile conștiente de acest fapt depun eforturi orientate de a antrena societatea civilă în activitatea de prevenire și contracarare a criminalității. Controlul social se bazează pe însăși materialitatea socială, adică acțiunea de la om la om, relațiile interumane, precum și exercită o influență psihică impresionantă asupra individului. Ceea ce înseamnă că cu cît este mai mare suprapunerea dintre controlul social și cel criminologic, cu atît este mai puternic controlul asupra criminalității. Asemenea măsuri funcționează bine îndeosebi la nivelul comunităților locale, de unde reiese și rolul administrației publice locale în activitatea anticrimă. Pot exista însă cazuri de divergență sau de paralelism în acțiunea controlului criminologic și a celui social, în afară de cele de suprapunere (parțială). Astfel, în condițiile propagării enorme a corupției din societatea noastră, pîrghiile de control social sunt utilizate pentru a-i determina pe indivizii care se opun practicilor de corupție să se ralieze relațiilor sociale dominante cu caracter de corupție, deși acest fenomen posedă o natură socialmente distructivă. Controlul social acționează în aceeași direcție de uniformizare a conduitelor, dar în loc să tempereze comportamentele criminale, el tocmai că le impune indivizilor (fenomenul de divergență). Pe de altă parte, actualmente se atestă incendieri ale taberelor de țigani în Italia. Ele constituie o reacție, aparent spontană, a comunității față de conduitele criminale intolerabile ale acestora, în condițiile în care instituțiile de resort nu dau dovadă de prestația necesară (fenomenul de paralelism). Pentru a evita asemenea situații socialmente distructive autoritățile publice trebuie să ia măsurile de rigoare cu scopul de a canaliza controlul social spre un fâgaș nedistructiv.

CORELARE CRIMINOLOGICĂ UNICARACTERIALĂ

(fr. – corrélation criminologique unicaractérielle,

en. – unicharacterial criminological correlation,

ru. – однозначная криминологическая корреляция),

metodă de prognozare criminologică care constă în examinarea realității sub aspectul relevării factorilor determinanți cunoscuți ai criminalității, interni și externi, care tocmai și-au început acțiunea, sunt pe punctul de a acționa sau a căror constituire este foarte probabilă, și determinarea stării viitoare a criminalității reieșind din modul de influențare specific acestor factori. Această metodă încearcă să prevadă evoluția criminalității plecând de la o relație de necesitate ce caracterizează fenomenul supus prognozării a cărei prezență sau probabilitate o atestă. De exemplu, în cadrul cercetării de prognozare se observă un exod masiv al populației în străinătate la muncă neoficială, deoarece se cunoaște că asemenea procese migraționiste constituie un mediu favorabil criminalității organizate, din cele două premise se trage concluzia cu caracter predictiv că se va produce o intensificare a traficului de ființe umane. Aplicarea metodei corelării unicaracteriale parcurge trei etape principale: (1) se efectuează o analiză a proceselor actuale ținând cont de obiectul prognozării (criminalitatea în general, caracterul ei sau un anumit tip de criminalitate), este vorba în primul rând de procesele sociale; (2) se stabilește caracterul relațiilor între procesele relevate și criminalitate; (3) se estimează starea viitoare a criminalității în funcție de relația constatată între procesele existente și criminalitate, altfel spus, în funcție de modul de influențare a criminalității de către factorul determinant relevat (în exemplul nostru – intensitatea proceselor migraționiste și caracterul clandestin al muncii în străinătate). Studiul (raportul) de prognozare trebuie să includă următoarele elemente: ● autorul cercetării de prognozare, ● perioada de realizare, ● obiectul prognozării, ● metoda utilizată, ● prognoza formulată, ● relația de necesitate care stă la temelia prognozei, ● confirmarea caracterului real sau probabil al relației de necesitate (factorului determinant în cauză). Relația de necesitate poate fi atât cauzală, cât și condițională, important este a verifica absența unor factori susceptibili a-i stopa acțiunea. Pot fi întreprinse și cercetări complexe care să furnizeze prognoze formulate în temeiul rezultatului relevării și analizei interacțiunii unei serii de factori determinanți. O asemenea prognoză oferă o caracterizare multilaterală a evoluției probabile a criminalității. Realizarea unei prognoze criminologice prin metoda corelării unicaracteriale necesită o bună cunoaștere a fenomenului supus prognozării și a proceselor din societate. Criminologia dispune de vaste cunoștințe utilizabile la prognozarea prin această metodă. Întocmirea unor registre tematice ale relațiilor necesare ce caracterizează multiaspectual criminalitatea ar facilita considerabil activitatea de prognozare unicaracteriale, îndeosebi pentru că ar selecta cu mai mult succes aceste relații, deseori enunțate sub o formă implicită în literatura de specialitate. Metoda corelării unicaracteriale

excelează prin următoarele virtuți: este ușor aplicabilă în contextul unor schimbări rapide ale situației, permite supunerea unei game largi de aspecte prognozării, precum și ia în considerație un număr extins de factori determinanți. *Vezi: prognozare criminologică.*

CORUPȚIE

(*fr.* – corruption, *en.* – corruption, *ru.* – коррупция),

fenomen social morbid care afectează sau chiar paralizează funcționarea normală a instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor, prin care fapt perturbă însăși viața socială, și care constă în folosirea atribuțiilor de serviciu în interes personal. Pot fi distinse două aspecte ale corupției, cel intrinsec și cel extrinsec. *Aspectul intrinsec* reprezintă esența fenomenului, adică latura lui interioară, primordială, invariabilă și, totodată, sesizabilă rațional. *Aspectul extrinsec* reprezintă modul lui de manifestare, adică latura lui exterioară, derivată, variabilă și, totodată, palpabilă. Dacă aspectul extrinsec poate fi studiat cu ajutorul metodelor empirice de cercetare, atunci aspectul intrinsec, poate fi relevat cu ajutorul metodelor teoretice de cercetare. Fenomenul corupției se compune dintr-un anumit gen de comportamente proprii persoanelor din cadrul unor instituții, organizații sau întreprinderi care dereglează buna lor funcționare. O dată perturbată activitatea acestora, societatea resimte disfuncțiile produse, mai mult sau mai puțin, în funcție de importanța socială a respectivei instituții, organizații sau întreprinderi. În cazul în care manifestările de corupție sunt sporadice nu se poate vorbi despre un fenomen social, ci despre niște manifestări individuale, care creează pericolul nașterii unui asemenea fenomen social distructiv și care afectează doar instituția, organizația sau întreprinderea respectivă, fapt ce determină reprimarea lor juridică. Instituțiile, organizațiile și întreprinderile atacate de corupție pot fi deopotrivă publice, private sau obștești. Ele pot avea funcții de administrare (ministere, primării etc.), de prestare a unor servicii (școli, spitale etc.) sau de producție (firme, fabrici, gospodării agricole etc.). Modul de organizare a societăților moderne presupune existența unei multitudini de instituții, organizații și întreprinderi, în cadrul cărora individul capătă calitatea de angajat, iar activitatea lui este legată de o anumită funcție și, respectiv, de exercitarea unor atribuții ce decurg din funcția ocupată. Viața individului, privită în genere, este circumscrisă funcției și atribuțiilor exercitate, ea se definește, în mare parte, prin aceste atribute. Este firesc, în asemenea condiții, ca comportamentele

criminale să țină tot mai mult de funcție și atribuțiile de serviciu. Anume astfel se explică numărul ridicat de incriminări ce vizează exercitarea unor atribuții de serviciu (42% articole din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, 2007) și, în consecință, al celor ce vizează, direct sau indirect, fapte de corupție (24,1%). Dacă în viitor societatea va cunoaște o evoluție diferită, caracterizată printr-o reducere considerabilă a instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor, în care individul nu are statut de proprietar, ci de simplu angajat, atunci este de așteptat ca și diversitatea extraordinară a formelor de manifestare a corupției să cunoască aceeași diminuare, una relativ proporțională. Corupția se caracterizează prin patru ipostaze distincte: (1) corupție individuală; (2) corupție sectorială; (3) corupție socială; (4) corupție generală. *Corupția individuală* este prezentă în situația în care faptele de corupție au o frecvență redusă, manifestându-se sporadic în diverse sfere de activitate socială. În această ipostază corupția nu există ca fenomen social, ci ca niște simple devieri comportamentale de la relațiile stabilite în societate, având caracter de excepție. Se poate aprecia că și corupția se înscrie astfel în limitele socialmente tolerabile ale criminalității. Ea nu afectează viața socială și nu influențează procesele sociale, iar cauzele faptelor concrete care o compun mecanic sunt eterogene și nu provin dintr-un proces social unitar. Este ilustrativ în acest sens clasamentul țărilor elaborat de Transparency Internațional, mai exact statele cu un indice de percepere a corupției mai mare de 9 (din 10), în 2004 au fost Finlanda, Noua Zelandă, Danemarca, Islanda, Singapore, Suedia și Elveția. *Corupția sectorială* există în cazul în care ea capătă proporții numai într-o anumită sferă de activitate socială sau, în cel mai rău caz, în câteva dintre ele. În această situație, se observă o evoluție diferențiată a corupției: pe de o parte, are loc o sporire accentuată a manifestărilor de corupție în una sau câteva sfere de activitate socială, iar pe de altă parte, faptele de corupție rămân la un nivel constant în restul domeniilor vieții sociale. În această ipostază, corupția devine un fenomen social propriu-zis. Efectele ei se pot resimți chiar și la nivelul întregii societăți. Fiind un fenomen social, corupția sectorială este determinată tot de fenomene sociale. Ele au o anvergură limitată, după cum este și efectul produs. Corupția sectorială nu se transformă, de regulă, în corupție socială, excepție făcând corupția din sfera politică, care conduce legic la nașterea corupției sociale, ipostază incomparabil mai periculoasă pentru societate ca cea sectorială. Un caz exemplificator de corupție sectorială îl găsim în istoria recentă a Italiei, perioada anilor '60-80, când corupția a penetrat adânc sfera politică, alimentând o serie de fenomene nocive: crimă organizată, terorism, convulsii sociale, instabilitate politică și dezvoltare economică anevoioasă. *Corupția socială* este prezentă în situația

proliferării extinse a manifestărilor de corupție, fapte de corupție fiind atestate în toate sferile de activitate socială, practic fără deosebire, într-un număr crescând. În această ipostază, corupția constituie un fenomen social extins. Ea afectează grav activitatea normală a instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor, ceea ce conduce la perturbări sociale majore. Cauza corupției este de natură macrosocială și generează, alături de corupție, o serie de alte fenomene sociale negative, cum ar fi: alcoolismul, narcomania sau deprecierea valorilor morale. Se formează un veritabil proces social degenerativ. Corupția devine unul dintre cele mai periculoase fenomene criminale și o amenințare reală pentru evoluția pozitivă a societății. Prezența corupției sociale constituie un indiciu sigur că societatea se află în criză. Ajunsă în această ipostază, corupția capătă surse interne de autogenerare și se propagă deja cu de la sine putere. Începe procesul de formare a unui sistem de corupție, ce se suprapune peste sistemul social în care elementul de corupere devine un atribut constitutiv tot mai important, fără a fi însă central. Soluționarea problemei corupției necesită acțiuni de prevenire, deoarece simpla contracarare este cu totul neputincioasă de a readuce sub control criminologic fenomenul malefic dezlănțuit. Corupția socială este determinată de fenomene sociale stabile cu o mare putere de acțiune, iar menținerea lor generează noi și noi manifestări de corupție. Efectele acestora încetează să apară numai după suprimarea sau atenuarea esențială a acțiunii fenomenelor-cauză înseși. Este vorba de măsuri cu un caracter general social sau, altfel spus, macrosocial. Un aspect extrem de important îl constituie riscul de transformare a corupției sociale în corupție generală, probabilitatea unei asemenea evoluții a fenomenului fiind, de regulă, foarte ridicată, datorită unei tendințe inerente, legice. Reprezentativ pentru această ipostază este cazul U.R.S.S. *Corupția generală* există în condițiile unei omniprezențe a faptelor de corupție. Ele devin o prezență banală în absolut orice sferă a vieții sociale și în aproape toate segmentele acesteia, dacă nu chiar în toate. Numărul faptelor de corupție depășește numărul tuturor celorlalte crime luate împreună, iar ponderea lor în ansamblul criminalității este covârșitoare. În această ipostază, corupția devine un fenomen social generalizat. Fenomenul corupției influențează decisiv majoritatea fenomenelor și proceselor din societate. Este constituit un sistem de corupție care se suprapune peste sistemul social și care îi influențează hotărâtor funcționarea, elementul de corupție fiind unul central. De morbul corupției este afectată atât sfera publică, cât și cea privată. Corupția face imposibilă eliminarea sărăciei și o adâncește continuu, zădărnind tentativele de dezvoltare economică a societății, reduce drastic capacitatea de inovare științifică, erodează educația și pregătirea profesională a cadrelor, compromite

încrederea indivizilor în administrație, provoacă o depreciere gravă a valorilor și normelor morale, conduce la disoluția autorităților publice, subminează securitatea statului, precum și autoritatea sa internațională. Într-un cuvânt, corupția facilitează considerabil degenerarea crizei sociale în colaps social și obstucionează hotărâtor încercările de a ieși din impas. În societate domnește efectiv corupția. Corupția devine cel mai distructiv și extins fenomen criminal. El influențează substanțial dinamica celorlalte manifestări criminale, constituind un factor major ce favorizează criminalitatea. Fenomenul capătă surse interne depline de existență și se propagă cu de la sine putere, independent de cauza care l-a suscitât inițial, aceasta transformându-se, de fapt, într-o simplă condiție favorizantă, alături de multe altele. Instituțiile de drept sunt paralizate și nu mai pot opune rezistență semnificativă criminalității explozive, dimpotrivă, se produce o criminalizare avansată a lor, ca și a altor domenii sociale. Corupția generală există exclusiv în condițiile unei implicări directe și dominante a politicianilor, în special a celor aflați la guvernare, în sistemul de corupție. Drept exemplu, pot servi societățile cu un indice de percepere a corupției mai mic de 3 din clasamentul Transparency Internațional.

COSTUL CRIMINALITĂȚII

Vezi: consecințele criminalității.

CRIMĂ

(*fr.* – crime, *en.* – crime, *ru.* – преступление),

faptă reprezentând un mod asocial de interacțiune între indivizi, care slăbește relațiile sociale și astfel perturbă viața socială. În scopul optimizării posibilităților de existență, adică de satisfacere a necesităților, oamenii coexistă, conjugându-și eforturile, în cadrul societăților. Dacă la început ei erau uniți din instinct gregar, atunci odată cu dezvoltarea rațiunii interesul a fost acela care i-a menținut în comunități și i-a determinat să le dezvolte. Viața socială însă dictează, în primul rînd, anumite limite comportamentale, spre deosebire de condițiile de existență sălbatică, în care criteriul principal în relațiile dintre indivizi îl constituia capacitatea obiectivă a individului de a-și impune, prin forță fizică și psihică, voința în fața semenilor. Astfel, o

serie de conduite sunt incompatibile cu viața socială, fiind de natură a distruge societatea, unele avînd o forță distructivă considerabilă. Aceste conduite constituie crime, iar societatea le interzice. Societatea este alcătuită nu atît din indivizi, obiecte sau activitatea desfășurată, cît din relațiile dintre membrii ei, un mod distinct de organizare a lor. Toate aceste atribute există și în afara vieții sociale, dar ele au un cu totul alt caracter. În coexistența sălbatică, principiul fundamental de interacțiune îl constituie supremația intereselor personale, în timp ce societatea se bazează pe principiul supremației interesului general, ceea ce înseamnă că individul își poate realiza interesele numai respectînd interesele semenilor săi, membri ai comunității, fapt ce implică un alt tip de interacțiune. În vederea unei interacțiuni armonioase, în folosul tuturor, relațiile dintre membri sunt reglementate de societate prin norme de conduită, ce formează modele obligatorii de interacțiune, deci de comportament. Relațiile sociale care rezultă din această reglementare se structurează într-un sistem funcțional, ceea ce conferă eficacitate și eficiență vieții sociale. Reglementarea relațiilor sociale are drept premise obiective crearea condițiilor optime de realizare a intereselor particulare (de viață) și constrîngerile organizatorice de ordonare a vieții în comun. Crima este tocmai o conduită ce contravine normelor stabilite în societate, una care rupe relațiile sociale instituite și astfel dezorganizează sistemul de relații sociale, perturbă viața socială, amenințînd chiar s-o distrugă. În același timp, ea poate aduce atingere directă unor membri ai societății (să-i vatăme fizic sau moral, să-i lipsească de bunuri sau chiar de viață). Pericolul social al crimei rezultă însă din proprietatea de a avea impact distructiv asupra societății, relațiilor sociale, vieții sociale. Deoarece există numai în societate, crima constituie un fenomen social. În starea de sălbăticie, conviețuirea dintre indivizi nu cunoaște restricții de comportament, nu există norme, nu există fapte bune sau rele, contează numai capacitatea individului de a-și impune voința. Caracterul asocial al unor comportamente depinde de modul de organizare al societății, din care cauză o conduită poate avea efecte distructive într-o societate, pe care să le piardă odată cu schimbările sociale, ba chiar poate căpăta efecte socialmente pozitive. Dacă interdicția conduitelor criminale este determinată de interesul general de a asigura o viața socială armonioasă, atunci comportamentul criminal este determinat de interesul individual de a-și satisface necesitățile personale prin modalități ce contravin interesului general. De aceea, se cere ca la cercetarea genezei crimei criminologice să urmeze strict delimitarea metodologică între crimă ca interdicție socială și crimă ca act de conduită. Crima se deosebește de **infrațiune**, care reprezintă o faptă *considerată* periculoasă, din rațiuni ce depășesc distructivitatea socială reală a unor acte

de conduită (*Vezi: incriminare*), și interzisă prin normele sociale sub amenințarea represiunii (pedepsei). Crimele sporadice au un efect distructiv minor asupra societății, constituind o problemă socială mai degrabă din cauza pericolului de propagare pe care îl comportă. Datorită naturii mutuale a relațiilor sociale, crimele pot provoca comportamente similare în lanț, care să conducă la ruperea relațiilor sociale existente și instaurarea în fapt a unui nou tip de interacțiune între indivizi, unul asocial, sălbatic. Numărul mare al crimelor dă naștere criminalității – un fenomen de masă cu o distructivitate socială reală, sporită. *Vezi: devianță socială, interes, criminalitate.*

CRIMĂ ORGANIZATĂ

Vezi: criminalitate organizată.

CRIMINAL

(*fr.* – criminal, *en.* – criminal, *ru.* – преступник),

persoană care manifestă un comportament criminal. Crima este indisolubil legată de individ, de persoana care o săvârșește. Ea există numai prin comportamentul individului, ceea ce a făcut ca atenția cercetătorilor să cadă nu numai asupra actelor de conduită, ci și asupra ființei celui care le manifestă. Interesul criminologiei pentru criminal se vedește sub două aspecte: (1) a releva acele caracteristici care definesc o persoană drept criminal, deosebind-o de ceilalți indivizi și (2) a stabili factorii externi care influențează conduita criminalului după urmele lăsate de aceștia pe ființa lui. Căutarea trăsăturilor distinctive ale criminalului au vizat toate laturile ființei umane: constituția fizică, procesele fiziologice, alcătuirea psihicului și anomaliile lui, particularitățile de caracter etc. Pe de altă parte, cercetătorii au încercat să pună în relație variațiile funcționale, anatomo-fiziologice și psihice, cu influențele cosmo-telurice (climat, boli etc.), precum și specificul comportamental cu trăsăturile socio-demografice. Ipoteza unor trăsături distinctive care îi deosebește pe criminali de restul populației se lovește implacabil de faptul că majoritatea persoanelor condamnate pentru săvârșirea unei infracțiuni (70-80 la sută) nu ajung repetat pe banca acuzaților. În plus, majoritatea covârșitoare a indivizilor săvârșesc sporadic acte criminale, de regulă minore, rămase necunoscute sau fără o reacție stigmantizantă din

partea societății. Problema „însușirilor criminale” se restrânge astfel numai la cercul persoanelor care manifestă un comportament criminal stabil, a căror pondere este redusă în totalul persoanelor care au săvârșit crime. De remarcat totuși că pînă și criminalii inveterați renunță, de regulă, la o vîrstă înaintată (după 50 de ani) la modul de viață criminal. Perspectiva „externă” se întinde, în schimb, asupra tuturor indivizilor care manifestă un comportament criminal, sporadic sau permanent. Formularea corectă a problemei criminalului presupune delimitarea chestiunii trăsăturilor distinctive de cea a cauzei imediate a conduitei criminale, care nu se poate regăsi decît în individ, atît timp cît comportamentul criminal este inseparabil de acesta. Altfel spus, conduita criminală trebuie să fie cercetată atît în raport cu trăsăturile stabile, cît și cu cele variabile, dependente de factorii externi, inclusiv fluctuanți. Considerentele prezentate denotă că comportamentul criminal nu caracterizează în mod esențial nici specia umană, căci în caz contrar ar fi fost imposibilă viața socială, nici unii indivizi, pentru că acest comportament le-ar fi fost inerent, adică prezent de-a lungul întregii vieți. *Vezi: interes, mecanismul comportamentului criminal individual.*

CRIMINAL PROFESIONIST

Vezi: criminalitate profesională.

CRIMINALITATE

(*fr.* – criminalité, *en.* – criminality, *ru.* – преступность),

fenomen social cu impact distructiv asupra societății care slăbește relațiile sociale, prin ruperea relațiilor individuale și impunerea unui mod de interacțiune asocial, perturbînd astfel viața socială. Ca orice fenomen social, criminalitatea are un caracter de masă, ceea ce înseamnă că este alcătuită dintr-o mulțime de comportamente (fapte) individuale – crime. Trăsătura esențială, comună care reunește crimele într-o categorie de fapte distincte este și proprietatea esențială a criminalității. Totodată, crimele cunosc o varietate largă de forme de manifestare. Unele dispun de trăsături particulare identice formînd mulțimi omogene, numite în criminologie tipuri de criminalitate (*Vezi: tip de criminalitate*). Efectul distructiv al criminalității asupra societății variază în funcție de amploarea (numărul de crime) și

caracterul (puterea distructivă a crimelor) fenomenului. Starea criminalității se află sub imperiul unor legi specifice de existență și manifestare (*Vezi: lege criminologică*). De exemplu, cercetările criminologice au constatat că în perioadele de război numărul omorurilor scade semnificativ. Întrucât este un fenomen de masă, asupra criminalității influențează și o serie de factori specifici, cum ar fi procesele demografice. Astfel, sporirea numărului populației antrenează, în condiții similare, o creștere relativ proporțională a numărului de crime, adică al nivelului criminalității. Cauza socială face din criminalitate un proces social obiectiv de transformare a societății. În măsura în care este determinată de societate, criminalitatea manifestă o orientare socială, prin tendința și putința membrilor de transformare a condițiilor sociale de existență. În sens larg, prin criminalitate se înțelege ansamblul fenomenelor criminale (crime, criminali, victime ale crimelor, repercusiunile crimelor asupra societății etc.). *Vezi: crimă, starea criminalității, consecințele criminalității.*

CRIMINALITATEA RECIDIVIȘTILOR

(*fr.* – criminalité de récidivistes, *en.* – criminality of recidivists, *ru.* – рецидивная преступность),

formă particulară de manifestare a criminalității care constă în continuarea comportamentului criminal în pofida tragerii la răspundere penală. Termenul de recidivă provine de la latinescul *recidivus*, avînd semnificația de repetare a unui fenomen după dispariția lui aparentă. În criminologie se face distincție între *recidiva simplă*, survenită o singură dată, și *recidiva repetată*, săvîrșită în repetate rînduri. Diferă și *recidiva legală*, definită de normele penale (care variază de la un stat la altul și de la o perioadă la alta) de accepțiunea criminologică a recidivei. De asemenea, în criminologie este utilizat termenul de *recidivă penitenciară* care desemnează recidiva săvîrșită după sau în timpul executării unei pedepse privative de libertate. Desprinderea criminalității recidiviștilor într-un tip de criminalitate distinct este determinată de existența unui fenomen criminal specific – persistența conduitei criminale manifestate de unii indivizi în pofida oprobiului social și măsurilor de influență aplicate. Această persistență a unor comportamente criminale nu numai reprezintă o amenințare permanentă pentru societate, ci și suscită îngrijorare prin imposibilitatea de a o preveni, altfel decît prin izolare socială – recluziune, deși criminalii recidiviști sunt cunoscuți, iar comportamentul lor previzibil, adică există posibilitatea unei influențe

directe. Datorită forței orientării asociale a recidiviștilor, criminalitatea de recidivă constituie nucleul criminalității. Proporția criminalității recidiviștilor în criminalitatea generală este de 1/4. În structura criminalității recidiviștilor predomină furturile, violența cupidă și huliganismul, cu o pondere de aproximativ 2/3. Agravarea comportamentului criminal odată cu săvârșirea unor fapte criminale repetate este prezentă în cazurile în care prima condamnare survine la vârsta de minor și tinde să se atenueze pe măsura înaintării în vârstă, îndeosebi după 45 de ani. O altă regularitate proprie acestui tip de criminalitate rezidă în tendința recidivei de a deveni cupidă și mai puțin violentă, din cauza pedepselor aspre stabilite pentru crimele de violență, profitabilității reduse, probabilității sporite de demascare, precum și pierderea capacităților fizice ca urmare a îmbătrânirii. Criminalii recidiviști sunt membri activi ai lumii interlope, cunosc argoul, simbolurile, normele și valorile criminale, respectă ierarhia mediului criminal și sunt propagatori consecvenți ai tradițiilor criminale. Recidiviștii se caracterizează prin dispreț față de normele și uzanțele sociale, precum și prin orientare spre soluționarea violentă a conflictelor și divergențelor cu alți membri ai societății. Deosebit de activ ei se manifestă în determinarea altor persoane, în special a minorilor și tinerilor, la fapte criminale și integrarea în mediul criminal, din care cauză criminalitatea recidiviștilor, deopotrivă cu criminalitatea profesională, formează sursa internă de reproducere a criminalității.

CRIMINALITATE CONDAMNATĂ

(*fr.* – criminalité condamnée, *en.* – convicted criminality, *ru.* – осужденная преступность),

vizează infracțiunile pentru care a fost pronunțată o sentință de condamnare, rămasă definitivă. Criminalitatea condamnată sau judecată constituie o subclasificare a criminalității descoperite. *Vezi: criminalitate necondamnată, criminalitate descoperită.*

CRIMINALITATE DE RECIDIVĂ

Vezi: criminalitatea recidiviștilor.

CRIMINALITATE DESCOPERITĂ

(*fr.* – criminalité découverte, *en.* – discovered criminality, *ru.* – открытая преступность),

include infracțiunile în privința cărora a fost terminată urmărirea penală (a se face distincție între terminarea și clasarea sau încetarea urmăririi penale), iar cauza penală urmează a fi trimisă în judecată. Definierea criminalității descoperite depinde de modul de organizare a procesului penal, din care cauză ea poate să difere de la un teritoriu la altul, în funcție de prevederile legislației procesual-penale. Elementul esențial este legat invariabil de momentul în care organul de urmărire penală își încheie misiunea. Criminalitatea descoperită se împarte în criminalitate condamnată (judecată) și criminalitate necondamnată. *Vezi: criminalitate nedescoperită, criminalitate condamnată, criminalitate necondamnată.*

CRIMINALITATE GENERALĂ

(*fr.* – criminalité générale, *en.* – general criminality, *ru.* – общая преступность),

termen folosit pentru a distinge criminalitatea de formele ei particulare de manifestare: tipuri de criminalitate (criminalitatea juvenilă, criminalitatea femeilor, criminalitatea recidiviștilor etc.) sau tipuri de crime și infracțiuni (furturi, escrocherii, omoruri etc.). Drept sinonime sunt utilizați și termenii: criminalitatea în ansamblu, criminalitatea în general și criminalitatea în totalitate.

CRIMINALITATE INFORMATICĂ

(*fr.* – criminalité informatique, *en.* – computer/computing criminality, *ru.* – информатическая преступность),

formă particulară de manifestare a criminalității care constă în atacarea sau utilizarea criminală a spațiului informatic străin. Aceste atacuri și utilizări includ violări, distrugeri, provocarea unor disfuncții etc. Deseori atacurile și

utilizările informatice nu vizează spațiul informatic în sine, ci obiectele aflate în el (de exemplu, sustragerea unor date stocate într-un computer străin) sau alte posibilități (de exemplu, sustragerea de bani prin intermediul manipulării frauduloase a sistemului informatic al unei bănci ori bulversarea activității unui concurent economic prin distrugerea potențialului său informatic: date sau programe). Inițial, fenomenul criminalității informatice era tratat în sens larg, atribuindu-i orice manifestare criminală legată de mijloacele informatice. Extinderea impresionantă a utilizării mijloacelor informatice în societatea modernă face ca o asemenea interpretare să dilueze conceptul excesiv, căci actualmente o parte crescândă din crime pot fi îndeplinite folosindu-le. Astfel, un traficant de droguri își planifică activitatea criminală la computer, membrii unei grupări criminale transnaționale comunică prin intermediul poștei electronice, cetățenii unor state străine cad victime unor escrocherii executate prin intermediul Internet-ului etc. De aceea, criminalitatea informatică trebuie să fie delimitată de utilizarea mijloacelor informatice la săvârșirea unei crime sau desfășurarea unei activități criminale. De exemplu, sustragerea de bani de la o bancă de către un angajat al ei care are acces de serviciu la sistemul ei informatic constituie mai curând o manifestare a corupției, decât a criminalității informatice, în ciuda faptului că el a folosit mijloace informatice la realizarea intenției criminale. Până și sustragerea unui calculator este mai mult decât un furt al unui obiect oarecare în măsura în care ea aduce atingere spațiului informatic al proprietarului sau beneficiarului de drept. Procesele de informatizare extinsă a societății vor determina o amplificare continuă a criminalității informatice. Acest tip de criminalitate demonstrează că factorii fizici pot influența semnificativ fenomenele criminale sub aspectul formelor de manifestare și, respectiv, al consecințelor criminalității. Deoarece sistemele informatice constituie un liant al numeroaselor componente sociale, atacurile de acest gen sunt susceptibile a cauza prejudicii colosale. Potrivit lui A. Bequai, criminalitatea informatică face parte din criminalitatea „gulerelor albe”. Totuși, ea trebuie să fie considerată drept un tip distinct de criminalitate, care se întrepătrunde cu astfel de tipuri ca cea a „gulerelor albe”, transfrontalieră, economico-financiară, terorismul politic etc. Prin urmare, dezvoltarea mijloacelor informatice a generat un nou tip de criminalitate – informatică și a sporit puterea distructivă a altor forme de manifestare ale criminalității.

CRIMINALITATE ÎNREGISTRATĂ

(*fr.* – criminalité enregistrée, *en.* – recorded criminality, *ru.* – зарегистрированная преступность),

constă din infracțiunile fixate (consemnate) oficial de către organele de drept. Criminalitatea înregistrată este, de fapt, criminalitatea reflectată în statistica oficială. Cercetările criminologice efectuate au arătat că, în general, criminalitatea înregistrată diferă de cea reală preponderent sub aspect cantitativ, în sens că nu toate infracțiunile săvârșite efectiv sunt înregistrate (proporția este de 1 la 10), în schimb există asemănări esențiale sub aspect calitativ, și anume: structură, caracter sau tendințe, ceea ce face posibilă extrapolarea concluziilor criminologice, bazate pe studierea criminalității înregistrate, asupra criminalității reale. Există însă și excepții. De exemplu, statistica oficială nu reflectă actualmente, nici pe departe, starea reală a criminalității, datorită înregistrării unui număr infim al infracțiunilor ce țin de criminalitatea organizată, economico-financiară sau de corupție (proporția este de 1 la 1000, în cazul corupției, și probabil apropiată în cazul criminalității economico-financiare), care caracterizează în mod esențial starea actuală a criminalității din societatea națională. Criminalitatea înregistrată și cea necunoscută compun criminalitatea reală. La rândul ei, criminalitatea înregistrată se subdivide în criminalitate descoperită și criminalitate nedescoperită. *Vezi: criminalitate reală, criminalitate latentă, criminalitate necunoscută, criminalitate tăinuită.*

CRIMINALITATE JUDECATĂ

Vezi: criminalitate condamnată.

CRIMINALITATE LATENTĂ

(*fr.* – criminalité latente, *en.* – latent criminality, *ru.* – латентная преступность),

se compune din infracțiunile care nu au fost înregistrate oficial. Datorită unor factori precum nedorința victimei de a apela la organele de drept, faptul infracțiunii nu a fost sesizat de victimă sau autoritățile publice, dorința organelor de drept de a îmbunătăți indicii de activitate sau sistemul defectuos de evaluare a activității organelor de drept, o serie de infracțiuni

nu sunt incluse în statistica oficială. Cercetările criminologice denotă că criminalitatea latentă deține ponderea covârșitoare în criminalitatea reală, a cărei componentă este de rînd cu criminalitatea înregistrată. De regulă, cea mai mare parte a criminalității rămîne necunoscută. Măsurarea ei este posibilă cu aproximație utilizînd metode speciale de cercetare criminologică. La rîndul ei, criminalitatea latentă se subdivide în criminalitate necunoscută și criminalitate tăinuită. *Vezi: criminalitate reală, criminalitate necunoscută, criminalitate tăinuită.*

CRIMINALITATE NECONDAMNATĂ

(*fr.* – criminalité non-condamnée, *en.* – unconvicted criminality, *ru.* – неосужденная преступность),

se compune din infracțiunile în privința cărora nu a fost pronunțată o sentință de condamnare, după examinare de către instanța de judecată. Putem vorbi despre criminalitate necondamnată numai în cazul în care se cunoaște cu certitudine faptul unei infracțiuni (instanța de judecată nu neagă acest fapt), dar probele au fost respinse ori considerate insuficiente în privința persoanei făptuitorului prezumtiv (sentință de achitare). Criminalitatea necondamnată, împreună cu criminalitatea condamnată, constituie o subclasificare a criminalității descoperite. *Vezi: criminalitate condamnată, criminalitate descoperită.*

CRIMINALITATE NECUNOSCUȚĂ

(*fr.* – criminalité inconnue, *en.* – unknown criminality, *ru.* – скрытая преступность),

este formată din infracțiunile despre a căror existență organele de drept nu au aflat și prin urmare ele nu sunt înregistrate oficial. În principal, această situație survine ca urmare a nedorinței victimelor de a aduce la cunoștința organelor de drept evenimentul infracțional produs sau nesesizării faptului infracțiunii de către autoritățile publice (cînd este vorba de patrimoniu sau interes public) ori chiar de către persoane (fizice sau juridice). Criminalitatea necunoscută este criminalitatea propriu-zis latentă, a cărei componentă este, ca și criminalitatea tăinuită. Criminalitatea necunoscută deține o pondere predominantă atît în criminalitatea latentă, cît și în cea reală. *Vezi:*

criminalitate reală, criminalitate latentă, criminalitate înregistrată, criminalitate tăinuită.

CRIMINALITATE NEDESCOPERITĂ

(*fr.* – criminalité non-découverte, *en.* – undiscovered criminality, *ru.* – не открытая преступность),

conține infracțiunile în privința cărora a fost încetată urmărirea penală, deoarece nu a fost identificat făptuitorul în cursul termenului de prescripție. Definierea criminalității nedescoperite este influențată de prevederile normelor de procedură penală, elementul esențial referindu-se la incapacitatea organului de urmărire penală și de investigare operativă de a identifica făptuitorul (neidentificarea de facto) sau a acumula probele necesare privind vinovăția lui (neidentificarea de jure). Criminalitatea nedescoperită este opusul criminalității descoperite. *Vezi: criminalitate descoperită.*

CRIMINALITATE NEINCRIMINATĂ

(*fr.* – criminalité non incriminée, *en.* – unincriminated criminality, *ru.* – не инкриминированная преступность),

este alcătuită din fapte socialmente distructive, deci crime, care nu constituie infracțiuni, adică nu au fost interzise prin lege (norme sociale), sub amenințarea aplicării pedepsei penale. De regulă, în societate se manifestă un comportament criminal, după care societatea constată caracterul său socialmente distructiv, ca în cele de urmă să fie luate măsuri în vederea limitării sau excluderii unor asemenea conduite în viitor. Întotdeauna între aceste două momente se scurge un interval de timp, mai mic sau mare, în care criminalitatea neincriminată își exercită influența sa distructivă în raport cu societatea. De exemplu, traficul de ființe umane a fost incriminat în societatea noastră aproximativ după 5 ani din momentul în care el se transformase din fapte izolate în fenomen social crescând (Gheorghe Butnaru). Societatea reacționează la conduitele criminale atît prin mijloace punitive, cît și prin acțiuni de prevenire. În cazul în care măsurile de prevenire au avut efect, fenomenul fiind stăpînit, este posibil să nu se ajungă în genere la incriminare. O apreciere inexactă a gradului de distructivitate

socială al crimelor conduce la stabilirea unor sancțiuni contravenționale pentru acestea. Criminologiei îi revine rolul de a dezvolta metodologii de relevare a comportamentelor umane cu impact distructiv asupra societății și de stabilire a gradului lor de distructivitate socială, propunând legislatorului instituirea unor măsuri de influență punitivă cu scopul de a inhiba astfel de comportamente. Totodată, criminologia este capabilă, actualmente, de a dezvolta metode de prognozare a comportamentelor, în vederea incriminării lor pînă la momentul producerii. Prognozele de acest gen sunt posibile în condițiile proiectării unor intervenții dirijate de modificare a condițiilor sociale, efectuate de către autoritățile publice. *Vezi: incriminare.*

CRIMINALITATE ORGANIZATĂ

(*fr.* – criminalité organisée, *en.* – organized crime, *ru.* – организованная преступность),

formă particulară de manifestare a criminalității care constă într-o activitate criminală orientată spre dobîndirea de profituri consistente pe calea producerii sau oferirii de produse și servicii ilicite, răspunzînd unei cereri considerabile existente în societate. *Principalele trăsături* ale crimei organizate sunt: (1) producere sau oferire (desfacere) a unor produse sau servicii ilicite (prostituție, droguri, armament etc.); (2) activitate criminală în grup (stabil și numeros); (3) diviziune pronunțată a activității criminale; (4) ierarhizare strictă a grupului criminal; (5) norme de conduită și valori criminale exact definite și riguros aplicate; (6) profesionalizare criminală. Crima organizată reprezintă cel mai periculos tip de criminalitate ce afectează societatea modernă. *Consecințele* dezastruoase pe care ea le provoacă rezidă în: alimentarea unor conduite socialmente indezirabile sau ilegale (consumul de droguri, practicarea prostituției etc.; deținerea în sclavie, utilizarea ilicită (grefare, cercetare etc.) a organelor și țesuturilor umane etc.); comiterea de asasinat, răpiri, incendieri și a altor infracțiuni grave în cursul activității criminale de bază; provocarea corupției, la toate nivelurile de decizie administrativă; oferirea suportului financiar diverselor grupări teroriste și insurecționiste; implicarea în activitatea economică ilegală (subterană) și legală, utilizînd metode criminale și agresive de promovare a intereselor proprii; crearea și întreținerea (cu premeditare) a unui climat social de intimidare, dezlănțuind puternice sentimente de groază și insecuritate etc. *Periculozitatea deosebită a criminalității organizate* provine, în principal, de la două caracteristici ale ei: (1) odată generată de

anumiți factori sociali, crima organizată *capătă o forță interioară de propagare, prin care tinde neîncetat să se extindă*, inclusiv să penetreze instituțiile sociale și publice. Astfel, ea încearcă insistent, dincolo de activitatea criminală de bază și veniturile substanțiale cu care s-a pricopsit, să acumuleze putere economică, să procure influență politică, să se asigure cu imunitate (impunitate) față de organele de drept și, în genere, să se impună în societate; (2) criminalitatea organizată nu doar aduce atingere unor relații sociale, ea *lovește*, prin tendințele sale de penetrare a instituțiilor sociale și politice, *în chiar pilonii societății*, încercând s-o domine. Crima organizată, în calitate de fenomen social, nu provine nici din criminalitatea obișnuită, nici din cea de grup și nici din activitatea unor grupuri criminale organizate; ea reprezintă un fenomen *sui generis* și nu poate fi organizată, ea „se naște” și „se organizează” de sine stătător în condiții sociale determinate (Valeriu Bujor). Crima organizată constă în desfășurarea sistematică a unei activități criminale, de regulă bine organizată, de producere sau oferire a unor produse sau servicii ilicite (droguri, prostituție, camătă etc.) persoanelor solicitante. Adesea criminalitatea organizată este eronat identificată cu unele forme particulare de manifestare ale ei, precum Mafia, Camorra, Cosa Nostra, cartelurile columbiene etc., deși ea îmbracă și o serie de alte manifestări ale fenomenului. Producerea sau oferirea (desfacerea) unor produse sau servicii ilicite formează conținutul activității criminale proprie acestui tip de criminalitate. Ea nu constituie o invenție a unor indivizi hotărâți să se pricopsească în acest fel, ci este un răspuns la o cerere reală existentă în societate. Așa se face că în societate sunt interzise, din diverse motive, o serie de produse sau practici (droguri, pornografie, jocuri de noroc, prostituție etc.) rîvnite de un grup, mai extins sau mai restrîns, de persoane. Procurarea acestor produse și servicii devine astfel imposibilă, în timp ce necesitatea și, deci, cererea lor rămîne activă. Inevitabil, în atare condiții, se găsesc indivizi dispuși să le ofere cu prețul încălcării legii, pentru a se îmbogăți. Cu alte cuvinte, ei speculează o cerere la anumite servicii și produse realmente existentă în societate, dar care nu poate fi satisfăcută pe cale legală. Riscul asumat este, oarecum, justificat de profiturile considerabile încasate de afaceriști, datorită costului mărit (în virtutea caracterului lor clandestin) al acestor produse și servicii. Și cu cît cererea e mai mare și mai variată, iar veniturile încasate ca urmare a satisfacerii ei sunt mai ridicate, cu atît mai puternic se dezvoltă și crima organizată. Prin urmare, existența criminalității organizate este generată de anumiți factori sociali obiectivi, iar atît timp cît ei rămîn activi fenomenul crimei organizate se menține, într-o măsură mai mare sau mai mică, în funcție de forța lor și a ripostei sociale anticrimă. O dată apărută, însă, crima organizată poate să se

dezvolte pînă în faza în care capătă surse interne de autoreproducere și propagare. Astfel, veniturile enorme dobîndite și frenezia căpătuirii îi determină pe cei implicați în crima organizată să-și extindă și să diversifice activitatea criminală, antrenîndu-se și în alte acțiuni ilicite, cum ar fi economia subterană, fraudele financiare, concurența neloială etc. Exponenții crimei organizate nu se mărginesc însă la activități infracționale, ci încearcă să investească și în economia legală, să-și legalizeze veniturile, să obțină autoritate și prestigiu social, fără a renunța totuși la apucăturile lor criminale, prin care fapt provoacă o contaminare criminală a sferei licite. Activitatea criminală a persoanelor implicate în crima organizată nu se reduce doar la producerea sau oferirea de produse și servicii ilicite. În scopul realizării cu succes a activității criminale de bază, a asigurării securității grupului și a protejării afacerii desfășurate, acestea săvîrșesc și *infracțiuni secundare* (colaterale), precum: asasinat, incendieri, răpiri, falsuri în acte, acte de corupere, șantaj etc. Criminalitatea organizată se poate manifesta atît sub forme individuale, cît și sub forme de grup, cele mai frecvente de altfel. Crima organizată *se dezvoltă* (autorii ei preferă să opereze), în special, în țările al căror sistem legislativ în materie este slab sau pedepsele prevăzute sunt mici, care se confruntă cu războaie civile, activități teroriste, instabilitate politică, conflicte etnice, cele care nu pot asigura controlul guvernamental asupra unor părți din teritoriul național, care sunt măcinate de corupție ori în care sistemele de control vamal, financiar și judiciar nu funcționează cu eficiența corespunzătoare (I. Pitulescu). Sunt cunoscute cazuri în care criminalitatea organizată izbutește să concrească strîns cu chiar corpul social (Columbia, Afganistan sau regiunea transnistriană). Crima organizată are drept *obiect de activitate*: traficul de droguri; servicii sexuale (prostituție, pornografie, pedofilia etc.); jocurile de noroc; traficul de brațe de muncă; traficul de ființe umane (sclavie, organe umane etc.); traficul de băuturi alcoolice și produse de tutungerie; traficul de armament și substanțe explozibile; camătă; traficul de substanțe radioactive; migrația ilegală; traficul de autoturisme; traficul de opere de artă etc. Obiectul de activitate al crimei organizate nu constă într-un produs sau serviciu invariabil, mereu același. Deși unele dintre ele cunosc o solicitare relativ stabilă (prostituția, jocurile de noroc sau camăta), el poate consta, în principiu, din cel mai banal lucru, contează doar să existe o cerere socială și să nu existe posibilități legale de a-l obține. Astfel, în perioada prohibiției instituită în S.U.A. în anii '40 alcoolul a fost obiectul predilect al criminalității organizate și a alimentat-o pînă la cote patologice, oferindu-i venituri fabuloase. Au survenit, în consecință, o serie de efecte sociale distructive: asasinat, reglări sîngeroase de conturi, corupție, frică socială

etc., provocând o recrudescență de pomină a lumii interlope. Crima organizată constituie un tip distinct de criminalitate, deși posedă corelații intime cu alte tipuri de criminalitate, precum: criminalitatea profesională, criminalitatea de recidivă și criminalitatea de grup. Pentru a distinge crima organizată de alte tipuri de criminalitate este necesar a le compara în esență. *Esența* crimei organizate constă în dobândirea unor profituri exorbitante sau, cel puțin, consistente pe calea acordării de produse și servicii ilicite. Iată de ce, această caracteristică trebuie să fie considerată drept trăsătură definitorie primordială, invariabil prezentă, indiferent de formele particulare pe care le ia fenomenul crimei organizate. *Cauza* fenomenului criminalității organizate consistă în existența unei cereri sociale puternice la anumite produse și servicii nesatisfăcute, datorită prohibiției juridice instituite asupra lor, a cărei acțiune este favorizată de două *condiții* principale: posibilitatea obținerii unor profituri exorbitante prin comercializarea unor astfel de produse sau servicii și riscul relativ redus de a fi demascat și inacceptabil de aspru sancționat pentru asemenea activitate ilicită. Persistența factorilor indicați determină implacabil dăinuirea sau chiar proliferarea acestui fenomen social morbid. De aceea, acțiunile de *prevenire și contracarare a criminalității organizate* trebuie să vizeze următoarele trei aspecte: (1) existența unei cereri sociale puternice la anumite produse sau servicii nesatisfăcute, datorită prohibiției juridice instituite asupra lor; (2) posibilitățile largi de a obține profituri exorbitante sau considerabile ca urmare a practicării crimei organizate; (3) riscul relativ redus de a fi demascat și inacceptabil de aspru pedepsit pentru asemenea activitate criminală. Criminalitatea organizată se manifestă frecvent sub formă transnațională și transfrontalieră. *Vezi: traficul de ființe umane, criminalitate transnațională, criminalitate transfrontalieră.*

CRIMINALITATE PRIMARĂ

(*fr.* – criminalité primaire, *en.* – primary criminality, *ru.* – первичная преступность),

parte a criminalității care include crimele a căror făptuitor a săvârșit pentru prima dată o crimă. Criminalitatea primară deține proporția precumpănitoare în ansamblul criminalității. Majoritatea dintre făptuitori nu săvârșesc niciodată o altă faptă penală sau, în orice caz, nu ajung să fie trași la răspundere penală. Criminalitatea primară este opusul criminalității recidiviștilor. O escaladare a criminalității primare conduce, practic implacabil, la sporirea criminalității recidiviștilor, aceasta din urma implică,

la rîndul ei, determinarea mai multor indivizi la fapte criminale și, deci, o amplificare a criminalității primare.

CRIMINALITATE PROFESIONALĂ

(*fr.* – criminalité professionnelle, *en.* – professional criminality, *ru.* – профессиональная преступность),

formă particulară de manifestare a criminalității care constă în asigurarea existenței pe cale criminală, ceea ce înseamnă că pentru criminalii profesioniști activitatea criminală constituie sursa definitivă de existență. Deși fenomenul își are obârșia într-un trecut îndepărtat, termenul de criminal profesionist se pare că a fost utilizat pentru prima dată în secolul al XIX-lea de către șeful siguranței franceze François Vidocq. Potrivit criminologului rus Gurov A. I., profesionalismul criminal posedă următoarele trăsături distinctive: (1) activitate criminală permanentă (îndeletnicire criminală), (2) gen identic de activitate criminală (specializare), (3) anumite cunoștințe, priceperi și deprinderi (calificare), (4) crimele – sursă de bază a veniturilor și (5) integrare în mediul criminal. Activitate criminală permanentă înseamnă că pentru criminalul profesionist săvârșirea crimelor formează o îndeletnicire continuă, doar necesitatea de a dispărea din vizorul poliției îl poate determina să își întrerupă provizoriu ocupația criminală. Profesionalismul criminal presupune, ca și orice altă îndeletnicire profesională, o specializare în săvârșirea anumitor tipuri de crime (furturi de buzunar, furturi din apartamente, furturi de autoturisme, escrocherii etc.), iar crimele de alt tip sunt accidentale sau servesc drept mijloc de realizare a acțiunilor criminale de bază sau de tănuire a lor. Criminalii profesioniști se caracterizează printr-o înaltă măiestrie de săvârșire a crimelor în care s-au specializat, cunoștințele lor în materie fiind exacte, iar deprinderile și priceperile cizelate pînă la perfecțiune, astfel încît să-și poată atinge obiectivele criminale și să asigure imposibilitatea demascării lor. Deși criminalii profesioniști se pot angaja formal la serviciu sau inițiază activități legale cu scopul de a-și camufla adevărata lor ocupație, sursa lor principală de existență o constituie mijloacele provenite din activitatea criminală. Unii dintre ei trăiesc izolat și în anonim, majoritatea însă sunt membri ai lumii interlope: adoptă norme și valori criminale de viață, întrețin legături permanente cu ceilalți exponenți ai mediului criminal, sunt încadrați în ierarhiile criminale, precum și cunosc argoul și semnificația simbolurilor lumii interlope. Esențială este, în viziunea noastră, orientarea spre o existență asigurată printr-o activitate criminală. De

aceea, nu poate fi considerat criminal profesionist un angajat care sistematic folosește funcția ocupată în mod criminal pentru a-și completa veniturile, cu toate că mijloacele acumulate ilegal depășesc cu mult încasările salariale. Acest tip de criminal este orientat, în principal, spre o asigurare legală a existenței, numai că profită corupt de oportunitățile de serviciu, conduita lui fiind favorizată de impunitatea îndelungată. Astfel se explică de ce ei renunță, de regulă, la săvârșirea crimelor după supunerea la represiune penală sau survenirea unei puternice probabilități de a fi tras la răspundere, în timp ce criminalii profesioniști renunță în momentul în care consideră că și-au asigurat existența. Criminalitatea profesională se întrepătrunde cu criminalitatea recidiviștilor prin faptul că unii criminali profesioniști devin recidiviști, iar cu criminalitatea organizată prin faptul că nucleul acesteia din urmă cunoaște o profesionalizare criminală. De rînd cu criminalitatea recidiviștilor, criminalitatea profesională formează acea componentă a criminalității care îi asigură capacitatea de reproducere și autogenerare.

CRIMINALITATE REALĂ

(*fr.* – criminalité réelle, *en.* – real criminality,
ru. – реальная преступность),

rezidă în totalitatea infracțiunilor săvârșite în mod efectiv. Cea mai mare parte a acestora rămîne însă nereflectată în statistica oficială, în principal din cauză că victimele nu doresc să apeleze la organele de drept sau că autoritățile publice și persoanele particulare (fizice și juridice) nu au sesizat faptul săvârșirii unor infracțiuni (de exemplu, o firmă nu ține evidența exactă a materiei prime, iar un angajat sustrage o parte din ea). Proporțiile criminalității reale sunt determinate cu aproximație prin metode speciale de cercetare criminologică. Studiarea criminalității reale se face în temeiul studierii cercetării criminalității înregistrate care nu diferă în multe privințe. În unele situații se poate produce o discrepanță esențială, datorită amplitudinii deosebite a unor tipuri de criminalitate, reflectate într-o măsură irelevantă în statistica oficială (vezi exemplele prezentate în articolul „Criminalitate înregistrată”). Această inexactitate este depășită prin metode speciale de studiere a criminalității reale în ansamblu și a unor tipuri particulare de manifestare a ei. Criminalitatea reală se subdivide în criminalitate înregistrată și criminalitate latentă. *Vezi: criminalitate latentă, criminalitate înregistrată, criminalitate necunoscută, criminalitate tăinuită.*

CRIMINALITATE TĂINUITĂ

(*fr.* – criminalité cachée, *en.* – hidden criminality, *ru.* – скрываема́я преступно́сть),

se compune din infracțiunile care nu au fost, intenționat, înregistrate sau reflectate în statistica oficială, deși faptul săvârșirii lor le era cunoscut organelor de drept (de exemplu, cu intenția de a mistifica indicii reușitei în activitate sau din motive de corupție). De regulă, nivelul criminalității tănuite este foarte înalt în cazul în care principalul criteriu de evaluare a activității organelor de drept îl constituie procentul descoperirii infracțiunilor. De exemplu, conform datelor oficiale ale Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, procentul descoperirii infracțiunilor ajunge pînă la 90 la sută, ceea ce nu poate corespunde, în mod obiectiv, realității. În condițiile societăților moderne, organele de drept dispun de o capacitate de descoperire ce nu depășește 50 la sută din infracțiunile cunoscute. *Vezi: criminalitate latentă, criminalitate necunoscută, criminalitate înregistrată.*

CRIMINALITATE TRANSFRONTALIERĂ

(*fr.* – criminalité transfrontalière, *en.* – transfrontier criminality, *ru.* – трансграничная преступность),

constă într-o activitate criminală desfășurată de cetățenii aceluiași stat pe teritoriul mai multor state sau al unui stat străin. Acest tip de criminalitate cunoaște o continuă expansiune socială și internațională, iar în timpul previzibil va ajunge un fenomen criminal dominant. Este de așteptat ca predominarea lui să fie legată de anumite tipuri de criminalitate, precum criminalitatea organizată, economico-financiară sau informatică. Cauza nașterii și amplificării acestui fenomen criminal o constituie deschiderea tot mai pronunțată a societăților și globalizarea accelerată. Este vorba de procese obiective, care nu pot fi împiedicate decît prin suportarea unor prejudicii mult mai mari. Asistăm, de fapt, la constituirea societății globale, iar odată cu constituirea acesteia sunt de așteptat modificări considerabile și în societățile naționale sau etnice, cu repercusiuni asupra stării criminalității. Acțiunea cauzei este favorizată puternic de următoarele *condiții*: migrarea intensă a populației cu scopul de a dobîndi resurse de subzistență în exterior;

existența unor zone extinse necontrolate de autoritățile naționale; corupția avansată din unele societăți; insuficienta colaborare internațională în privința controlului criminologic asupra criminalității, inclusiv transfrontalieră. Societatea națională a cunoscut criminalitatea transfrontalieră după renunțarea la modelul comunist de organizare socială și inițierea reformelor democratice, care au condus la o deschidere a societății, condiție indispensabilă nașterii acestui fenomen criminal. Criminalitatea transfrontalieră se suprapune în cea mai mare parte cu asemenea tipuri de criminalitate: organizată, economico-financiară, informatică, transnațională și terorismul. Prevenirea și contracararea criminalității transfrontaliere posedă un specific, dată fiind natura fenomenului, – cooperarea internațională. Deoarece acțiunile criminale ce compun acest tip de criminalitate sunt realizate pe teritoriul a câteva state, acțiunile îndreptate împotriva lor, atât de prevenire, cât și de contracarare, pot să-și străpungă ținta numai și numai în condițiile cooperării interstatale și internaționale. Plecând de la faptul că criminalitatea organizată (în special, traficul de ființe umane, droguri și armament) și criminalitatea economică (în special, contrabanda, evaziunea fiscală și neachitarea taxelor vamale) reprezintă, de rînd cu corupția, care stă în fruntea relelor de ordin criminal, cele mai distructive fenomene criminale, se poate afirma că prevenirea și contracararea criminalității transfrontaliere constituie o prioritate a politicii criminologice naționale. Elaborarea politicii criminologice naționale privind criminalitatea transfrontalieră include ca aspecte fundamentale: determinarea amenințărilor majore, conturarea geografiei fenomenelor, stabilirea formelor principale de contraacțiune, precum și selectarea partenerilor de bază. O asemenea strategie trebuie să fie concepută în deplin acord cu celelalte obiective majore ale țării, în special cu cel de integrare și cooperare euro-atlantică. Criminalitatea transfrontalieră este adesea identificată cu cea transnațională, deși ele sunt, în realitate, tipuri distincte de criminalitate. Confuzia vine din faptul că ele posedă trăsături comune și că într-o serie de cazuri există într-adevăr o suprapunere între aceste tipuri de criminalitate. *Vezi: criminalitate transnațională.*

CRIMINALITATE TRANSNAȚIONALĂ

(*fr.* – criminalité transnationale, *en.* – transnational criminality, *ru.* – транснациональная преступность),

rezidă într-o activitate criminală desfășurată de cetățeni ai mai multor state pe teritoriul unuia sau a mai multor state străine. Nașterea și amplificarea acestui fenomen criminal este cauzată de deschiderea tot mai pronunțată a societăților și de globalizarea accelerată. Este vorba de procese obiective, a căror împiedicare impune prețul unor prejudicii mult mai mari. Se poate aprecia că, de fapt, asistăm la constituirea societății globale, care va antrena automat modificări semnificative și în societățile naționale (etate), inclusiv în ceea ce privește starea criminalității. Criminalitatea transnațională este în continuă expansiune socială și internațională, manifestând tendința de a deveni un fenomen criminal dominant. După toate probabilitățile, predominarea lui va fi legată de anumite tipuri de criminalitate, cum ar fi criminalitatea organizată, economico-financiară sau informatică. Societatea națională s-a lovit de asemenea manifestări criminale după demararea reformelor democratice. Renunțarea la modelul comunist de organizare socială a condus la o deschidere a societății, condiție indispensabilă nașterii criminalității transnaționale. Astfel, *cauza* nașterii acestui fenomen criminal o constituie deschiderea societăților. Deschiderea societăților nu trebuie însă să fie înțeleasă exclusiv în sensul permeabilității frontierelor statelor, ci și al interconexiunii avansate a societăților. Acțiunea cauzei este puternic favorizată de următoarele *condiții*: migrarea intensă a populației cu scopul de a dobândi resurse de subzistență în exterior; existența unor zone extinse necontrolate de autoritățile naționale; corupția avansată din unele societăți; insuficiența colaborare internațională în privința controlului criminologic asupra criminalității, inclusiv transnațională. Criminalitatea transnațională se suprapune preponderent cu criminalitatea organizată, economico-financiară, informatică, transfrontalieră și terorismul. Dată fiind natura fenomenului, activitatea de prevenire și contracarare a criminalității transnaționale necesită o cooperare internațională. Deoarece acțiunile criminale ce alcătuiesc acest tip de criminalitate sunt îndeplinite de cetățeni ai diferitelor state și pe teritoriul a câteva state, acțiunile îndreptate împotriva lor, atât de prevenire, cât și de contracarare, pot să-și atingă ținta numai și numai în condițiile cooperării interstatale și internaționale. Plecând de la faptul că criminalitatea organizată (în special, traficul de ființe umane, droguri și armament) și criminalitatea economică (în special, contrabanda, evaziunea fiscală și neachitarea taxelor vamale) reprezintă, de rînd cu corupția, care stă în fruntea relelor de ordin criminal, cele mai distructive fenomene criminale, se poate spune că acțiunile privitoare la criminalitatea transnațională sunt prioritare pentru politica criminologică națională. Conceperea politicii criminologice naționale cu privire la criminalitatea transnațională presupune: determinarea amenințărilor majore, conturarea geografiei fenomenelor,

stabilirea formelor principale de contraacțiune, precum și selectarea partenerilor de bază. Ea trebuie să fie concepută în deplin acord cu celelalte obiective majore ale țării, în special cu cel de integrare și cooperare euro-atlantică. Criminalitatea transnațională nu este identică cu cea transfrontalieră, chiar dacă există unele asemănări, iar în unele cazuri sunt atestate suprapuneri. *Vezi: criminalitate transfrontalieră.*

CRIMINALIZARE

(*fr.* – criminalisation, *en.* – criminalization, *ru.* – криминализация),

declarare a unei fapte drept deosebit de periculoasă pentru societate, deci crimă, și interzicerea ei socială sub amenințarea aplicării unei pedepse. În acest sens termenul criminalizare coincide cu cel de incriminare (*Vezi: incriminare*). În sens larg, cel mai frecvent utilizat, termenul criminalizare indică procesul de extindere a ariei faptelor considerate crime și, respectiv, de limitare a libertății individului, în vederea unei mai bune funcționări a societății. Prerogativa criminalizării unor conduite umane aparține legiuitorului, de care acesta uzează cu scopul de a reglementa cât mai bine viața socială. Acțiunile de criminalizare ne fondate pe o cunoaștere criminologică adecvată a fenomenelor criminale poate provoca însă o reacție inversă: în loc să ordoneze mai bine viața socială, ele amplifică ilegalitățile, ceea ce bulversează societatea, prin faptul că zdruncină încrederea populației în necesitatea, raționalitatea și echitatea normelor sociale, precum și în imperativitatea respectării lor stricte. Pentru evitarea unor astfel de efecte sociale perverse (R. Boudon), se efectuează expertizarea criminologică a proiectelor de incriminare. Criminalizarea este o componentă a politicii criminologice și, implicit, a politicii penale. În ultimii ani, termenul criminalizare a început să fie utilizat și cu sensul de concreșterea a mediului criminal cu alte sfere sociale, precum cea economică sau politică. Fenomenul constă în penetrarea, violentă, subversivă sau coruptă, a criminalilor inveterați (recidiviști, criminali profesioniști etc.) în rîndurile actorilor din aceste domenii de activitate socialmente benefică (oameni de afaceri, sportivi, politicieni etc.), obținerea de influență asupra acestora, iar în cele din urmă, determinarea lor la modalități criminale de activitate, impunerea interacțiunilor de tip criminal, precum și instaurarea unui control criminal asupra sferelor afectate. Termenul distinct al acestui fenomen ar fi **contaminare criminală**. *Vezi: incriminare, decriminalizare, politică*

penală, politică criminologică, expertizare criminologică a proiectelor de acte normative.

CRIMINOLOG

(*fr.* – criminologue, *en.* – criminologist, *ru.* – криминолог),

specialist în criminologie care acționează pe plan științific, didactic sau practic. **Criminologul-cercetător** are menirea de a obține cunoștințe noi, aplicând metodele științifice de cunoaștere. Pentru cercetător nu este necesar să posede o cunoaștere amplă și precisă a materiei din domeniul pe care l-a îmbrățișat, el o poate poseda (cantitativ vorbind) superficial. Este însă absolut obligatoriu să furnizeze cunoștințe noi, idei noi și noi informații despre fenomenele criminale. Savanții, de regulă, se disting prin erudiție, adică sunt la curent cu recentele cunoștințe din alte domenii ale criminologiei sau ale științei în general, în special cu cele tangente intereselor proprii de investigație. Deseori însă savanții se specializează într-o anumită problemă (arie de cercetare), pe care ajung a o cunoaște deosebit de profund și cuprinzător, fac în aceste limite descoperiri mai mult sau mai puțin importante, fără a ști prea multe despre celelalte aspecte ale obiectului de cercetare al criminologiei. Aceasta deoarece valoarea criminologului-cercetător este în funcție de capacitatea sa de a dobîndi, de a descoperi aspecte noi și de rezultatele obținute în acest proces cognitiv. Se poate spune că, în ceea ce privește criminologul-cercetător, termenii definiției sunt ineditul, inovația, noul. Sarcinile profesionale incumbă o cunoaștere desăvârșită din partea criminologului-cercetător a categoriilor filozofice, general-științifice, precum și a conceptelor fundamentale proprii ramurii științei pe care o slujește. De asemenea, cercetătorul trebuie să exceleze în a însuși și mînuși metodologia științifică, moment decisiv în desfășurarea cercetărilor științifice. În acest sens, am putea aprecia că cercetătorul este acela care *știe cum să obțină cunoștințe și fapte noi*. Cu alte cuvinte, cercetătorul posedă cunoștințele, deprinderile și priceperile necesare obținerii profesionale a cunoștințelor științifice. Savantul criminolog nu este o persoană care știe totul și, în consecință, poate da răspunsul satisfăcător la orice întrebare, ci acela care știe cum pot fi obținute aceste răspunsuri, în rest e necesară o activitate concretă – efectuarea investigațiilor științifice respective. El poate oferi răspunsurile dorite în situația în care a cercetat deja problema presupusă. Aceasta nu înseamnă că cercetătorului îi este propriu un orizont redus. Dimpotrivă, permanenta căutare de noi adevăruri, de noi

informații și fapte conduce la cunoștințe vaste și, mai ales, profunde. **Criminologul-cadru didactic** are drept funcție primordială *transmiterea* cunoștințelor științifice dobândite de criminologul-cercetător către criminologul-practician. Cadru didactic este obligat să posedă impecabil un anumit volum de cunoștințe. Este vorba, evident, de materia ce urmează a fi predată. De regulă, dincolo de această materie profesorul devine „vulnerabil”, studiind sau aprofundându-se pe cont propriu în restul cunoștințelor din disciplina respectivă. Este explicabilă situația dată, deoarece informația ce trebuie să fie transmisă studentului are limite precis stabilite. Cele spuse nu contestă erudiția criminologului-cadru didactic, de care el deseori dă dovadă. Calitatea de cadru didactic presupune și o iscusință pregnantă de a asimila și de a explica materia predată. Cadru didactic trebuie să cunoască ireproșabil explicațiile tuturor lucrurilor prezentate. Explicarea nu este o chestiune simplă, ea necesită o reflectare și înfățișare specifică a ideilor, adeseori de o manieră ce nu îl interesează pe savant sau care nu se pretează la stilul și la finalitățile de cercetare. De aceea, literatura științifică (de altminteri indispensabilă în procesul de instruire) este completată cu tălmăcirile profesorului și cu materiale didactice. Din aceste considerente există manuale (materiale didactice) și monografii (lucrări științifice). Acțiunile și cunoștințele profesorului sunt construite în așa fel încât să faciliteze înțelegerea și asimilarea materiei de către studenți. Se poate aprecia că valoarea criminologului-cadru didactic este în corelație cu măiestria de *a trezi* și *a sublinia* în imaginația, în reflecția studentului esențele, semnificațiile lucrurilor (obiectelor, fenomenelor, faptelor etc.), momentele cheie, accentele și legăturile dintre toate acestea, într-un ansamblu coerent și întregit. Aceste acțiuni trebuie să fie neapărat completate cu *cultivarea* spiritului analitic și critic, care face funcțională aptitudinea de abordare creativă și flexibilă a situațiilor inedite, aflate în permanentă dinamică, precum și „împrospătarea” facilă și curentă a fondului de cunoștințe. Aici sunt puse în lumină valențele de cercetător ale cadrului didactic. De asemenea, cadrul didactic are în sarcină și formarea la viitorul specialist a deprinderilor și priceperilor necesare meseriei, ele constituind o condiție indispensabilă aplicării în activitatea practică a cunoștințelor acumulate. **Criminologul-practician** asigură componenta de *traducere în viață* a realizărilor științifice prin intermediul activității practice pe care o desfășoară. Practicianul posedă cunoștințe ample în domeniul criminologiei, precum și abilități (deprinderi și priceperi) necesare acțiunii practice în această sferă. El trebuie să cunoască cât mai mult posibil în domeniul criminologiei și să știe să folosească eficace și eficient în activitatea sa cunoștințele însușite. Aceste elemente probează valoarea practicianului. Un

bun practician se remarcă prin faptul că este în permanență la curent cu realizările de ultimă oră ale cercetării criminologice, le preia de îndată ce le-a aflat și le utilizează în activitatea zilnică. Criminologul-practician *materializează* ceea ce a fost stabilit sau generat de știință, el face ca ideile să prindă contur în viața socială, le conferă un chip material, împlinit. Practicianul imprimă realizărilor științifice o formă practică, concretă și se caracterizează prin cunoștințe cuprinzătoare (în special sub aspectul cantitativ) în domeniu, precum și de deprinderi și priceperi necesare folosirii adecvate a acestora în activitatea practică, asigurându-i vieții sociale securitatea criminologică indispensabilă. Dincolo de specificul fiecăruia, există o serie de *sarcini comune* criminologului cercetător, cadru didactic și practician, și anume: (1) optimizarea sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale; (2) îmbunătățirea interacțiunii dintre actorii acestui sistem; (3) promovarea socială a criminologiei; (4) educația criminologică a populației. Promovarea socială a criminologiei consistă în a explica factorilor de decizie și opiniei publice importanța socială a criminologiei, prezentarea capacităților ei practice reale sau potențiale, precum și propunerea măsurilor organizatorice privind dezvoltarea sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale. *Vezi: activitate criminologică.*

CRIMINOLOGIE

(*fr.* – criminologie, *en.* – criminology, *ru.* – криминология),

ramură a științei care studiază criminalitatea în perspectiva elaborării mijloacelor de anticipare și a măsurilor de prevenire. Primele manifestări de interes pentru această problematică au loc, în mod firesc, după nașterea crimei, altfel spus după formarea societăților – comunități umane bazate pe supremația interesului general, care reglementează cu ajutorul unor norme de conduită relațiile dintre indivizi, interzicând comportamentele incompatibile (distructive) cu viața socială (crime). În acea epocă îndepărtată nu exista cunoaștere științifică, iar problemele vieții erau soluționate pe cale rațională. De aceea, putem vorbi despre existența unei **gândiri criminologi** – o cunoaștere și soluționare rațională a problemelor legate de manifestările criminale. Prima reacție față de comportamentele criminale un a fost una rațională, ci pur instinctuală, constând în reprimarea fizică colectivă a acestora. Ulterior, atunci când metoda represiunii și-a arătat limitele, fiind incapabilă să stăvilească valul conduitelor ce contraveneau normelor stabilite în societate, membrii ei au început să caute alte modalități,

în special axate pe reorganizarea vieții sociale, ceea ce însemna o abordare rațională orientată spre măsuri de prevenire. Anume în acest moment începe formarea gândirii criminologice, iar preocuparea pentru prevenire a rămas centrală. Gândirea criminologică evoluează (1) în domeniul represiunii penale, întretesându-se apoi cu gândirea juridică, (2) în domeniul prevenirii, fiind legată de gândirea politică și administrativă, preocupate de organizarea optimă a vieții sociale (modificarea condițiilor sociale), la care se adaugă, ceva mai târziu, (3) domeniul educației criminologice, care s-a regăsit în gândirea moralicistă, etică. Această linie cu trei vectori de abordare a problemei criminalității a fost continuată de cunoașterea științifică pînă la constituirea criminologiei ca ramură de sine stătătoare a științei, în care s-a impus treptat componenta sociologică, fundamentală, și cea psihologică, complementară, cercetarea pedepsei penale fiind absorbită de acestea. Formarea criminologiei ca știință are loc în secolul al XIX-lea, pe fondul dezvoltării vertiginoase a cunoașterii sociologice, impunându-se ca disciplină specializată în cursul secolului XX. *Obiectul de cercetare* al criminologiei îl constituie criminalitatea. Criminalitatea formează însă un fenomen complex aflat într-o interacțiune continuă cu o multitudine de alte fenomene, din care considerente *domeniul criminologiei* include totalitatea fenomenelor legate de criminalitate. Astfel, criminologia studiază ● criminalitatea în calitate de fenomen de masă, caracterizat prin forme specifice de manifestare, legi sociale proprii de existență sau structură internă variabilă; ● crima în calitate de element constitutiv al criminalității, comportament uman sau mod de interacțiune cu alți indivizi; ● criminalul, ființă prin ale cărei acțiuni se produce crima, constituția lui bio-psiho-socială sau tiparele comportamentale în diverse situații și condiții; ● consecințele crimelor și criminalității, impactul lor asupra societății, forța distructivă a unor tipuri de criminalitate și crime sau pierderile umane; ● victima, caracteristicile fizice, de personalitate și sociale sau rolul lor în producerea crimelor; ● devianțele sociale, din a căror clasă face parte și comportamentul criminal, esența comună, structura sau influența reciprocă; ● factorii determinanți ai crimelor și criminalității, natura lor, puterea de influență, rolul genetic sau poziția în lanțul cauzal și determinativ; ● posibilitățile de cunoaștere, prevedere sau prevenire a fenomenelor criminale. Însăși totalitatea conceptelor prezentate în acest dicționar denotă multitudinea și diversitatea fenomenelor și aspectelor cercetate de criminologie. Distingem trei funcții ce revin criminologiei: (1) funcția cognitivă, (2) funcția predictivă și (3) funcția practică. *Funcția cognitivă* include elaborarea metodologiei criminologice, efectuarea cercetărilor empirice și teoretice, preluarea și integrarea cunoștințelor obținute de către alte discipline științifice în sistemul

cunoștințelor criminologice, precum și contribuirea la dezvoltarea cunoașterii științifice în general. *Funcția predictivă* presupune elaborarea metodelor de prognozare criminologică, efectuarea de prognoze criminologice și contribuirea la verificarea și precizarea cunoștințelor criminologice privitoare la factorii determinanți ai fenomenelor criminale și modul lor de interacțiune. *Funcția practică* constă în analiza stării criminalității și situației criminogene într-un anumit segment temporal (perioadă), spațial (teritoriu) sau social (grup sau sferă socială), elaborarea măsurilor de prevenire a manifestărilor criminale și procurarea cunoștințelor criminologice necesare pregătirii criminologilor și specialiștilor antrenați în activitatea anticrimă. Toate funcțiile concură la realizarea *scopului criminologiei* – obținerea cunoștințelor necesare prevenirii criminalității în vederea asigurării unei vieți sociale funcționale. Cunoașterea criminologică are drept fundament cunoștințe ale metodologiei științifice, filozofiei, sociologiei și psihologiei. De la metodologia științifică criminologia preia metodele de cercetare științifică care se potrivesc studiului fenomenelor criminale și elaborării măsurilor de prevenire, adaptându-le propriilor necesități euristice. Filozofia îi furnizează principiile universale de organizare și funcționare a lumii, cărora li se supun și fenomenele criminale, principii utilizate în calitate de mijloace teoretice de cercetare. Sociologia îi pune la dispoziție cunoștințe despre esența societății, legile sociale de existență sau fenomenele și procesele sociale, cunoștințe indispensabile înțelegerii legăturii dintre crimă și societate sau activității sociale anticrimă, relevării factorilor sociali ce determină comportamentele criminale sau impactul negativ al criminalității asupra societății. Psihologia îi oferă cunoștințe despre psihicul omului asupra căruia influențează factorii externi, deficiențele și factorii psihici care favorizează, defavorizează sau dirijează comportamentul uman. La rândul lor, cunoștințele criminologice constituie un fundament indispensabil pentru dreptul penal, criminalistică și activitatea operativă de investigații. Dreptul penal nu își poate studia propriul obiect de cercetare fără a dispune de cunoștințe privitoare la: ● caracterul criminal sau noncriminal al diverselor conduite umane, ceea ce permite dreptului penal să interzică numai faptele socialmente distructive și să abroge dispozițiile referitoare la faptele ce și-au pierdut pericolozitatea în noile condiții sociale; ● esența și trăsăturile definitorii ale multiplelor manifestări criminale, ceea ce permite dreptului penal să ia în vizor anume acele acte de conduită a căror interdicere ar lovi exact în nucleul fenomenului criminal; ● gradul de distructivitate socială a diverselor comportamente umane, ceea ce permite dreptului penal să stabilească pedepse adecvate pericolozității sociale a faptelor interzise; ● probabilitatea de recidivă proprie diferitelor categorii de

criminali, ceea ce permite dreptului penal să individualizeze pedeapsa și răspunderea în funcție de persoana făptuitorului; ● principiul și legile de acțiune ale diferitelor pedepse, ceea ce permite dreptului penal să producă un minimum de rău indivizilor în condiții de efect maxim (obiectiv posibil), precum și să schimbe pedepsele vechi cu unele noi de o eficacitate și eficiență superioară; toate aceste cunoștințe avînd caracter criminologic. Pentru dreptul execuțional penal sunt indispensabile cunoștințele criminologice privitoare, de exemplu, la influența mediului criminal (din penitenciare) asupra diverselor categorii de condamnați sau la criminalitatea penitenciară (forme și regularități de existență și manifestare, factori determinanți și măsuri de prevenire). Criminologia posedă totodată capacitatea euristică de a clarifica geneza, funcția socială și natura dreptului penal, dar și factorii care influențează procesul de legiferare penală și modul de utilizare a acestui instrument social, deosebit de percutant. Pe de altă parte, trăsăturile indicate în normele penale nu sunt suficiente criminalisticii și activității operative de investigații pentru stabilirea urmelor lăsate de pluralitatea existentă de comportamente criminale și, respectiv, a posibilităților de depistare a lor, în vederea identificării făptuitorilor, acumulării probelor și recuperării obiectelor infracțiunilor (bunuri, persoane, hîrtii de valoare etc.). În schimb, criminologia oferă o descriere destul de amplă a fenomenelor criminale ce constituie un fundament indispensabil pentru cercetările specifice acestor discipline. Criminologia comunică, într-o măsură mai mare sau mai mică, cu diverse alte discipline științifice. De exemplu, cercetarea criminalității economice dictează o conectare la științele economice, relațiile cu fizica este utilă sub aspectul inventării unor mijloace tehnice și electronice de prevenire a crimelor (sisteme de alarmă, supraveghere video sau de fortificare a locuințelor), în timp ce era computerelor a adus criminalitatea informatică, a cărei studiere impune o conjugare a acțiunilor criminologilor și informaticienilor. Criminologia reprezintă nu numai un sistem de cunoștințe specifice, ci și o activitate socială distinctă. În calitate de activitate socială, cercetarea criminologică constituie o componentă (unghiulară) a activității criminologice, de rînd cu instruirea și practica criminologică. *Vezi: criminologie generală, criminologie specială, criminologie clinică, penologie, victimologie, activitate criminologică, criminolog.*

CRIMINOLOGIE CLINICĂ

(*fr.* – criminologie clinique, *en.* – clinical criminology,

ru. – клиническая криминология),

componentă a criminologiei care vizează modificarea comportamentului criminal prin metode de influență psihologică. Abordarea curativă își propune să îl trateze pe criminal asemenea medicinei care tratează un bolnav. Calificativul *clinică* sau *curativă* a fost preluat de la medicina clinică, în baza analogiei modului de abordare. În ambele cazuri sunt parcurse, în linii mari, aceleași etape: (1) criminalul este supus unei examinări multilaterale, fiind examinate personalitatea, starea psihică, condițiile de viață, anturajul, motivul conduitei criminale, circumstanțele săvârșirii crimelor concrete, parcursul asocial, „cariera criminală” etc. În acest scop sunt utilizate metode precum observația, interviul clinic, studiul documentar sau teste psihologice; (2) este stabilit un diagnostic privitor la deformările de ordin psihologic care determină comportamentul criminal al persoanei examinate și efectuată o prognoză referitoare la conduita ei ulterioară; (3) este elaborat un program de tratament al criminalului menit a-l resocializa prin astfel de metode ca psihanaliza, psihoterapia rațională, psihodrama, psihoterapia de grup etc., precum și alegerea celei mai eficace pedepse, ajustată în cursul executării. În unele cazuri (de exemplu, al violatorilor incapabili să se autocontroleze) se recurge la intervenții chirurgicale. O serie de acțiuni de tratament au caracter sociologic, urmărind reinserția socială a criminalului, datorată unor măsuri de ordin economic, profesional, social, cultural și să atenueze influența factorilor ciminogeni. Abordarea clinică reprezintă o influență individuală ce intervine după manifestarea unui comportament criminal. Spre deosebire de metodele de prevenire socială cu impact de masă, metodele clinice acționează direct asupra unor indivizi izolați. *Vezi: resocializarea criminalului, reinserția socială a criminalului.*

CRIMINOLOGIE GENERALĂ

(*fr.* – criminologie générale, *en.* – general criminology, *ru.* – общая криминология),

componentă a criminologiei care include problemele generale ale disciplinei. Orice disciplină științifică tratează atât problemele generale, comune tuturor fenomenelor criminale sau activității criminologice, cât și problemele particulare, specifice unor aspecte ale criminalității și activității criminologice. Această demarcație este impusă de principiul universal al generalului și particularului care guvernează realitatea și căruia nu i se poate

sustrage nici criminologia. Problematika generală a criminologiei cuprinde problemele obiectului și domeniului de cercetare al criminologiei, metodologia generală de cercetare criminologică, scopul și funcțiile criminologiei, esența, cauza și legile de existență ale criminalității, prognozarea și prevenirea criminalității etc. Cunoștințele generale constituie fundamentul teoretico-conceptual pentru cercetarea și explicarea laturilor particulare ale criminalității, studiate în cadrul criminologiei speciale. *Vezi: criminologie, criminologie specială.*

CRIMINOLOGIE SPECIALĂ

(*fr.* – criminologie spéciale, *en.* – special criminology, *ru.* – особенная криминология),

componentă a criminologiei care include problemele particulare ale disciplinei. Printre acestea se numără tipurile de criminalitate (criminalitatea organizată, criminalitatea penitenciară, corupția, criminalitatea economică, criminalitatea urbană etc.), metodele (tehnicile) specifice de cercetare a unor aspecte particulare ale criminalității (de exemplu, specificul cercetării statistice a criminalității profesionale), prognozarea unor tipuri de criminalitate, măsurile de prevenire și contracarare a unor forme particulare de manifestare a criminalității etc. Fundamentul criminologiei speciale îl constituie criminologia generală. *Vezi: criminologie, criminologie generală, tip de criminalitate.*

CUNOAȘTERE CRIMINOLOGICĂ

Vezi: criminologie, cercetare criminologică.

D

DECRIMINALIZARE

(*fr.* – décriminalisation, *en.* – decriminalization, *ru.* – декриминализация),

declarare a unei fapte drept noncrimă, datorită pierderii caracterului deosebit de periculos pentru societate în condițiile schimbărilor sociale survenite. Decriminalizarea nu exclude întotdeauna interdicția faptelor vizate. Uneori ele rămân interzise, doar că sunt considerate mai puțin periculoase (de exemplu, contravenții), iar făptuitorii riscă sancțiuni mai blânde. *Vezi: criminalizare.*

DELIBERARE

(*fr.* – délibération, *en.* – deliberation, *ru.* – принятие решение),

proces de analiză și evaluare a argumentelor pro și contra săvârșirii unei crime, adică realizării scopului proiectat. Ea constă în calcularea avantajelor și a dezavantajelor ce decurg din înfăptuirea crimei, luarea în considerație a eventualelor implicații în caz de insucces, aprecierea șanselor de reușită, deci a riscului la care se expune autorul prin comiterea faptei ș.a.m.d. Se face, de asemenea, o raportare a faptei propuse la valorile și normele sociale de conduită, stabilindu-se între ele gradul de concordanță sau divergență. Altfel spus, are loc o confruntare de interese, în funcție de semnificația și prioritatea lor în raport cu individul. Este vorba, de fapt, despre o reevaluare, de data aceasta mai atentă, a interesului deja format, în cadrul căreia poate avea loc o modificare a interesului înfiripat inițial, deci, și o precizare a scopului urmărit. Dacă se prefigurează, în cele din urmă, o anumită tendință

de opțiune, atunci se naște un proces de justificare a intenției ce prinde contur, prin prisma valorilor și normelor sociale, dar mai ales a celor împărtășite în anturajul individului respectiv. Deliberarea nu este un proces autonom, sustras oricăror influențe. El se desfășoară, în realitate, sub impactul diferențiat al unor factori de natură atât obiectivă, cât și subiectivă, cum ar fi: forța motivului, nivelul de dezvoltare intelectuală, concepția despre lume, influența (benefică sau malefică) persoanelor din anturajul ei, timpul avut la dispoziție pentru chibzuire etc. Procesul deliberativ se încheie fie cu renunțarea la interesul de a săvârși o crimă, în numele unor interese mai însemnate (să se bucure de libertate, să păstreze respectul celor din jur, să nu-și compromită perspectivele de afirmare socială etc.), fie cu menținerea și punerea în prim-plan a interesului de a comite o crimă, în numele realizării unor interese sau necesități considerate mai importante, caz în care este luată decizia de săvârșire a crimei. *Vezi: mecanismul comportamentului criminal individual, interes, scop.*

DETERMINAREA CRIMINALITĂȚII

Vezi: factor determinant al criminalității.

DEVIANȚĂ SOCIALĂ

(*fr.* – deviance sociale, *en.* – social deviance, *ru.* – социальные отклонения),

comportament relativ stabil și cu caracter de masă care reprezintă o abatere de la normele stabilite de jure sau de facto într-o societate. Prezența și dimensiunile devianțelor diferă de la o societate la alta și de la o perioadă la alta. În societățile în care conduitele ce contravin așteptărilor generale ale membrilor ei sunt sporadice devianța lipsește ca fenomen social. Devianța devine fenomen social numai în momentul în care ea capătă proporții, atingând dimensiuni de masă. Au fost atestate societăți în care devianța socială era inexistentă și, viceversa, societăți în care aceasta înregistra un înalt nivel, perturbând serios echilibrul social. Există trei tipuri ale acestui fenomen: *devianță negativă* – care perturbă viața socială (crimele), *devianță neutră* – care se armonizează cu starea de moment a societății (un nou stil de vestimentație) și *devianță pozitivă* – care conduce la progres social

(invențiile științifice). Întrucât societatea se caracterizează prin prezența gândirii sociale și a intereselor particulare, o devianță este etichetată ca negativă, cu consecințele de rigoare, nu numai în funcție de distructivitatea ei socială reală, ci și de modul în care ea este percepută de conștiința socială și de interesele particulare ale unui grup social capabil să-și impună voința întregii comunități. Totodată, respingerea conduitelor ce se abat de la normele sociale poate fi suscitată sau chiar impusă de o forță externă cu putere de influență internă (comunitatea internațională ori stat dominant). Orice tip de devianță se lovește de o reacție de rezistență din partea societății, cea mai vehementă fiind, de regulă, față de abaterile negative. Reacția de opunere față de comportamentele contrare normelor unanim acceptate manifestă tendința firească a organismului social de a-și menține intact integritatea și echilibrul intern. Este, de fapt, o stare proprie tuturor obiectelor din univers, deoarece ele posedă o forță de rezistență inerentă și proporțională modului și materiei din care este alcătuită. Societatea este constituită nu numai din indivizi și obiecte materiale, ci și din relațiile dintre acestea, iar buna funcționare a societății presupune o ordonare (definire, tipizare și sistematizare) a relațiilor în cauză, ceea ce se realizează cu ajutorul unor **norme sociale**, adică a unor reguli de conduită având caracter general, impersonal și obligatoriu. Devierile de la normele stabilite înseamnă, de fapt, ruperea relațiilor sociale și, în consecință, crearea pericolului dezorganizării vieții sociale, care se produce inevitabil în cazul depășirii unei anumite frecvențe. Caracterul lor spontan și dificultatea prevederii efectelor sociale, determină societatea să trateze cu intoleranță tentativele individuale (neoficiale, neconcertate) de modificare a normelor (relațiilor) sociale, adică să reacționeze negativ la devierile, abaterile de la normele stabilite, precum și la comportamentele samavolnice ale membrilor săi, adică de realizare a intereselor sale particulare prin modalități ce contravin modalităților (normelor) oficiale de interacțiune. Procesele de instituire a normelor, de încălcare a lor și de impunere a respectării acestora sunt proprii atât societății în întregime, cât și comunităților care o compun, caracterizate întotdeauna printr-un grad, mai mare sau mai mic, de autonomie și, deci, deosebire. Criminalitatea constituie o formă de manifestare a devianței sociale, din care motiv aceasta din urmă cade în vizorul criminologiei. În calitate de devianță socială, criminalitatea are o natură și o geneză identică cu celelalte devianțe sociale. O legătură deosebit de strânsă există între criminalitate și asemenea forme de devianță socială ca prostituția, toxicomania, homosexualitatea sau beția. De exemplu, prostituția și drogurile formează principale obiecte de activitate ale criminalității organizate, starea de ebrietate alcoolică și nevoia acută de stupefiante

favorizează săvârșirea de acte criminale, în timp ce formele forțate de relații homosexuale constituie crime. Cercetările criminologice atestă două ipostaze de interacțiune: (1) devianțele sociale catalizează manifestările criminale ale fenomenului și (2) energiile sociale ale criminalității sunt absorbite de alte forme de devianță (de exemplu, beția alcoolică declanșează conduite criminale, se poate întâmpla însă ca indivizi nemulțumiți de condițiile de viață sau de propriile neîmpliniri să recurgă la evadarea în beție în loc să se dedea la acte criminale).

DEZINCRIMINARE

(*fr.* – desincrimination, *en.* – disincrimination, *ru.* – дезинкриминация),

declarare a unor fapte drept noncrime, datorită pierderii caracterului deosebit de periculos pentru societate în condițiile schimbărilor sociale survenite (decriminalizare). *Vezi: incriminare.*

DINAMICA CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – dynamique de la criminalité, *en.* – dynamic of criminality, *ru.* – динамика преступности),

schimbare în timp a stării criminalității (nivel, structură, caracter etc.). Criminalitatea constituie un fenomen social aflat în permanentă transformare în funcție de procesele interne și cele externe societății. Se poate vorbi despre stabilitatea criminalității numai în termeni relativi, în situația în care modificările survenite sunt de ordin cantitativ și nu implică transformări de ordin calitativ. Dinamica criminalității se calculează, în principal, prin metoda bazei fixe și metoda bazei mobile. *Metoda bazei fixe* constă în compararea valorilor din anii (perioadele) de interes cu valorile din anul (perioada) care constituie bază de comparație. De exemplu, comparăm nivelul criminalității din anii 2006 și 2007 cu nivelul acesteia din anul 2005 sau comparăm nivelul criminalității (în medie) din perioadele 2000-2004 și 2005-2007 cu cel din perioada 1995-1999. *Metoda bazei mobile* presupune compararea valorilor anilor sau perioadelor care ne interesează cu valorile anilor ori perioadelor precedente. De exemplu, comparăm nivelul criminalității din anul 2007 cu cel din anul 2006, cel din anul 2006 cu cel din anul 2005 etc. sau nivelul perioadei 2005-2007 cu cel (în medie) din anii

2000-2004, cel din anii 2000-2004 cu cel din anii 1995-1999. Studiarea dinamicii servește la relevarea tendințelor criminalității și prognozarea evoluției ei (prin metoda extrapolării). *Vezi: starea criminalității, nivelul criminalității, structura criminalității, caracterul criminalității.*

E

EDUCAȚIE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – éducation criminologique, *en.* – criminological education, *ru.* – криминологическое воспитание),

activitate de prevenire a comportamentelor criminale și de fortificare a capacităților individuale și colective de asigurare a securității criminologice prin exercitarea unor influențe de modificare a conștiinței sociale și a celor individuale. Sarcina principală a educației criminologice constă în facilitarea conștientizării pericolului criminalității, înțelegerii necesității de excludere a modalităților criminale de realizare a intereselor personale și cunoașterii căilor socialmente nedistructive de modificare a condițiilor sociale care limitează într-o măsură intolerabilă existența unor membri ai societății. În cadrul educației criminologice populația se familiarizează cu esența fenomenului crimă, formele și legile de existență și manifestare, impactul distructiv asupra societății, iar în consecință a vieții individuale, posibilitățile de realizare noncriminală a intereselor individuale și de grup și importanța optării pentru astfel de conduite sociale, resorturile interne și factorii sociali ai comportamentelor criminale, precum și însemnătatea participării active la înfăptuirea controlului social și criminologic asupra criminalității. O componentă necesară a educației criminologice o constituie cunoștințele despre modalitățile de autoprotecție individuală împotriva atentatelor criminale. Eventual, pot fi concepute teste ale vulnerabilității victimale a persoanelor concrete, cu oferirea unor indicații generale privind trăsăturile în cauză sau atenuarea acțiunii lor. Educația criminologică a populației este impusă tot mai accentuat de procesele de formare a aglomerațiilor umane, care reduc drastic capacitatea de control social, și de instaurare a unei ordini sociale ce favorizează inițiativa, creația și autonomia individuală în viața socială. Astfel, reducerea rolului conștiinței sociale în favoarea celei

individuale pune problema implementării educației criminologice, care să influențeze adecvat asupra autoreglajului individual al comportamentului uman.

ESTIMAREA EXPERTILOR

(*fr.* – estimation des experts, *en.* – expert’s estimation, *ru.* – экспертная оценка),

metodă de cunoaștere a fenomenelor criminale și de proiectare a activității anticrimă care constă în colectarea datelor necesare din cunoștințele și experiența specialiștilor în domeniu. Informațiile colectate pot viza starea trecută, actuală sau viitoare a fenomenelor criminale. În ultimul caz este vorba despre o prognoză criminologică. Metoda estimării experților valorifică trei factori de cunoaștere: (1) experiența directă a specialiștilor asupra fenomenului estimat (de fapt, o cunoaștere empirică a realității care rezultă din acțiuni nesistematizate de observare, experiment, interviu, documentare etc.), (2) percepția comună sau dominantă asupra aceluiași fenomen, ceea ce înseamnă, în fond, o abordare statistică menită a separa generalul de accidental și (3) interpretarea datelor experienței de către specialiști prin prisma cunoștințelor lor despre fenomen (de fapt, o cunoaștere teoretică, bazată pe prelucrarea rațională a informației – *vezi metoda ipotetico-deductivă și abstract-constructivă*). În prognoză, metoda estimării experților se distinge de metoda corelării unicaracteriale și cea a modelării prin aceea că ultimele pornesc de la relații de necesitate (factori determinanți) clar definite și date ale realității exacte. Cu toate acestea, ea nu este esențialmente nici subiectivă, nici imprecisă, contrar aparențelor, după cum o demonstrează practica aplicării ei cu destul succes. Cercetarea presupune, în linii mari, întocmirea unui chestionar care include un set de întrebări privitoare la fenomenul criminal supus studiului. Sunt chestionați, de regulă, 20-50 de specialiști în domeniul anticrimă: criminologi cercetători, cadre didactice și practicieni, lucrători ai organelor de drept, alți specialiști antrenați în activitatea de prevenire a criminalității sau de recuperare a victimelor atentatelor criminale. După completarea chestionarelor, pot fi efectuate discuții (libere sau dirijate) pe marginea subiectelor abordate în cadrul acestei cercetări criminologice. Răspunsurile se prelucrează atât în mod cantitativ (statistic), cât și calitativ. Enunțurile particulare sunt prezentate tot anonim sau cu referință la autori, caz în care este obligatorie obținerea consimțământului persoanelor care le-au exprimat.

Valoarea estimării obținute depinde de competența și corectitudinea experților selectați. *Vezi: prognozare criminologică, analiză statistico-criminologică, anchetă sociologică, interviu.*

EXPERIMENT CRIMINOLOGIC

(*fr.* – expérimentation criminologique,

en. – criminological experiment,

ru. – криминологический эксперимент),

metodă empirică de cercetare criminologică care constă în intervenții asupra realității sau reconstituirea ei artificială astfel încât să fie posibilă studierea izolată a unor aspecte ale fenomenelor criminale. Experimentul urmărește să stabilească modul în care acționează fenomenul studiat asupra altora sau, viceversa, cum alte fenomene acționează asupra lui, în condiții diverse. *Izolarea* este necesară pentru a asigura certitudinea că fenomenul observat este determinat de fenomenul luat în considerație. Ea poate fi *totală*, în cazul în care fenomenul a fost separat de celelalte, sau *convențională*, în cazul în care au fost create condiții ce asigură acțiunea uniformă a fenomenelor secundare (nesupuse cercetării). Distingem două tipuri de experimente: (1) *experimentul de teren* – efectuat asupra unui fenomen real, în condiții naturale, fiind exercitate anumite influențe dictate de scopul cercetării (de exemplu, într-o instituție publică este modificat un element al organizării activității și se urmărește dacă corupția s-a diminuat, a sporit sau s-a menținut la același nivel, fără ca să intervină alți factori), și (2) *experimentul de laborator* – efectuat asupra unei realități construite artificial de către criminolog în scop cognitiv (de exemplu, este reunit un grup de persoane cărora li se pun sarcini a căror finalitate ei nu o cunosc, apoi comportamentele lor sunt observate de cercetător, iar datele observării înregistrate în *fișele de experiment*). Experimentul servește deopotrivă la cercetarea fenomenelor criminale și la testarea remediilor anticrimă. Față de experimentul criminologic sunt înaintate următoarele exigențe fundamentale: (1) asigurarea izolării sigure a fenomenului studiat și (2) asigurarea evitării sau limitării considerabile a prejudiciilor cauzate indivizilor și societății. Aplicarea metodei experimentului în cercetarea criminologică este restrânsă în mod covârșitor de o serie de dificultăți majore:

- natura clandestină a comportamentelor criminale face extrem de dificil accesul la ele;
- provocarea în laborator a conduitelor criminale se lovește de interdicțiile legale;
- criminologia studiază conduite umane, iar

experimentele pe oameni sunt nedorite și, deci, restricționate; ● comportamentul uman și condițiile care îl determină constituie o realitate de o complexitate superioară, în timp ce nivelul actual de cunoaștere a ei nu permite o izolare (facilă) a diverselor componente; ● imposibilitatea de a experimenta după bunul plac al cuiva pe o societate sau comunitate întreagă; ● nivelul de dezvoltare al ramurilor tangente ale științei, de a căror cunoștințe este strâns legată și cunoașterea criminologică. Din aceste considerente, practica anticrimă formează cadrul principal de realizare a experimentului criminologic. *Vezi: cercetare criminologică.*

EXPERTIZARE CRIMINOLOGICĂ A PROIECTELOR DE ACTE NORMATIVE

fr. – expertise criminologique des projets d’actes normatifs,

en. – criminological expertise of the normative acts,

ru. – криминологическая экспертиза законопроектов),

evaluare criminologică a proiectelor de acte normative sub aspectul riscului de a amplifica sau suscita manifestări criminale. Criminalitatea se află într-un proces continuu de interacțiune cu diverse fenomene. Ea suportă acțiunea unor fenomene și, totodată, le influențează pe altele. Procesele sociale sunt influențate într-o măsură considerabilă de modul în care viața socială este organizată și dirijată de către aparatul administrativ. Dirijarea vieții sociale este realizată, în mod fundamental, prin intermediul activității normative și a politicilor publice. Ele au menirea de a ordona cât mai bine relațiile sociale și a utiliza cât mai eficient resursele materiale, umane și spirituale. Intervenția omului în procesele sociale obiective poate fi atât benefică, cât și malefică. Dincolo de bunele intenții, este nevoie de o cunoaștere adecvată a fenomenelor sociale pentru a evita efecte sociale negative. Expertizarea criminologică are sarcina de a stabili probabilitatea unui eventual risc ca actele normative, programele de stat, planurile de acțiuni etc. concepute și propuse spre adoptare să provoace comportamente criminale, servindu-se de cunoștințele acumulate de criminologie cu privire la fenomenele criminale, îndeosebi modul lor de manifestare în relație cu anumite fenomene și acțiuni sociale. Expertizării criminologice sunt supuse toate tipurile de proiecte, inclusiv cele cu caracter penal.

EXTRAPOLARE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – extrapolation criminologique,

en. – criminological extrapolation,

ru. – криминологическая экстраполяция),

metodă de prognozare criminologică care constă în extinderea tendințelor din trecut și prezent asupra viitorului. Se construiește un grafic cu două axe în care axa verticală reprezintă nivelul criminalității exprimat în valori absolute, iar axa orizontală reprezintă o perioadă de timp divizată în segmente temporare (luni, ani sau un segment de timp mai îndelungat). Coordonatele se fixează prin puncte ce corespund atât perioadei respective, cât și nivelului criminalității din acea perioadă. Toate punctele se unesc prin linii, astfel încât se obține o curbă ce reprezintă evoluția criminalității în perioada de referință, numită **trendul criminalității**. Perioada de referință trebuie să cuprindă trecutul apropiat pînă în prezent, preferabil fiind ca ea să nu fie mai mică decît perioada de prognozat. Apoi, linia care reprezintă tendința din trecut a criminalității este continuată spre perioada din viitor inclusă în prognozare. Se stabilesc coordonatele pentru segmentul nou al liniei, ale căror valori constituie prognoza stării viitoare a criminalității. Aceiași procedură se aplică, de exemplu, și la prognozarea unor tipuri de criminalitate sau a variațiilor elementelor constitutive ale structurii criminalității, situație în care vom obține un grup de trenduri pe același grafic. Dezavantajul acestei metode ține de utilizarea frecventă a datelor statisticii oficiale, care nu reflectă întotdeauna fidel starea reală a criminalității. Pentru ca metoda să fie aplicabilă sunt necesare însă date care să oglindească exact dimensiunile fenomenului. De exemplu, prognozarea prin extrapolare a evoluției corupției după datele oficiale este imposibilă, deoarece cifrele nu indică evoluția fenomenului, ci reușita organelor de drept în demascarea unor fapte de acest gen. Metoda extrapolării este utilă numai în cazurile în care tendința se manifestă, este deja în curs de desfășurare, spre deosebire de metoda corelării unicaracteriale ce permite anticiparea și a influenței factorilor deocamdată inactivi. O asemenea anticipare este posibilă grație susceptibilității metodei de a lua în calcul acțiunea unor fenomene care nu influențează direct criminalitatea, dar care dau naștere altor fenomene avînd impact asupra fenomenelor criminale. *Vezi: prognozare criminologică.*

F

FACTOR CRIMINOGEN

Vezi: factor determinant al criminalității.

FACTOR DETERMINANT AL CRIMINALITĂȚII

(fr. – facteur déterminant de la criminalité,

en. – factor of the criminality,

ru. – детерминирующий фактор),

fenomen care cauzează sau condiționează existența criminalității. Factorii determinanți includ atât cauza, cât și condițiile unui fenomen. Termenul **determinare** indică acțiunea simultană și conjugată de cauzare și condiționare a unui fenomen de către un ansamblu de alte fenomene. Conceptul de **determinism** reprezintă imaginea de ansamblu a proceselor de naștere și existență a fenomenelor, în măsura în care ele suportă o acțiune, influență continuă din partea altor fenomene. Evidențierea fenomenului determinării urmărește o cunoaștere a modului de interacțiune a cauzei și condițiilor în procesul producerii unui fenomen (criminalitate, crimă, criminal etc.). Deseori termenul este utilizat, atât la singular, cât și la plural, pentru a evita precizarea caracterului influenței exercitate (cauzale sau condiționale) sau efectuarea unei demarcații între cauză și condiții. În criminologie, se folosește în calitate de sinonim al termenului factor determinant și cel de factor criminogen. *Vezi: cauza criminalității, condițiile criminalității, situație criminogenă.*

G

GEOGRAFIA CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – géographie de la criminalité, *en.* – geography of criminality,

ru. – география преступности),

mod de distribuire a criminalității pe un teritoriu. Reperul esențial în cercetarea geografică a criminalității îl constituie teritoriul, la care se adaugă o serie de alte criterii (trăsături), precum condițiile naturale, administrative, politice, economice sau demografice. Astfel, geografia criminalității este reprezentată după criteriul administrativ prin divizarea faptelor criminale pe unitățile teritorial-administrative ale țării (județe, localități, sectoare etc.). Potrivit criteriului natural, criminalitatea este examinată, de exemplu, prin prisma a trei zone: nord, centru și sud. Cercetarea geografică a criminalității are drept temei trei considerente: (1) influența factorilor naturali (clima, relieful etc.) asupra fenomenelor criminale, (2) legătura indisolubilă dintre factorii sociali (economici, politici, urbanistici etc.) și comunitățile sau colectivitățile umane și (3) plasamentul instituțiilor publice în a căror sarcină cade realizarea controlului criminologic asupra criminalității. Analiza geografiei criminalității impune, prin urmare, o selectare atentă a criteriilor de divizare în funcție de specificul problemei supuse studiului criminologic. Distingem două abordări, diametral opuse, în studiul geografic al criminalității: (1) *abordarea teritorială*, mai întâi efectuăm divizarea teritoriului luat în considerație, iar apoi examinăm distribuția criminalității pe unitățile teritoriale demarcate, și, viceversa, (2) *abordarea fenomenală*, este examinată distribuția faptelor criminale pe tot teritoriul inclus în studiul criminologic, iar ulterior acesta este divizat conform focarelor de criminalitate. *Vezi: starea criminalității.*

I

INCRIMINARE

(*fr.* – incrimination, *en.* – incrimination, *ru.* – инкриминация),

declarație a unei fapte drept deosebit de periculoasă pentru societate, deci crimă, și interzicerea ei socială sub amenințarea aplicării unei pedepse (criminalizare, în sens îngust). Incriminarea este o componentă a politicii criminologice și, implicit, a politicii penale. Incriminarea urmărește stoparea sau reducerea numărului unor comportamente care are efect distructiv asupra societății prin amenințarea și aplicarea represiunii sociale față de cei care se dedau la astfel de conduite asociale. Există o serie de alte considerente de ordin obiectiv și subiectiv în temeiul cărora se realizează incriminarea unor fapte. Valeriu Bujor numește printre acestea: ● raportul dintre pericolul social al faptei și frecvența unor asemenea acte în societate: dacă o faptă socială este deosebit de periculoasă, atunci ea trebuie să fie incriminată și în situația în care nu este des săvârșită, spre deosebire de o faptă care reprezintă un pericol relativ minor, aceasta din urmă trebuie să fie totuși incriminată în cazul în care se propagă considerabil în societate; ● imposibilitatea de a ține sub control sau a preveni asemenea acte de conduită, astfel încât soluția penală, represivă este ultima; ● admisibilitatea incriminării faptei din punct de vedere politic, moral și juridic. Din punct de vedere juridic, este necesar a verifica dacă incriminarea este conformă: constituției statului, sistemului de drept și prevederilor legale aflate în vigoare, acordurilor internaționale și legislației internaționale; ● posibilitatea realizării practice a incriminării și anume: posibilitatea tehnică (logico-juridică) de elaborare a unei asemenea norme incriminatorie și de comunicare a ei într-un mod accesibil cetățenilor și funcționarilor publici, posibilitatea depistării actelor incriminate și identificarea făptuitorului, posibilitatea efectuării eficace și eficiente a urmăririi penale și a examinării judiciare a cazului, posibilitatea prevenirii

recidivei; ● oportunitatea incriminării unei fapte în raport cu particularitățile sociale, politice, culturale, psihologice etc.; ● costul acestei incriminări, ținând cont de o serie de factori și circumstanțe externe. Dezvoltarea actuală a criminologiei permite anticiparea, în temeiul prognozelor criminologice, a unor conduite criminale inexistente și astfel incriminarea lor antefactum (de exemplu, în multe țări a fost deja incriminată clonarea ființelor umane, deși știința nu dispune deocamdată de o asemenea posibilitate). Termenul incriminare posedă și o a doua semnificație, cea de punere în vina cuiva săvârșirea unei infracțiuni concrete. *Vezi: dezincriminare, criminalizare, politică criminologică, politică penală, crimă, pedeapsă penală.*

INTERES

(*fr.* – intérêt, *en.* – interest, *ru.* – интерес),

orientare conștientă a individului spre schimbarea sau menținerea situației sale, în vederea creării condițiilor necesare de satisfacere a nevoilor. În cazul conduitei criminale, interesul consistă într-o orientare a individului spre schimbarea sau menținerea situației sale, în vederea creării de condiții necesare satisfacerii nevoilor pe calea săvârșirii unei crime. Rațiunea de a fi a interesului constă tocmai în satisfacerea unei (unor) necesități. Acțiunea necesității nu determină însă, prin ea însăși, nașterea directă a interesului. În formarea interesului rolul capital îi revine mediului. Anume condițiile de viață ale individului contribuie în mod decisiv la nașterea interesului, deoarece ele determină, în mare parte, conținutul interesului. Dacă necesitatea îl pune pe om în acțiune, atunci condițiile lui de existență îi conferă direcție, căci posibilitățile individului de a-și îndeplini necesitățile depind de condițiile lui de viață. De aceea, acțiunile lui sunt îndreptate spre modificarea acelor condiții de viață care nu-i permit satisfacerea necesităților, iar interesul manifestă această tendință. În consecință, interesul reflectă mediul în care a fost aruncat individul. Astfel, interesul individului este predeterminat, în mod obiectiv, de condițiile lui de viață. O dată constituit, interesul devine un mobil fundamental al comportamentului uman, inclusiv cel criminal, și cauza lui imediată, iar, ca urmare, un important element în lanțul determinativ al conduitei omului. Anume interesul determină orientarea conduitei omului, îi conferă sens. Interesul, spre deosebire de necesitate, manifestă o relație calitativ diferită a ființei umane cu realitatea înconjurătoare și cu universul său nemijlocit. El comportă o reacție conștientă, activă și pătrunzătoare a omului față de acest

univers proximal, căci necesitatea și condițiile de viață se reflectă în rațiunea lui. Ca rezultat, legea nevoii se transformă în legea interesului, care guvernează lumea omului. Așadar, esența interesului își are rădăcinile în condițiile de viață ale individului, iar mediul social constituie, în mare parte, aceste condiții de existență. De aceea, interesul, inclusiv cel de a comite o crimă, trebuie să fie privit în raport cu condițiile sociale ale individului. În societate, interesul este determinat de sistemul de relații sociale existent și de poziția individului în acest sistem, care relații și formează, în mare parte, condițiile de viață ale lui. Situația se explică prin faptul că posibilitățile de care dispune individul pentru a-și satisface trebuințele sunt determinate cu necesitate de sistemul de relații din societate și de poziția lui socială. Este o stare de lucruri obiectivă, care scapă voinței omului. În consecință, individul, constrâns puternic de condițiile sociale, este orientat fie spre menținerea, fie spre schimbarea situației sale sociale, în vederea creării condițiilor necesare de satisfacere a nevoilor, iar acțiunile lui manifestă această orientare. Iată de ce, se afirmă, în fond corect, că orice comportament al omului, inclusiv cel criminal, este determinat de societate, mai exact, de condițiile lui de viață. Fiecare individ posedă o gamă largă de interese, în funcție de varietatea necesităților și a pozițiilor sociale (statute și roluri) care îl caracterizează. Ansamblul intereselor unui individ nu este însă haotic, ci formează un sistem, mai mult sau mai puțin stabil, bazat pe priorități și însemnătate. Interesele unui individ se disting prin gradul de generalitate socială: unele interese sunt specifice individului, altele pot fi împărtășite de el și de alți indivizi. În cazul conduitei criminale este prezentă însă o situație particulară: aici avem a face cu un interes particular, specific individului respectiv, care contravine interesului general și care aduce, astfel, o atingere societății și, deci, intereselor celorlalți membri ai ei. Este de subliniat că conținutul intereselor depinde nu numai de condițiile sociale obiective de existență a omului, ci și de o serie de particularități individuale, cum ar fi, de pildă, gradul de dezvoltare fizică și intelectuală a individului, nivelul de cultură, concepția de viață, capacitățile, înclinațiile, temperamentul lui, ca trăsături specifice ale psihicului respectiv. Deși particularitățile psihice ale omului se formează, în ultimă instanță, și ele sub impactul condițiilor de viață. Prin urmare, interesul este generat de realitatea obiectivă, dar este reflectat, conturat în conștiința individului prin intermediul factorilor subiectivi, psihici. Acest fapt introduce în procesele sociale un element subiectiv și face ca legile sociale să aibă un caracter statistic. Ca rezultat, comportamentul uman nu reprezintă, în toate cazurile, un răspuns fidel la influența factorilor sociali obiectivi, ci poate cunoaște, datorită factorilor subiectivi, și reacții

divergente, ba chiar contrare. *Vezi: necesitate, mecanismul comportamentului criminal individual, cauza criminalității.*

INTERVIU CRIMINOLOGIC

(*fr.* – entrevue criminologique, *en.* – criminological interview, *ru.* – криминологический интервью),

metodă empirică de cercetare criminologică care constă în obținerea informației despre fenomenul criminal studiat de la persoane, în cadrul unor convorbiri dirijate sau provocate. Organizarea și desfășurarea interviului include astfel de etape precum: (1) determinarea datelor ce urmează a fi obținute, (2) stabilirea persoanelor care vor fi intervievate, (3) întocmirea ghidului de interviu (un set de întrebări privitoare la aspectele supuse cercetării ale fenomenelor criminale), (4) pregătirea întrevederilor (invitarea persoanelor, locul, data, ora, anturajul etc.), (5) efectuarea interviurilor (inclusiv de probă și suplimentare, de precizare), (6) prelucrarea și analiza datelor obținute, (7) formularea concluziilor și (8) întocmirea raportului de interviu. Deosebit de importantă este prima întrevedere, predominantă pentru succesul interviului. Regulile de realizare a interviului prevăd: ● obținerea încrederii interlocutorului (învingerea suspiciunilor deosebit de pronunțate din cauza temerii de consecințele juridice și sociale), ● determinarea și menținerea sincerității interlocutorului, ● evitarea influențării răspunsurilor (de exemplu, întrebări nereușit formulate, comentarii sugestive, suscitări de stări psihologice perturbatoare etc.), ● înregistrarea completă și fidelă a răspunsurilor, ● menținerea în stare activă a interesului participantului la întrevedere de-a lungul întregii convorbiri, ● întreținerea disponibilității de colaborare a subiectului interviuat până la finalizarea interviului, ● asigurarea anonimatului interlocutorului etc. Răspunsurile sunt înregistrate audio și video numai cu consimțământul interviuatului, fixat și el pentru conformitate. După modul convorbirii, există *interviu față în față* și *prin telefon*. După caracterul întrebărilor, se distinge *interviul nestructurat* (tema convorbirii este predeterminată, iar întrebările sunt formulate ad-hoc, în funcție de evoluția conversației), *interviul semistrukturat* (sunt formulate întrebările de bază, iar restul se formulează ad-hoc, în funcție de cunoștințele și răspunsurile persoanei intervievate), *interviul structurat* (este aplicat un set identic de întrebări, tehnică folosită îndeosebi în cazul în care interviul este realizat nu de criminolog, ci de operatori). După numărul de participanți, există *interviu*

individual și de grup (pînă la 15 persoane, dacă interviul este structurat, atunci sunt cooptați pînă la 10 subiecți, el fiind denumit *focus group*). Metoda interviului dă posibilitatea cunoașterii aspectelor ascunse ale comportamentului criminal, a căror observare directă este limitată în cea mai mare parte de caracterul lor clandestin. *Vezi: cercetare criminologică.*

L

LEGE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – loi criminologique, *en.* – criminological law, *ru.* – криминологический закон),

enunț general privind o regularitate socială ce caracterizează criminalitatea. Categoria de lege criminologică indică o relație, dar nu una oarecare ci relația căreia îi este propriu un grad sporit de invariabilitate, imperativitate și inevitabilitate între criminalitate și alte fenomene sau procese sociale, relație în care survin implicații similare, în condiții determinate, în mod obligatoriu. Dat fiind faptul că realitatea socială constituie o parte integrantă a naturii, și societății îi este proprie, în egală măsură, acțiunea unor legi care îi guvernează existența. Fenomenele și procesele care alcătuiesc viața socială, inclusiv cele criminale, nu stau sub imperiul întâmplării, așa cum ar părea la o privire superficială, ele cunosc regularități relativ stricte și totodată cognoscibile. Prin cunoașterea legilor sociale privitoare la criminalitate și, respectiv, prin formularea unor legi criminologice care să le reflecte științific sub o formă operațională, cercetarea teoretică pune la dispoziția practicienilor cunoștințe ce vizează laturile constante ale realității și nu cele contingente. Dezvăluirea legilor de existență socială ce caracterizează criminalitatea trebuie să fie completată, prin cercetări criminologice teoretice, cu efectuarea unei sistematizări relativ exacte după ierarhia lor naturală, în vederea delimitării legilor generale de cele particulare și elucidării modului de subordonare caracteristic sistemului legilor sociale. Din aceste rațiuni, criminologia are obligația majoră de a căuta, pe lângă alte laturi, să descopere regularitățile fenomenelor studiate, în special ale criminalității, care ascund, cu certitudine, legile lor de manifestare. Cunoașterea legilor de existență ale crimei și criminalității, precum și justa

lor clasificare, contribuie substanțial la elaborarea explicațiilor criminologice, la efectuarea prognozelor criminologice și la proiectarea eficace a acțiunilor sociale anticrimă. Legea criminologică este alcătuită din două elemente: (1) condițiile în care se produc regularitățile sociale ce caracterizează criminalitatea și (2) implicațiile sociale ale acestor regularități. Rațiunile de comprehensibilitate și normativ-științifice impun adăugarea a încă două elemente cu funcție explicativ-demonstrativă la construcțiile teoretice ce prezintă o lege criminologică: (3) argumentarea legii, altfel zis prezentarea fundamentării ei teoretice sau, după caz, teoretico-empirice și (4) explicarea relativ detaliată a împrejurărilor și modului în care acționează legea socială vizată, impactului ei asupra vieții sociale și a altor elemente relevante în acest context. O lege criminologică poate fi exprimată atât prin propoziții, cât și prin formule. Ținând cont de gradul actual de matematizare a criminologiei, majoritatea legilor criminologice îmbracă totuși forma unor enunțuri. Este de așteptat însă ca ele să fie transformate cu timpul în formule, logice sau matematice, luând în considerație posibilitățile deja confirmate de matematizare a enunțurilor privitoare la fenomenele sociale. Printre legile criminologice formulate se numără: legea constantei criminalității (A. Quételet), legea imitației (G. Tarde), legea saturației și suprasaturației criminalității (E. Ferri), legea echilibrului criminal (G. Zabreanski) sau legea corupției (Acton). În criminologia națională au fost formulate două legi criminologice: legea criminologică a interesului (Octavian Bejan și Valeriu Bujor) și legea criminologică de existență a criminalității ca fenomen social (V. Bujor). Suprimarea legilor sociale este în afara forțelor omenești, indiferent ce ar întreprinde el, iar cutezanța de a le nesocoti costă adesea scump, în orice caz se soldează cu un eșec previzibil, din care considerente știința sociologică trebuie să conducă la „studiul legilor generale ale vieții sociale cu scopul de a afla și depista toate acele fapte care ar fi indispensabile ca bază de lucru pentru orice reformator al instituțiilor sociale” (K.R. Popper). Cunoașterea legilor sociale permite, în principiu, omului să-și aleagă și să-și organizeze astfel acțiunile sociale încât să reușească modelarea optimă a societății, în funcție de aspirațiile și de posibilitățile sale. Acest deziderat, deopotrivă practic și teoretic, presupune contabilizarea unui număr destul de amplu în registrul legilor criminologice.

M

MECANISMUL COMPORTAMENTULUI CRIMINAL INDIVIDUAL

fr. – mécanisme du comportement criminel individuel,

en. – mechanism of individual criminal behavior,

ru. – механизм индивидуального преступного поведения),

procesul de naștere, dezvoltare și materializare a comportamentului criminal individual, văzut prin prisma individului atât sub aspectul interior – procese psiho-somatice, cât și sub cel exterior – conduită, aspecte care se află într-o legătură indisolubilă și care sunt determinate de factori sociali și naturali. Cunoașterea mecanismului comportamentului criminal individual ne dezvăluie cum influența externă (obiectivă) se transformă într-un impuls intern (subiectiv), cum acest impuls intern evoluează și cum se materializează, în cele din urmă, în conduită criminală, adică într-o manifestare exterioară (obiectivă), modificând realitatea. În linii mari, mecanismul comportamentului criminal include trei etape de bază: (1) nașterea motivului, (2) luarea deciziei și (3) realizarea intenției criminale. În cadrul primei etape – *nașterea motivului* – are loc, mai întâi de toate, conștientizarea necesităților inerente individului, a căror satisfacere marchează fundamental activitatea lui, definindu-i comportamentul. O dată conștientizate, individul raportează trebuințele sale la posibilitățile reale de satisfacere a lor, adică la condițiile sociale și situația lui față de acestea, proces ce se finalizează cu formarea interesului. Din momentul dat, anume interesul este cea instanță care impulsionează și direcționează conduita omului, acționând în calitate de motiv. Dirijat de interes, individul își proiectează un scop și tinde energic spre atingerea lui. La etapa a doua – *luarea deciziei* – se declanșează un proces deliberativ, în care sunt confruntate diverse interese (de a săvârși sau de a nu săvârși o faptă), este

reevaluat scopul propus, sunt analizate eventualele implicații, precum și sunt reconsiderate valorile și normele sociale, prin prisma cântării opțiunilor pro și contra. Etapa în discuție se sfârșește cu luarea deciziei de a da totuși curs interesului de a comite o crimă, adică de a recurge la acțiuni criminale în vederea realizării unor interese considerate importante pentru individul respectiv. Procesul deliberativ poate dura o perioadă îndelungată (zile, luni sau chiar ani), dar poate fi instantaneu, caz în care se impune orientarea predominantă, care era până în acel moment inhibată de rațiunea individului. Anume în situațiile de lipsă a timpului de cugetare se manifestă orientarea interioară principală. A treia etapă – *realizarea intenției criminale* – coincide cu manifestarea comportamentului criminal (o serie de acte de planificare, de cooptare a unor posibili participanți, de creare a unor condiții propice comiterii faptei) și culminează cu înfăptuirea crimei. Astfel, fiecare etapă a mecanismului comportamentului criminal individual include o serie de elemente constitutive, încât el poate fi reprezentat, sub formă desfășurată și succesivă, prin lanțul acestor elemente, și anume: necesitate – interes – motiv – scop – deliberare – luarea deciziei – realizarea intenției criminale. Fiecare element al mecanismului determină elementul următor, el însuși fiind determinat, la rândul său, de elementul precedent. Studiarea criminologică a problemei mecanismului comportamentului criminal individual urmărește asemenea obiective: (1) explicarea modului în care factorii sociali și naturali se transformă în factori psihologici și astfel determină săvârșirea crimelor; (2) explicarea modului în care se formează comportamentul criminal individual; (3) asigurarea suportului teoretic pentru elaborarea măsurilor de prevenire individuală a crimelor. În criminologie, cercetarea conduitei criminale nu se reduce la studiul faptei penale, deși îl include, așa cum este ea prevăzută în normele penale, în vigoare la un moment dat pe un anumit teritoriu, și studiată ca atare de știința dreptului penal, ci urmărește cunoașterea unei game mult mai largi de aspecte relevante din perspectivă criminologică. Pentru a explica pe deplin geneza crimei și a face, în acest fel, posibilă elaborarea unor soluții de prevenire, ea este obligată să releve întreg procesul de determinare, de naștere, de dezvoltare și de manifestare a comportamentului criminal atât sub latura exterioară, cât și sub cea interioară, în timp ce dreptul penal se interesează numai de unele aspecte exterioare și interioare ale faptei penale, cu unicul scop de a înlesni reglementarea juridică a conduitei sociale și de a asigura înfăptuirea justiției, în cazul abaterilor de la aceasta. *Vezi: crimă, criminal, necesitate, interes, mobil, scop, deliberare, realizarea intenției criminale.*

METODA ABSTRACT-CONSTRUCTIVĂ

(*fr.* – méthode abstraite-constructive,

en. – abstract-constructive method,

ru. – абстрактно-конструктивный метод),

metodă teoretică de cercetare care consistă în obținerea de cunoștințe noi prin construirea abstractă a imaginii necunoscute a realității cu ajutorul cunoștințelor existente, potrivit principiilor de organizare și funcționare a realității. Aplicând metoda abstract-constructivă cercetătorul, desfășoară o activitate conștientă în care el controlează aproape fiecare pas, fiecare operațiune mentală. Cunoașterea realității pleacă de la cunoștințele deja existente în știință, dar le depășește, deoarece se finalizează cu abstragerea de cunoștințe inedite. Așa cum un constructor obține din aceleași cărămizi edificii cu totul diferite, tot astfel cercetătorul teoretician obține din cunoștințele existente noi construcții teoretice, folosindu-se de această metodă. Activitatea de cercetare criminologică prin metoda abstract-constructivă ține precumpănitor de rigoarea rațiunii și mai puțin de inspirație și creativitate. Cercetătorul construiește și reconstruiește rațional, într-un mod de-a dreptul scrupulos, o nouă imagine a realității, privitoare la fenomenele criminale, una încă necunoscută, în temeiul celei creionate de predecesorii și de colegii săi, operînd cu cunoștințele disponibile potrivit scopului propus în investigația inițiată. De-a lungul acestui proces cognitiv sunt respectate regulile metodei și ale logicii. O asemenea reușită este posibilă datorită, pe de o parte, a conținutului imens, dar latent care zace în cunoștințele existente, iar pe de altă parte, modului diferit prin care oamenii de știință pot pune în relație cunoștințele existente și posesiei unui bagaj distinct de cunoștințe. Bineînțeles că rezultatele individuale depind și de capacitățile fiecărui cercetător de a surprinde principiile de organizare și funcționare a lumii, de a le distinge de alte însușiri, precum și de a le aplica altor fenomene, inclusiv exactitatea cu care urmează regulile logicii. Metoda abstract-constructivă presupune unele *cerințe esențiale*: (1) operarea inițială cu cunoștințe teoretice sau date empirice acceptate în știință, (2) respectarea unei concordanțe a cunoștințelor obținute (noi) cu cunoștințele existente (în afară de cele pe care le infirmă, înlocuiește). Este de remarcat îndeosebi că regulile logice reflectă principii, foarte generale, de organizare și funcționare a realității, acestea din urmă sunt, însă, mult mai numeroase, avînd diferite grade de generalitate, și nu pot fi, în nici un caz, reduse la primele. Iată de ce nu putem reduce activitatea rațională și cunoașterea teoretică la logică. Metoda, pe care noi am numit-o abstract-teoretică, este utilizată intuitiv la

scară largă în cunoașterea științifică, deși ea nu a fost nici conștientizată de cercetători, nici cercetată și definită de metodologi, fiind adesea eronat identificată cu procedeele logicii sau, pur și simplu, cu rațiunea umană. Metodele teoretice de cercetare criminologică reprezintă modalități raționale de cunoaștere științifică a fenomenelor criminale, concepute potrivit modului de organizare și funcționare a realității. *Vezi: metodologie criminologică, cercetare criminologică.*

METODA AXIOMATICĂ

(*fr.* – méthode axiomatique, *en.* – axiomatic method, *ru.* – аксиоматический метод),

metodă teoretică de cercetare care rezidă în formularea unei propoziții considerată ca adevărată fără demonstrație (axiomă) din care se deduc, cu ajutorul procedeele logice, celelalte propoziții. Metoda axiomatică este aplicată la o scară restrânsă în criminologie, la efectuarea studiilor de matematizare și de statistică criminologică. Abordările matematico-statistice sunt necesare criminologiei în virtutea principiului calității și cantității care guvernează întreaga realitate, inclusiv fenomenele criminale. Potrivit acestui principiu orice fenomen criminal are o latură calitativă și alta cantitativă. Disciplinele matematice și statistice vizează, prin definiție, latura cantitativă a fenomenelor, la fel de necesară cunoașterii criminologice ca și cea calitativă. Criminologia, de rînd cu celelalte științe, nu face decît să se prevaleze de cunoștințele dobîndite de științele matematice și statistice, aplicîndu-le în mod particularizat în cercetarea laturilor cantitative ale propriului obiect de studiu. Metodele teoretice de cercetare criminologică reprezintă modalități raționale de cunoaștere științifică a fenomenelor criminale, concepute potrivit modului de organizare și funcționare a realității. *Vezi: metodologie criminologică, cercetare criminologică.*

METODA DOCUMENTARĂ

(*fr.* – méthode documentaire, *en.* – documentary method, *ru.* – документальный метод),

metodă empirică de cercetare criminologică care constă în studierea unor documente ce conțin informații despre fenomenul criminal supus cercetării.

Informația poate fi culeasă din acte emise de reprezentanții administrației publice, centrale sau locale, organele de drept sau documente întocmite de instituții publice sau private, întreprinderi, organizații neguvernamentale (de exemplu, decizii, procese-verbale, acte de evidență, note informative, acte contabile, ordine, rapoarte, ordonanțe, directive etc.) ori chiar persoane particulare (însemnări, corespondență etc.). Principala sursă de documentare pentru cercetarea criminologică o constituie dosarele penale, în cazul în care este vorba de studierea conduitelor deja incriminate. O serie de informații (de exemplu, numărul locuitorilor, ponderea minorilor, numărul agenților economici, proporția populației rurale, dar și multe altele) sunt totuși culese din alte surse documentare. În situația în care un act reflectă un caz particular și sunt disponibile o pluralitate de documente privitoare la cazuri similare, criminologul are posibilitatea de a supune datele unei analize statistice, în vederea surprinderii trăsăturilor generale ale fenomenelor de masă. Sursele de documentare au forma unor texte, imagini sau sunete; înscrisuri sau înregistrări auto-video; fizice sau electronice etc. Informațiile culese din acte sunt înregistrate în *fișa de documentare*, alcătuită din două componente fundamentale: (1) trăsăturile cercetate și (2) datele care caracterizează aceste trăsături. Este indicată, de asemenea, introducerea unui compartiment pentru fixarea informației neanticipate. Pentru conformitate, este recomandabil ca criminologul să procure facsimile ale documentelor studiate. Obligatorie este indicarea datelor de identificare a documentului (caracterul, obiectul, emitentul, numărul de evidență, data și locul emiterii). Semnificația euristică a acestei metode este conferită de faptele oglindite de/în documete, fapte ce caracterizează fenomenele criminale sub diverse aspecte. Metoda documentară, de rînd cu alte metode (bunăoară, ancheta sociologică, interviul sau estimarea experților), compensează limitele obiective ale observării fenomenelor criminale, datorită caracterului lor clandestin sau ascuns, de care se lovește implacabil criminologia. *Vezi: metodologie criminologică, cercetare criminologică.*

METODA IPOTETICO-DEDUCTIVĂ

(*fr.* – méthode hypothétique déductive,

en. – hypothetic deductive method,

ru. – гипотетический-дедуктивный метод),

metodă teoretică de cercetare care constă în dezvoltarea de construcții teoretice pe baza unor idei-cheie provenite din inspirația științifică a

cercetătorului. Construcțiile teoretice presupun diverse forme de organizare sau enunțare a cunoștințelor: teorii, propoziții simple, raționamente etc. Rațiunea umană este astfel alcătuită încât procesele de gândire se derulează atât la nivel de conștiință, cât și la nivel de inconștient. Procesele mintale prezente în conștiința omului sunt susceptibile de un anumit control rațional din partea omului, în timp ce procesele derulate la nivel de inconștient sunt în mică măsură controlabile de către om. Știința dispune de cunoștințe infime despre această sferă a gândirii umane. Produsele gândirii ascunse sunt definite deocamdată în termeni de inspirație și creativitate, plecând de la caracterul lor spontan și oarecum inopinat. Faptul că veracitatea unei părți relevante a produselor ideatice ale inconștientului uman sunt validate de confruntarea cu realitatea demonstrează prezența unei organizări a gândirii inconștiente după tiparul realității sau, altfel spus, conform principiilor ei de organizare și funcționare, iar în consecință, admisibilitatea științifică, metodologică a metodelor bazate pe aceste procese mintale. Metoda ipotetico-deductivă pune în valoare tocmai capacitatea de cunoaștere rațională a realității la nivel de inconștient, din care considerent ea nu înaintea nici o exigență față de modul de obținere a ideii fundamentale. Ea este privită ca un produs al inspirației și creativității, ce scapă deocamdată oricărei analize riguroase în ceea ce privește procesul de geneză și structura internă. O dată însă vizibil produsul ideatic, sunt dictate o serie de reguli metodologice, *cerințele esențiale* fiind: (1) propozițiile fundamentale (ipotezele primare, cheie) să fie formulate în termeni științifici, (2) propozițiile secundare (derivate) să reiasă din propozițiile fundamentale. Metodele teoretice de cercetare criminologică reprezintă modalități raționale de cunoaștere științifică a fenomenelor criminale, concepute potrivit modului de organizare și funcționare a realității. *Vezi: metodologie criminologică, cercetare criminologică.*

METODOLOGIE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – méthodologie criminologique, *en.* – criminological methodology, *ru.* – криминологическая методология),

ansamblul metodelor, tehnicilor, procedeelelor și instrumentelor de cunoaștere a fenomenelor criminale și a regulilor de organizare și de efectuare a cercetărilor criminologice. Metodologia criminologică include două tipuri de metode de cercetare: teoretice și empirice. **Metodele teoretice de cercetare criminologică** includ: metoda abstract-constructivă, metoda ipotetico-

deductivă și metoda axiomatică. La rândul lor, **metodele empirice de cercetare criminologică** cuprind: metoda statistică, metoda documentară, ancheta sociologică, interviul, metoda comparativă, studiul de caz, analiza de conținut, observația, experimentul etc. Cercetarea criminologică, ca și orice altă cercetare științifică, presupune aplicarea **procedeeleor logice** (analiza, sinteza, generalizarea, abstractizarea etc.). Ele constituie un atribut indispensabil al cunoașterii criminologice prin faptul că reflectă formele (principiile) universale de organizare și funcționare a realității și, în consecință, ale cunoașterii științifice. De rând cu procedeele logice, în cercetarea criminologică sunt utilizate o serie de alte procedee teoretice, cum ar fi cel al sistematizării sau al formalizării. Procedeele teoretice sunt, de fapt, componente ale metodelor teoretice, fiind aplicate în cadrul acestora. În știință nu există o claritate în distingerea metodelor de procedee, tehnici etc. Dificultățile apar mai ales la atribuirea acestora uneia sau altei categorii. Potrivit lui Septimiu Chelcea, metodologia științifică este alcătuită din metode de cercetare, metodele cunosc diverse tehnici de aplicare, fiecare tehnică presupune, la rândul ei, procedee de realizare distincte, iar procedeul include anumite instrumente de investigare; el exemplifică clasificarea sa astfel: dacă ancheta reprezintă o metodă, chestionarul apare ca tehnică, modul de aplicare – de exemplu, prin autoadministrare – ca un procedeu, iar lista propriu-zisă de întrebări (chestionarul tipărit) ca instrument de investigare. **Metodele empirice** de cunoaștere criminologică sunt de natură senzorială. Ele presupun un contact fizic cu realitatea, contact ce poate fi și direct (observarea unor manifestări ce prezintă interes criminologic de către cercetător), și indirect (interviewarea unor persoane care au avut contact nemijlocit cu anumite manifestări de interes criminologic). Deoarece omul vine în contact fizic cu lumea în care trăiește prin intermediul organelor senzoriale și aptitudinilor fizice, metodele empirice nu fac decât să le întruchipeze în modul cel mai eficient posibil: metoda observației este mulată pe văz, metoda interviului este mulată pe vorbire etc. Metodele empirice sunt potrivite studiului laturilor exterioare ale lumii, accesibile cercetătorului prin organele senzoriale. **Metodele teoretice** de cunoaștere criminologică sunt de natură rațională. Cu ajutorul lor omul de știință tinde să pătrundă laturile invizibile ale realității sau ale componentelor ei, deoarece există aspecte ale lumii inaccesibile metodelor bazate pe aptitudinile fizico-senzoriale ale investigatorului. Acestea pot fi sesizate numai prin cugetul cercetătorului, urmînd reguli riguroase de raționare, fapt ce demonstrează, încă o dată, caracterul indispensabil al cercetării teoretice în cunoașterea științifică, inclusiv criminologică și imposibilitatea unei cunoașteri pur empirice. Cunoașterea teoretică nu folosește contactul fizic cu

realitatea, ci operează numai cu cunoștințele stocate în memorie, adică cu forme ideale ale realității, construite și utilizate după reguli stricte susceptibile a asigura o penetrare abstractă a laturilor inaccesibile din punct de vedere senzorial ale realității. În cadrul cercetării criminologice teoretice cunoștințele se transformă în instrumente de cunoaștere, deci de obținere a unor cunoștințe noi. Prin urmare, pe lângă faptul că ne prezintă aspecte ale realității, cunoștințele sunt susceptibile a exercita funcții euristice, ceea ce se și îndeplinește prin cercetarea teoretică, grație unei utilizări specifice a acestora. Toate științele au obligatoriu o componentă teoretică și alta empirică, din cauză că toate fenomenele reale, fără deosebire, posedă laturi care pot fi cunoscute prin metode empirice și laturi ce pot fi cunoscute prin metode teoretice. Astfel, dacă există cercetări criminologice pur teoretice și dacă există cercetări criminologice pur empirice, atunci criminologia în ansamblu, ca și orice altă ramură a științei, este deopotrivă teoretică și empirică, pentru că metodologia criminologică include atât metode teoretice, cât și empirice de cunoaștere a criminalității. Se pare că cunoașterea criminologică este nevoită să recurgă preponderent la metode teoretice, dat fiind faptul că fenomenele criminale scapă în mare parte acțiunii principalelor metode empirice: observația și experimentul. De vină este caracterul de masă al fenomenelor criminale și legătura lor indisolubilă cu ființa umană. Datorită caracterului lor de masă și, în același timp, clandestin, ele nu pot fi supuse, decât într-o foarte mică măsură, unei observări directe, pe de altă parte, criminologii nu pot experimenta pe cobai sau pe modele minuscule, așa cum procedează de exemplu medicii ori fizicienii. În aceste condiții cercetătorilor-criminologi le rămân să se folosească de căi ocolite, indirecte de a cunoaște fenomenele criminale, fapt care implică o aplicare la scară largă anume a metodelor teoretice. Cercetările criminologice sunt efectuate prin aplicarea uneia sau a unor metode de cercetare. De regulă, cercetările criminologice sunt complexe, necesitând recursul la câteva metode. Nu se poate vorbi despre superioritatea unor metode față de altele, nici între cele teoretice și empirice, nici între cele empirice sau între cele teoretice. Obiectul de studiu, scopul și sarcinile cercetării decid selectarea unor sau altor metode de cercetare. Fiecare obiect de studiu are specificul său, iar cunoașterea lui poate fi realizată adecvat prin acele metode care se potrivesc în cea mai mare măsură cercetării anume a acestui obiect (proces, fenomen, aspect etc.). *Vezi: cercetare criminologică.*

MOBIL

Vezi: motiv.

MODELARE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – modélisation criminologique, *en.* – criminological modeling, *ru.* – криминологическое моделирование),

metodă de prognozare criminologică care constă în elaborarea unui model abstract al criminalității, construit din însușirile definatorii ale fenomenului, exprimate prin valori cantitative, și determinarea evoluției criminalității în funcție de oscilațiile parametrilor constitutivi. Primul pas include selectarea unui set al celor mai generale și esențiale trăsături ale criminalității. Al doilea pas presupune elaborarea unor indicatori pentru fiecare trăsătură inclusă în alcătuirea modelului, adică se efectuează o operațiune de cuantificare. Eventual, sunt elaborate programe informatice de calculare automatizată la computer. Odată finalizată construirea modelului de prognozare, se trece la pasul următor, constând în înregistrarea valorilor reale ale trăsăturilor modelului (fenomenului), altfel spus, a parametrilor indicatorilor. Ultimul pas rezidă în formularea prognozei în conformitate cu variațiile indicilor înregistrați. Este posibilă conceperea unor modele mai elaborate, în care sunt integrate corelații între trăsăturile fenomenului și construite scale pentru indicatori ce ar prestabili variațiile indicilor. Luarea în calcul a unui ansamblu de trăsături și posibilitatea utilizării continue a modelului constituie principalele calități ale acestei metode de prognozare criminologică. Pot fi construite modele ale criminalității, ale unor tipuri de criminalitate sau ale activității criminologice (de cercetare, instruire ori practice) și anticrimă în ansamblu. Dificultățile majore ale unei asemenea cercetări de prognozare țin de selectarea trăsăturilor definatorii, cuantificarea lor și culegerea informațiilor despre schimbările cantitative survenite în starea acestor însușiri. Complicațiile se accentuează odată cu sporirea numărului trăsăturilor incluse în model și al corelațiilor dintre ele, deoarece cunoștințele criminologice despre însușirile fenomenelor criminale și interacțiunile dintre acestea sunt adesea dezintegrate. În măsura în care criminologul concepe un sistem original al trăsăturilor definatorii ale fenomenului criminal supus prognozării, cercetarea își pierde caracterul pur empiric, căpătînd o puternică componentă teoretică. În acest caz, statutul epistemologic al prognozării criminologice devine bivalent: pe de o parte, prognoza criminologică constituie o activitate științifică teoretică în ceea ce

privește elaborarea modelului și, implicit, a predicției, iar pe de altă parte, ea reprezintă o verificare empirică pentru că datele ce o confirmă sau infirmă sunt de natură eminentă faptică. Astfel, cercetarea de prognozare nu are numai funcție de verificare a unor cunoștințe, ci și propriu-zis de cunoaștere criminologică. *Vezi: prognozare criminologică.*

MOTIV

(*fr.* – motif, *en.* – motive, *ru.* – мотив),

stimulul intern al comportamentului uman, inclusiv cel criminal, și cauza imediată, ultimă a acestuia (mobil). El nu este însă, după cum s-ar părea la o privire superficială, o entitate psihică propriu-zisă, un fenomen de sine stătător, abstract, acauzal, în definitiv, o emanație pură a spiritului omenesc. În rol de motiv acționează, după caz, necesitățile, interesele, instinctele etc., interesului revenindu-i o pondere prevalentă. Anume acestea sunt denumite generic motiv (motive) atunci când exercită o influență declanșatoare asupra conduitei omului. Termenul de motiv (mobil) indică, de fapt, calitatea activă și actualizată a diverșilor stimuli interni: necesitate, interes etc. Acțiunea motivului, eventual a motivelor, conduce la formarea **motivației**, adică a unei stări interne de mobilizare, activare și direcționare a resurselor fizice și intelectuale ale individului spre satisfacerea unor trebuințe, realizarea unor interese sau a unor comandamente instinctuale etc., prin intermediul *sistemului de motivare*, adică al proceselor și mecanismelor interne prin care se realizează o asemenea stare; motivația nu trebuie redusă la condiția unui act, ea este de ordinul duratei și al procesului, aceasta nu numai pentru că ea necesită o realizare în timp, o conectare treptată a mecanismelor fiziologice și psihologice ale individului pentru realizarea unei mobilizări a resurselor interne ale acestuia, dar și pentru că ea nu este numai anterioară acțiunii, ci și contemporană cu aceasta; cu alte cuvinte, motivația nu se consumă ca etapă premergătoare acțiunii, constituind doar impulsul care o declanșează, ci durează și se manifestă ca proces subiectiv pe tot parcursul acțiunii, susținând și justificând în permanență realizarea ei, amplificând, în cazul motivației pozitive, performanțele acțiunii, sau – dimpotrivă – diminuându-i performanțele, determinând evitarea ori abandonarea acțiunii, în cazul motivațiilor negative (Silvia Florea). Dintre stimulii interni predominanți în mecanismul comportamentului criminal interesul se distinge prin frecvența sa covârșitoare, ca și în cazul conduitei legale. Individul, fiind dirijat de un anumit motiv, își proiectează conform acestuia din urmă un scop. *Vezi: scop.*

N

NECESITATE

(*fr.* – nécessité, *en.* – necessity, *ru.* – потребность),

cerință imperioasă cauzată de starea de insuficiență, fizică sau spirituală, a individului (trebuință, nevoie). Prin necesitate acționează legea conexiunii universale a lucrurilor în natură, deoarece ea manifestă nu numai starea organismului, ci și relația acestuia cu mediul în care își duce traiul. Nevoia determină, în virtutea caracterului său necesar, comportamentul individului în sensul satisfacerii ei. Ființa umană este împinsă inexorabil de necesitate a acționa întru satisfacerea ei, în caz contrar îi este periclitată, fizic sau spiritual, însăși viața. În acest fel, necesitatea reprezintă un mobil fundamental al comportamentului uman, inclusiv cel criminal. Se poate spune chiar că viața omului este guvernată de legea nevoii. Prin necesitate se obține, astfel, o explicație primară a conduitei individului și a cauzei acesteia. Trebuințele primare au un caracter biologic, organic și răspund cerințelor anatomice și fiziologice ale organismului uman, ele sunt: aer, apă, hrană, o anumită temperatură, presiune și umiditate, mișcare, odihnă etc. și toate într-o cantitate și de o compoziție determinată. Ulterior, după înfripirea societății, omul capătă, sub impactul mediului social, o serie impunătoare de necesități noi, specifice, de ordin biologic, material, social și spiritual. Nevoile spirituale reprezintă o creație a societății, chiar dacă a fost necesară, mai întâi, de o condiție organică – o formă evoluată a creierului, pentru că facultățile mintale s-au dezvoltat la om mai cu seamă datorită factorilor sociali. Ele sunt cultivate pe calea socializării și au adesea un caracter la fel de imperios ca și cele biologice, iar uneori le depășesc prin intensitate. Iată câteva exemple de trebuințe socialmente formate, biologice: a supune organismul său unei îngrijiri medicale continue și avansate, a proteja și a asana mediul natural etc.; spirituale: cunoaștere, comunicare,

afirmare, perfecționare intelectuală, umanizare, iubire etc.; sociale: organizarea și dezvoltarea vieții sociale, menținerea ordinii și liniștii publice etc.; materiale: dobândirea anumitor bunuri, cum ar fi automobilul, computerul etc. Ambianța socială a metamorfozat considerabil necesitățile biologice existente ale individului: omul acum are nevoie de o anumită hrană sau de o anumită vestimentație și nu, pur și simplu, de hrană sau vestimentație etc. Este semnificativ faptul că în societăți distincte diferă, uneori frapant, și sistemul trebuințelor umane. De fapt, mediul social are un rol hotărâtor în formarea necesităților, adică a punctului inițial în determinarea și, respectiv, explicarea comportamentului uman, inclusiv a celui criminal. Cercetările criminologice au atestat o gamă variată a trebuințelor ce stau la baza comportamentului criminal, ele nu diferă însă prin nimic de necesitățile similare proprii conduitelor licite, deși printre ele prevalează covârșitor nevoile materiale (inclusiv biologice). Necesitatea constituie piatra de temelie a interesului (vezi: *interes*), deoarece el apare datorită și în jurul necesității, fără de care nici nu poate exista. *Vezi: mecanismul comportamentului criminal individual.*

NEVOIE

Vezi: necesitate.

NIVELUL CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – niveau de la criminalité, *en.* – level of criminality, *ru.* – уровень преступности),

numărul infracțiunilor săvârșite într-o perioadă determinată, pe un anumit teritoriu. Nivelul criminalității poate fi calculat atât în cifre (valori, indici) absolute, cât și în cifre relative (coeficient). Folosim valorile absolute în cazul în care ne interesează nivelul criminalității de pe un teritoriu cu populație invariabilă (sau fluctuații nesemnificative), iar valorile relative în cazul comparării nivelului criminalității de pe teritorii cu populație diferită. Nivelul (coeficientul) criminalității se calculează (în valori relative) după formula: $Kf = \frac{Cr}{P} \times E$, unde Cr este numărul de infracțiuni, P – mărimea populației, iar E – unitatea de măsură (1000, 10.000, 1.000.000 etc.).

Operînd cu indici relativi, este indispensabil a preciza la cîte mii (sute, milioane) de persoane a fost calculat coeficientul. În acest caz, nivelul criminalităţii trebuie să fie definit astfel: numărul infracţiunilor săvîrişite într-o perioadă, pe un anumit teritoriu raportat la mărimea populaţiei de pe acest teritoriu şi calculat la un număr determinat de persoane. *Vezi: starea criminalităţii.*

NORMĂ SOCIALĂ/JURIDICĂ

Vezi: devianţă socială, crimă, societate.

O

OBSERVARE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – observation criminologique, *en.* – criminological observation, *ru.* – криминологическое наблюдение),

metodă empirică de cercetare criminologică care constă în urmărirea vizuală, directă a manifestărilor criminale și înregistrarea datelor surprinse. Observările sunt supuse două categorii de entități ale realității legate de fenomenele criminale, și anume: comportamente (acțiuni și activități) și obiecte (mijloace de săvârșire a crimelor, bunurile la care s-a atentat, locul crimei, urmele lăsate de actele criminale și mijloacele utilizate etc.). Obiectul de studiu (fenomenul criminal) și condițiile lui de existență determină modul de organizare a activității de observare. Esențială este buna cunoaștere a situației din teren și planificarea exactă a tuturor acțiunilor de cercetare. Datele observării sunt înregistrate în *fișa de observație*, concepută astfel încât să permită o fixare cât mai sistematizată a faptelor culese la fața locului, la care se adaugă înregistrări video, foto sau schițe și desene. Sunt admise discuții dirijate cu indivizii care pot oferi informații prețioase despre fapte relevante, dar afirmațiile lor trebuie neapărat să fie verificate prin fapte confirmatoare (înscrisuri, constatări nemijlocite etc.). Într-o măsură mai mare sau mai mică sunt folosite tehnicile particulare ale observării. *Tehnica observării participative* impune ca cercetătorul să ia parte la viața comunității criminale, ceea ce este dificil a realiza în primul rând din cauza riscurilor majore de a intra în conflict cu prevederile normelor de drept. Ea este totuși posibilă. De exemplu, în societatea noastră de astăzi studierea corupției, devenită omniprezentă, poate fi efectuată prin această tehnică. O altă situație compatibilă este aceea a persoanelor ajunse să execute pedepse privative de libertate, deci să se afle într-un mediu criminal. *Tehnica participantului observator* constă în cooptarea unor participanți la viața comunității criminale (de regulă din penitenciare) să furnizeze observații sub dirijarea criminologului-cercetător. *Tehnica introspecției* se bazează pe

capacitatea criminologului de a apela la autoobservare, adică a trăirilor și conduitelor proprii, în vederea cunoașterii unor aspecte semnificative pentru criminologie. Dacă în multe alte științe metoda observației este utilizată pe scară largă în cercetarea empirică, atunci în cercetarea criminologică aplicarea ei este considerabil restrânsă de caracterul clandestin sau frecvent ascuns al manifestărilor criminale. Insuficiențele rămase ca urmare a imposibilității observării directe a fenomenelor criminale sunt reduse grație recursului la observările realizate în scopuri extraștiințifice (de către polițiști, martori oculari, participanți la evenimente criminale sau tangente etc.). În acest scop criminologul dispune de metodele interviului și documentării (în special, studiul dosarelor penale). *Vezi: cercetare criminologică.*

P

PARADIGMĂ

(*fr.* – paradigme, *en.* – paradigm, *ru.* – парадигма),

realizări științifice universal recunoscute care, pentru o perioadă, oferă probleme și soluții model unei comunități de practicieni (Thomas S. Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice*). Dacă exprimăm această definiție în termeni criminologici și îi detaliem unele aspecte, atunci obținem următoarea formulare: **paradigma criminologică** reprezintă un sistem de idei criminologice fundamentale care oferă probleme și soluții model unei comunități de criminologi (cercetători, profesori și practicieni). Paradigma criminologică constituie rezultatul unor cercetări fundamentale profunde, soldate cu formularea unor enunțuri pertinente de mare generalitate. Odată cristalizată, paradigma devine cadru teoretic pentru cercetările criminologice de o generalitate inferioară. Paradigmele criminologice se disting între ele deopotrivă prin gradul de generalitate și afinitatea conceptuală. Criminologia a cunoscut o multitudine de paradigme, care pot fi diferențiate după gradul lor de generalitate. Cele mai generale paradigme criminologice sunt: *paradigma fizică* (săvârșirea crimelor este influențată de factori cosmo-telurici), *paradigma biologică* (există particularități ale organismului uman care îl predispun la un comportament criminal) și *paradigma socială* (comportamentul criminal are o cauză socială). Paradigma biologică poate fi divizată în *paradigmele psihiatrică* (individul săvârșește crime sub imperiul unor anomalii cerebrale) și *organică* (particularitățile anatomo-fiziologice suscită acte cu efect criminal), de o generalitate inferioară. Paradigma socială se divide în următoarele paradigme subiacente: *paradigma sociologică* (mediul social de existență determină conduita criminală a unor indivizi), *paradigma psihologică* (comportamentul criminal este legat de anumite proprietăți și stări ale psihicului uman) și *paradigma juridică* (criminale sunt numai faptele interzise prin norme juridico-penale, iar reducerea lor depinde de perfecționarea continuă a reglementărilor penale, a

capacității de reprimare a infracțiunilor (descoperire și pedepsire), precum și a educației juridice a populației). Paradigma sociologică se diferențiază în *paradigma acțiunii sociale* (prevalează puterea de acțiune a individului) și *paradigma condițiilor sociale* (prevalează puterea de acțiune a mediului social). Potrivit lui Kuhn, știința parcurge două faze: preparadigmatică, în care există o pluralitate de teorii fundamentale în temeiul cărora cercetătorii desfășoară investigații, și paradigmatică, în care comunitatea științifică adoptă o singură paradigmă. Din momentul în care cunoașterea științifică se conduce de o singură paradigmă de cercetare, evoluția științifică cunoaște două ipostaze: (a) **știință normală**, în cadrul căreia cercetătorii fac progrese calitative limitate, în schimb proliferază sub aspect cantitativ, studiind diverse laturi particulare ale realității prin prisma unei aceleiași teorii fundamentale, deci neglijând laturile generale, esențiale ale lumii, și (2) **știință extraordinară**, în cadrul căreia oamenii de știință se preocupă de laturile generale, esențiale ale realității, progresele înregistrate fiind calitate, punctul final însemnând elaborarea și adoptarea unei noi teorii fundamentale, care va servi drept paradigmă pentru cercetările ulterioare, particulare. Această transformare constituie o **revoluție științifică** pe care însuși Kuhn o definește drept acele episoade de dezvoltare necumulativă în care o paradigmă mai veche este înlocuită, integral sau parțial, de o nouă paradigmă, incompatibilă cu ea. Deși actualmente prevalează paradigma sociologică, deocamdată nu se poate vorbi despre existența unei singure paradigme în criminologie.

PEDEAPSĂ PENALĂ

(*fr.* – peine pénale, *en.* – penal punishment, *ru.* – уголовное наказание),

măsură de constrângere prin prejudicierea gravă a intereselor prioritare, aplicată indivizilor care încalcă cele mai importante norme sociale de către societate cu scopul de a preveni noi comportamente criminale atât din partea făptuitorilor, cât și a celorlalți membri ai societății. Pedepsa penală este cea mai drastică dintre toate pedepsele sociale. Pedepsa penală constituie un instrument social de asigurare a respectării celor mai importante norme sociale. Ea are funcția socială de a menține ordinea instituită în societate, adică sistemul de relații sociale, în vederea asigurării unei activități și coexistențe armonioase și benefice a indivizilor, adică a viabilității și prosperității organismului social, fiind aplicată indivizilor care comit fapte

de o gravitate deosebită, ce aduc atingere celor mai valoroase relații sociale, fapte denumite crime. Pedepsa penală reprezintă negarea samavolniciei individului care a săvârșit o crimă și se manifestă prin aplicarea unor măsuri de constrângere făptuitorului (Valeriu Bujor). Scopul ei este de a preveni săvârșirea unor noi crime atât de către făptuitor, cât și de către alți indivizi. La fel ca orice pedeapsă socială, pedeapsa penală formează modalitatea primară de reacție socială față de actele de transgresare a normelor de conduită stabilite în societate. Ea izvorăște din instinct și ca tot ceea ce derivă din instinct are la temelie un principiu natural, ce corespunde principiilor de alcătuire a tuturor ființelor, a tuturor organismelor vii. Astfel, pedeapsa penală constă în cauzarea unor insuficiențe, fizice sau spirituale, individului, pe care el le resimte ca o suferință, fie direct, fie indirect, prin privarea lui de posibilitatea de a-și satisface necesitățile sau de a-și realiza interesele. Provocarea unor insuficiențe este directă atunci când sunt folosite asemenea pedepse ca mutilarea sau aplicarea de lovituri, iar indirectă atunci când sunt utilizate pedepse precum privațiunea de libertate sau amenda. Prin urmare, acțiunea pedepsei penale se bazează pe principiul subordonării comportamentului uman satisfacerii necesităților și, implicit, realizării intereselor individului. Dacă e să folosim analogia în scopul ilustrării acțiunii pedepsei penale, am putea s-o comparăm cu situația în care un om (de fapt, orice ființă) își retrage brusc mâna, după ce s-a fript în încercarea de a-și însuși o cartofă coaptă. Societatea contrapune crimei, adică realizării ilicite a unui interes în vederea satisfacerii unei (unor) nevoi, pedeapsa penală, adică o privare de posibilitatea de a-și satisface unele trebuințe sau de a-și realiza anumite interese, astfel încât prejudiciul suportat de făptuitor ca urmare a aplicării sancțiunii să fie mai mare decât beneficiul obținut prin săvârșirea unei crime. Cerința ca pedeapsa penală să cauzeze un prejudiciu mai mare decât beneficiul dobândit pe calea crimei este inerentă unei sancțiuni, fără de care ea ar fi lipsită de eficacitate. Prin pedeapsa penală societatea încearcă, de fapt, să îl constrângă pe individ să renunțe la eventualele intenții de a recurge la crime întru asigurarea vieții sale sau desfășurarea ei plină, adică satisfacerea necesităților fizice ori spirituale sau realizarea intereselor, în vederea îndeplinirii acestora. În acest fel, între pedeapsă și crimă există o legătură evidentă: crima urmărește realizarea unui interes (pentru a crea condițiile necesare satisfacerii unei trebuințe), în timp ce pedeapsa vrea tocmai să prejudicieze niște interese, mai importante, pentru a submina rațiunea ei de a fi. Datorită naturii sale sociale, în calitate de instrument de realizare a unei funcții sociale vitale, pedeapsa penală capătă și o componentă socială de coerciție. Componenta socială de coerciție conferă pedepsei penale capacitatea de a cauza făptuitorului nu numai

prejudicii fizice și psihice, ci și sociale. Detrimentul social consistă în limitarea considerabilă a accesului persoanelor care au săvârșit crime la mijloacele sociale de realizare a intereselor particulare ale membrilor societății. Procesul se desfășoară în felul următor. O dată pedepsit penal, adică declarat criminal, individului îi este înfierat un stigmat care îl urmărește întreaga viață și care îl împiedică, în multe privințe, să trăiască nestingherit în societate: este tratat cu suspiciune, este marginalizat, i se interzice sau este obstrucționat să dețină anumite funcții, este lipsit de autoritate etc. Privățiunile sociale aplicate făptuitorului unei crime urmăresc protejarea societății de noi atingeri din partea acestuia, plecând de la ideea că cel care a săvârșit o crimă este predispus să o facă și a doua oară. În consecință, suferința provocată de pedeapsa penală se perpetuează pentru mult timp, iar în unele cazuri pentru totdeauna. De precizat că privațiunile sociale lovesc, în ultimă instanță, tot în necesitățile și interesele, materiale ori spirituale, ale individului, de unde și suferința lui. Anume detrimentul social pe care îl riscă în cazul săvârșirii unei crime îi face pe mulți indivizi să renunțe sau să se abțină de la folosirea mijloacelor criminale în procesul de realizare a propriilor interese. Pedeapsa penală are aceeași esență, în timp ce formele ei variază considerabil în funcție de perioadă și societate: bătaia, amenda, munca silnică, înrobirea, exilarea, privațiunea de libertate, degradarea socială, amputarea unui organ (braț, ochi, limbă etc.), interdicția de ședere într-o localitate, confiscarea averii, mutilarea, privarea de dreptul de a practica anumite activități (meserii), munca în folosul comunității, muștrarea publică, lipsirea de viață (prin aruncare ca pradă la animale sălbatice, decapitare, spânzurare, dezmembrare (cu ajutorul cailor, cu securea etc.), otrăvire, ardere pe rug, tragere în țeapă, împușcare ș.a.). Principala modalitate de îndeplinire a funcției sale sociale rezidă în neadmiterea unor abateri de la normele de conduită stabilite, de unde și reiese scopul sancțiunii penale de a preveni comiterea unor noi crime de către făptuitor sau alți indivizi. Totuși, ea nu înlătură cauza care îl determină pe individ la săvârșirea unei crime, ci doar îi contrapune o altă cauză, mai puternică, capabilă a-l face să reziste presiunilor exercitate de prima, ea creează, pur și simplu, impedimente în fața cauzei crimelor, stopându-i acțiunea, prin amenințarea aplicării unor măsuri prejudiciabile și aplicarea efectivă a acestora celor care au săvârșit deja o asemenea faptă. Pedeapsa penală nu constituie unica pîrghie socială menită a-i face pe indivizi să se abțină de la săvârșirea crimelor în vederea realizării intereselor sale. Simțul moralității, conștiința răului social, sentimentul datoriei civice, elogierea faptelor oneste, oprobiul public al actelor imorale etc. contribuie toate la realizarea acestui obiectiv. Deși principalele acțiuni de prevenire lovesc în cauză, ele nu pot

totuși să asigure deocamdată eliminarea tuturor manifestărilor criminale. Așa se explică persistența pedepsei penale pînă în zilele noastre, în ciuda faptului că ea reprezintă cea mai instinctuală și ancestrală reacție față de transgresările normelor stabilite în societate. De aceea, menținerea ordinii sociale presupune utilizarea ambelor modalități de control a criminalității: prevenire și contracarare. Prevenirea este deci orientată spre suprimarea cauzei și condițiilor favorizante ale crimelor, iar contracararea spre crearea unor condiții nefavorabile acțiunii ei. Puterea de stopare a eventualelor comportamente criminale proprie pedepsei penale se bazează pe capacitatea ei de a cauza indivizilor insuficiențe materiale și/sau spirituale, resimțite ca o suferință. Acțiunea ei nu are însă o forță invariabilă și absolută asupra tuturor celor vizați, dimpotrivă, ea se caracterizează prin diferențe sensibile: în timp ce pentru un individ avantajele oferite de crimă nu justifică riscul la care se supune (în raport cu eventualele dezavantaje ce decurg din sancțiune), pentru altul însă ele îl justifică din plin. Cerința dezavantajului mai mare constituie, prin urmare, un deziderat realizabil numai în linii mari și nu în mod absolut precum se dorește sau se crede. În consecință, puterea de acțiune a pedepsei penale este limitată, avînd forță de coerciție doar asupra unui anumit număr de indivizi. În condițiile de normalitate socială, adică în lipsa unor condiții criminogene puternice, numărul în cauză este ridicat și include majoritatea covârșitoare a membrilor societății, el însă scade progresiv o dată cu alterarea vieții sociale, atunci cînd tot mai mulți indivizi se lovesc de dificultăți majore în realizarea intereselor sale, fiind necesară utilizarea mijloacelor de prevenire. De aceea, agravarea excesivă a pedepselor nu numai că este ineficace, căci nici pedeapsa cu moartea nu poate stăvili crimele, ci și nedreaptă din punct de vedere social, căci nesocotește condițiile obiective de viață ale individului și menirea societății, asigurarea tuturor a unui trai mai bun, din care motiv se impune folosirea altor măsuri de prevenire a criminalității crescînde (nepunitive). Aplicarea unor măsuri represive de o severitate excepțională se dovedește a fi benefică în situația în care survine o amplificare excesivă, disproporționată a unor manifestări particulare ale criminalității, ce avantajează puțini indivizi, dar îi prejudiciază pe cei mai mulți. Este vorba, de pildă, de traficul de ființe umane din Europa de astăzi, care poate fi și trebuie să fie contracarat cu metode represive aspre, fără a provoca nemulțumirea și opunerea majorității membrilor societății, ba dimpotrivă, beneficiind de simpatia și sprijinul ei fără rezerve. O serie de condiții diminuează, într-o măsură mai mare sau mai mică, puterea de acțiune a pedepsei penale, cum ar fi: consumul de alcool, (alcoolul dereglează activitatea celulelor nervoase, inclusiv a celor cerebrale, sunt dezorganizate procesele de excitație și inhibiție etc., din care cauză

conștiința și voința nu mai controlează pe deplin comportamentul individului) sau impunitatea conduitelor criminale (riscul de a fi demascat și supus unor pedepse penale, de exemplu, posibilitatea de a mitui organele de drept ori de a scăpa de pedeapsă datorită poziției sociale privilegiate). Asupra alienaților, care săvârșesc crime în stare de iresponsabilitate, acțiunea pedepsei penale nu are, în genere, efect. Datorită maladiei mintale de care suferă, aceștia au conștiința și voința afectată și nu pot fi determinați prin sancțiune să-și modifice în felul dorit comportamentul, de aceea în privința lor sunt utilizate măsuri adecvate: supravegherea, tratamentul medical și chiar izolarea, prin internarea în instituții medicale specializate. Pedeapsa penală nu are, în sine, un caracter (re)educativ, așa cum se pretinde. Ea nu urmărește și nici nu poate să-i facă pe oameni onești, iar dacă ar fi orientată spre așa ceva, atunci ar însemna, în mod cert, să scăpăm de sub control criminalitatea. Tocmai din aceste rațiuni nu există, și nici nu poate exista, sancțiuni de natură, eminent, educativă. Pedeapsa încearcă, în realitate, doar să-l facă pe făptuitor să înțeleagă în cele din urmă, că avantajele procurate prin crimă nu merită dezavantajele provocate de sancțiune. Reeducarea presupune, în schimb, o seamă de acțiuni specifice ce nu rezidă în folosirea de mijloace coercitive. Pedeapsa penală poate fi însoțită, dublată de măsuri educative menite a-l corija pe criminal, dar ele constituie o activitate paralelă și distinctă, bazată pe cu totul alte principii. Principiul, în interacțiune cu diverse fenomene, dă naștere unor legi (regularități) de acțiune ale pedepsei penale în diverse situații tipice (de exemplu, pedepsele mici au efect mai mare, în comparație cu cele aspre, asupra persoanelor care au săvârșit pentru prima dată o crimă). Piatra de temelie a sistemului penal modern o constituie lucrarea „Despre infracțiuni și pedepse”, elaborată de economistul italian Cesare Beccaria. Sancțiunea penală nu trebuie însă să fie confundată cu răspunderea penală. Pedeapsa penală păstrează intacte relațiile sociale și sistemul lor, a cărui alcătuire formează ordinea socială, prin prevenirea săvârșirii unor crime, iar **răspunderea penală** restabilește relațiile sociale rupte de crimele comise, prin repunerea persoanei lezate în drepturi și recunoașterea socială a validității și justeței, adică a legitimității, conduitei ei. *Vezi: penologie, prevenirea criminalității, contracararea criminalității, reacția socială față de criminalitate, interes, crimă.*

PENOLOGIE

(*fr.* – pénologie, *en.* – penology, *ru.* – пенология),

ramură a criminologiei care studiază pedeapsa penală. Sarcinile fundamentale ale penologiei sunt: (1) studierea funcției sociale a pedepsei penale, (2) studierea principiului și legilor de acțiune ale pedepsei penale, (3) elaborarea mijloacelor punitive optime de prevenire a comportamentelor criminale atât în general, cât și în funcție de categoria de criminali față de care sunt aplicate și (4) elaborarea instrumentelor de individualizare a pedepsei penale. Legile de acțiune ale pedepselor penale nu sunt decât regularități de interacțiune ale principiului de acțiune al pedepsei penale cu alte fenomene (vârsta criminalului, gravitatea crimei săvârșite, personalitatea făptuitorului etc.). Optime sunt pedepsele care asigură o prevenire maximă, în mod obiectiv, a conduitelor criminale (eficacitate), în condiții de minimă prejudiciere inutilă a individului prin aplicarea măsurilor punitive (eficiență). O dimensiune importantă a eficientizării o constituie *umanizarea pedepsei penale* care constă în reducerea efectului de supliciu al acesteia și, respectiv, sporirea efectului ei de sesizare rațională a privațiunilor (limitării posibilităților de existență) la care se supune sau pe care le suportă persoana pasibilă de represiune penală. Din cauza unei atenții insuficiente acordate cercetărilor penologice, pedeapsa penală constituie, actualmente, rezultatul confruntării dintre penaliști, care pleacă în raționamentele sale preponderent de la ideea stereotipică potrivit căreia sancțiunea mai aspră poate opri cu mai mult succes individul de la comiterea unei infracțiuni, și criminologi, care cheamă, sprijiniți de societatea civilă, legiuitorul să elimine violența, cruzimea inutilă și să procedeze în conformitate cu puterea de acțiune efectivă a pedepsei penale. Starea de lucruri creionată sumar demonstrează statornicirea unui mecanism social de balansare între tendințe contradictorii, izvorâte din anumite realități sociale, în lipsa unei cunoașteri satisfăcătoare a fenomenului. Insuficiența și imprecizia cunoștințelor despre pedeapsa penală nu a făcut decât să îi reducă puterea de acțiune, să dăuneze fără noimă multor oameni, să-i nedereptățească pe unii și să îi scoată din viața socială pe alții, contribuind astfel la perpetuarea unui anumit segment al criminalității ce putea fi eradicat prin mijloace adecvate, iar unicul „beneficiu” a constat, poate, în compensarea și în satisfacerea morală a victimelor crimelor și a comunității. Astfel, ideea penologiei reprezintă mai curând un proiect inspirat în curs de înfăptuire, decât o realitate. *Vezi: pedeapsă penală, criminologie.*

PERSONALITATEA CRIMINALULUI

Vezi: criminalul.

POLITICĂ CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – politique criminologique, *en.* – criminological policy,
ru. – криминологическая политика),

mod de efectuare și asigurare științifică a controlului criminologic asupra criminalității. Ea include următoarele elemente constitutive: (1) proiectarea reorganizărilor sociale vizînd înlăturarea condițiilor sociale cu efect criminogen, (2) conceperea modului de efectuare a represiunii penale, (3) determinarea modalităților de educație criminologică, (4) orientarea cercetării științifice în domeniul anticrimă și (5) stabilirea obiectivelor în formarea profesională continuă a cadrelor din domeniul anticrimă. Elaborarea politicii criminologice se bazează, în principal, pe: (1) analiza criminologică a stării criminalității și a factorilor criminogeni, (2) resursele sociale disponibile, (3) politica generală de dezvoltare socială. Formularea conceptuală a politicii criminologice se face în termeni de priorități și principii. Politica criminologică formează cadrul conceptual al activității de prevenire și contracarare a criminalității și de asigurare științifică a ei, în temeiul căreia sunt elaborate diverse strategii, programe sau planuri de acțiuni, cu caracter național, local sau departamental, menite a o concretiza. Toate acestea constituie instrumente de înfăptuire a politicii criminologice. Plecînd de la politica criminologică, fiecare autoritate publică își elaborează propria strategie criminologică sau, după caz, anticrimă, în conformitate cu specificul său funcțional. Astfel, strategia ministerului de afaceri interne va fi distinctă, sub anumite aspecte, de cea a procuraturii, parlamentului sau ministerului de educație și cercetare. De rînd cu strategiile, programele și planurile de acțiuni anticrimă, politica criminologică concură în mod esențial la determinarea criteriilor de evaluare a rezultatelor în domeniul prevenirii și contracarării criminalității, obținute de fiecare componentă în parte și de autoritățile publice în ansamblu. Conceptul de **politică anticrimă** (politică anticriminală, politică criminală etc.) este mai larg decît cel de politică penală, dar mai îngust decît cel de politică criminologică, deoarece ultimul include și componentele de asigurare a suportului științific și, respectiv, de formare profesională a specialiștilor antrenați în activitatea anticrimă. Nivelul actual de dezvoltare socială a activității anticrimă și a celei de cercetare criminologică permite și chiar impune o abordare unitară a acestora, adică existența unei planificări concertate a acțiunilor practice

anticrimă, a acțiunilor de cercetare criminologică și a celor de formare profesională a cadrelor din domeniu, privindu-le drept componente ale unei aceleiași activități sociale, deoarece, pentru a putea răspunde pe măsură noilor provocări și sarcini, practicienii trebuie să fie asigurați în mod oportun cu cunoștințe adecvate stării actuale a criminalității. *Vezi: politică penală.*

POLITICĂ PENALĂ

(*fr.* – politique pénale, *en.* – penal policy, *ru.* – уголовная политика),

mod de efectuare a represiunii penale ca măsură de ținere sub control criminologic a criminalității. Ea include patru elemente principale: (1) incriminarea și dezincriminarea unor fapte sociale, (2) modul de sancționare a faptelor considerate infracțiuni, (3) aprecierea distructivității sociale a faptelor concrete și (4) gradul de restrângere a vieții private în numele intereselor sociale de securitate criminologică. Politică penală constituie o componentă a politicii criminologice, fiind circumscrisă principial acesteia. Politică penală este elaborată în temeiul analizelor și estimărilor criminologice privind formele de manifestare a criminalității, amploarea și pericolozitatea socială ale manifestărilor criminale, tendințele criminalității, situația criminogenă, caracterizarea criminologică a diferitor tipuri de criminalitate etc. La elaborarea politicii penale sunt luate în considerație puterea de acțiune a diverselor pedepse penale, realizările criminologice recente în materie de represiune penală etc. Există și alți factori obiectivi și subiectivi care influențează procesul de concepere și înfăptuire a politicii penale, cum ar fi admisibilitatea incriminării faptei din punct de vedere politic, moral și juridic, oportunitatea incriminării unei fapte în raport cu particularitățile sociale, politice, culturale, psihologice sau costul acestei incriminări, ținând cont de o serie de factori și circumstanțe externe (V. Bujor). *Vezi: politică criminologică, incriminare, criminalizare.*

PREVENIREA CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – prévention de la criminalité, *en.* – prevention of criminality, *ru.* – предупреждение преступности),

activitate socială orientată spre suprimarea sau atenuarea acțiunii factorilor determinanți ai criminalității. Orice fenomen, inclusiv cele criminale, există datorită altor fenomene care îl generează. Odată suprimate fenomenele generatoare dispare și fenomenul efect. Din aceste rațiuni, societatea desfășoară o activitate permanentă de cunoaștere a factorilor care produc criminalitate (cercetare criminologică) și de înlăturare a lor (practică criminologică). Există trei modalități de acțiune asupra factorilor determinanți ai criminalității: (1) suprimarea cauzei criminalității, (2) suprimarea sau atenuarea acțiunii condițiilor favorizante ale criminalității și (3) crearea de condiții defavorizante pentru criminalitate. Cea mai eficace metodă este de a anihila cauza criminalității, ceea ce ar conduce automat la dispariția fenomenului. Este adevărat că criminalitatea nu este generată de un fenomen unic, ci de o multitudine de fenomene cu aceeași esență, de aceea lichidarea fenomenului cauză înseamnă dispariția criminalității numai pentru o perioadă, mai exact pînă va apărea, ca urmare a transformărilor neîncetate ale realității, un nou fenomen de aceeași natură, fapt care impune o activitate de prevenire continuă a criminalității. Cunoștințele criminologice actuale nu oferă o cunoaștere suficientă a cauzei criminalității, astfel încît să fie înlăturate, fie și temporar, manifestările criminale din societate, deși au fost atestate societăți în care conduitele criminale lipseau sau erau rarissime. Anumite succese au fost obținute în cunoașterea condițiilor ce favorizează producerea comportamentelor criminale, fapt care a permis, în general, menținerea sub control a criminalității, adică în limite ce fac posibilă existența și dezvoltarea societăților umane. În acest caz acțiunile de prevenire sunt orientate spre înlăturarea sau atenuarea condițiilor care favorizează acțiunea cauzei și deci a genezei fenomenelor criminale. De exemplu, înlăturarea condițiilor precare de trai ale unor grupuri sociale defavorizate, stoparea influenței contagioase nefaste a unor indivizi cu orientări asociale ori modificarea unor reprezentări sociale deformate privitoare la importanța respectării normelor sociale sunt toate acțiuni ce vizează suprimarea sau diminuarea acțiunii unor condiții ce înlesnesc producerea conduitelor criminale. La metoda prevenirii criminalității prin atenuarea sau înlăturarea condițiilor favorizante se adaugă metoda creării unor condiții defavorabile acțiunii cauzei comportamentelor criminale. Principalul instrument social din această categorie o constituie pedeapsa penală. Mijloacele punitive nu suprimă nici acțiunea cauzei, nici cea a condițiilor care o înlesnesc, ci le contrapune o altă cauză, a cărei putere de acțiune să fie superioară – amenințarea cu prejudicierea sau prejudicierea efectivă a unor interese mai importante ale individului decît interesele realizabile sau realizate prin acțiuni criminale, situație în care individul se

simte presat (constrâns) de două cauze diferite, ce acționează în sens contrar. Cauza cu forță superioară își impune propriul efect în detrimentul celeilalte, determinându-l pe individ fie să recurgă la acțiuni criminale, fie să se abțină de la ele. În situația în care cauza criminogenă este deosebit de puternică, nici măcar pedeapsa cu moartea nu îi poate opri efectul – conduita criminală. Activitatea de prevenire a criminalității se desfășoară pe multiple planuri, în funcție de specificul factorilor determinanți asupra cărora se influențează și a metodelor utilizate. Direcționată teritorial, există: ● prevenire desfășurată pe întreg teritoriul unei societăți, ● prevenire efectuată într-o zonă, ● prevenire desfășurată într-o localitate și ● prevenire exercitată într-un perimetru limitat dintr-o localitate. Având în vizor membrii societății, distingem: ● prevenire care vizează toți reprezentanții unei societăți, ● prevenire care se referă la un anumit grup social (de exemplu, funcționarii) și ● prevenire focalizată asupra unor indivizi concreți (izolați sau reuniți în microgrupuri). Concentrată asupra sferelor de activitate socială, poate fi realizată: ● prevenire la nivel de domeniu de activitate socială (de exemplu, în domeniul învățământului), ● prevenire la nivel de sector de activitate (de exemplu, în învățământul universitar), ● prevenire la nivel de entitate organizatorică (în exemplul dat, instituție de învățământ superior: universitate sau institut concret). Procesele avansate de integrare internațională și globalizare au făcut posibile și acțiuni de prevenire îndeplinite la nivel transnațional, cum ar fi cele din cadrul Uniunii Europene. Măsurile de prevenire trebuie să țină cont și de caracterul fenomenului criminal, deoarece există două tipuri: *fenomene criminale independente*, care capătă autonomie după apariție (de exemplu, corupția), și *fenomene criminale dependente*, care nu pot exista în afara acțiunii permanente a cauzei și condițiilor (de exemplu, crima organizată care nu poate exista în afara unei cereri la produse și servicii inaccesibile pe cale legale). În cazul fenomenelor independente, cauza își încetează influența imediat după constituirea efectului, ca și condițiile declanșatoare, din care motiv este inutil să acționăm asupra lor, fiind necesară o suprimare a efectului însuși (de exemplu, izolarea pe termen lung a recidiviștilor inveterați în locuri de reclusiune). Dimpotrivă, fenomenele dependente dispar de îndată ce cauza își încheie acțiunea, ceea ce înseamnă că acțiunile anticrimă urmează să lovească anume în cauza și condițiile care le generează continuu (de exemplu, anularea prohibiției la alcool). Activitatea de prevenire țintește criminalitatea în ansamblu, tipurile de criminalitate sau alte forme particulare de manifestare a criminalității, precum și crime concrete aflate pe punctul de a fi săvârșite (acte preparatorii). După momentul impactului preventiv, prevenirea este realizată prin *măsuri de anticipare* – elimină cauza ori condițiile pînă la producerea

crimei sau criminalității (ante factum) și *măsuri de intervenție* – neutralizează cauza ori condițiile în cursul generării crimei sau criminalității (post factum). Aplicarea măsurilor de anticipare în prevenirea criminalității presupune o capacitate înaltă de prognozare și de evaluare criminologică a situații sociale concrete. O componentă însemnată a activității de prevenire a criminalității o constituie expertiza criminologică (vezi articolul *Expertiză criminologică a proiectelor de acte normative*). Privită în complexitatea ei, activitatea de prevenire a criminalității este alcătuită din următoarele componente: (1) relevarea și studierea detaliată a factorilor determinanți, (2) elaborarea măsurilor de prevenire, (3) evaluarea posibilelor efecte sociale secundare și (4) implementarea măsurilor de prevenire elaborate. Prevenirea criminalității constituie o activitate socială la care participă deopotrivă actori publici (autoritățile publice centrale și locale sau instituții și organizații publice), actori obștești (organizații neguvernamentale, instituții mass-media etc.) și actori individuali (membri întâmplători ai societății sau cei care formează anturajul). Partajarea rolului actorilor activității de prevenire diferă de la o societate la alta, în funcție de modul de organizare a societății, nivelul de dezvoltare a criminologiei, nivelul de educație criminologică a cetățenilor, politicienilor și funcționarilor sau alți factori. *Vezi: cauza criminalității, condițiile criminalității, reacția socială față de criminalitate, contracararea criminalității, controlul criminologic asupra criminalității, pedeapsă penală, prevenire generală, prevenire specială.*

PREVENIRE GENERALĂ

(*fr.* – prévention générale, *en.* – general prevention, *ru.* – общее предупреждение),

prevenire care are impact asupra întregii societăți. Întrucât societatea poate exista în condițiile în care majoritatea membrilor ei manifestă un comportament social, ea are nevoie de pîrghii capabile să influențeze toți indivizii în sensul adoptării și menținerii unor astfel de conduite. Aceste pîrghii sociale au efect general de prevenire a conduitelor criminale, adică asociale – distructive pentru societate. Măsurile generale de prevenire pot fi divizate în două categorii: *permanente* și *provizorii*. Cele mai importante măsuri permanente de prevenire generală rezidă în socializarea indivizilor, controlul social extern asupra conduitelor membrilor societății, amenințarea cu aplicarea pedepselor penale, educația criminologică a populației și crearea condițiilor echitabile de existență pentru toți membrii societății. De

prevenirea generală este atinsă fiecare persoană din societate, însă influența acesteia diferă în funcție de puterea ei de acțiune în raport cu forța cauzei care îl determină pe individ să opteze pentru conduite criminale. Provizorii sunt măsurile de prevenire generală a căror acțiune este limitată în timp. De exemplu, campaniile actuale de educație anticorupție și antitrafic de ființe umane din societatea noastră constituie măsuri provizorii de prevenire generală, deoarece vizează întreaga populație, dar care vor înceta în momentul în care aceste manifestări criminale de o amploare extremă vor fi reduse la cote socialmente tolerabile, problema fiind astfel, în fond, soluționată. În sens îngust termenul **prevenire generală** este întrebuițat cu înțelesul de funcție a pedepsei penale de a descuraja conduitele criminale prin amenințarea cu represiunea adresată tuturor membrilor societății. Prin urmare, însuși faptul instituirii pedepselor sociale deosebit de aspre (sanctiuni penale) îi oprește pe indivizi de la realizarea intereselor sale prin acțiuni asociale (criminale), datorită capacității omului de anticipare rațională a consecințelor, inclusiv a riscului la care se supune încălcând normele sociale (esențiale). *Vezi: prevenirea criminalității, prevenire specială, pedeapsă penală.*

PREVENIRE SPECIALĂ

(*fr.* – prévention spéciale, *en.* – special prevention, *ru.* – специальная предупреждение),

prevenire a cărei acțiune se răsfrânge asupra unui segment social. Spre deosebire de prevenirea generală, care vizează întreaga societate, prevenirea specială este localizată în funcție de sfera socială, grupul social, comunitatea teritorială etc. Prevenirea specială ocupă partea predominantă în activitatea de prevenire a criminalității. Impactul ei se extinde la grupuri sociale mari sau se restrânge pînă la influențarea unui individ izolat, dar nu cuprinde niciodată întreaga populație sau întreg sistemul social. Caracterul măsurilor utilizate cunoaște o mare diversitate: *politice* (de exemplu, recunoașterea unor drepturi colective), *normative* (de exemplu, reglementarea unor relații sociale), *organizatorice* (de exemplu, debirocratizarea activității autorităților publice), *economice* (de exemplu, ridicarea nivelului de trai), *polițienești* (de exemplu, patrularea pe străzile localităților), *educaționale* (de exemplu, desfășurarea unor campanii de explicare a consecințelor nefaste ale unor conduite), *tehnice* (de exemplu, montarea camerelor video de supraveghere) etc. Măsurile de prevenire specială pot fi executate atît de către organe

specializate (de exemplu, poliție), cât și nespecializate (bunăoară, ministerul educației), ele fiind fie publice (de exemplu, instituțiile penitenciare sau subdiviziunile de protecție și pază), fie obștești (organizațiile neguvernamentale ce desfășoară activități de prevenire a criminalității), fie private (agenții de securitate privată). Termenul **prevenire specială** este utilizat și în sens îngust pentru a numi funcția unor sancțiuni penale de a izola de societate (de exemplu, detenția în locuri de reclusiune) criminalii inveterați, a căror determinare la un comportament social este imposibilă. Fiind separați de societate, dispare posibilitatea fizică de perturbare a vieții sociale. *Vezi: prevenirea criminalității, prevenire generală, pedeapsă penală.*

PREVENȚIE

(*fr.* – prévention, *en.* – preventive custody, *ru.* – предварительное заключение),

arest preventiv. În sens larg, termenul desemnează starea de arest preventiv.

PROGNOZARE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – prognostication criminologique, *en.* – criminological prognostication, *ru.* – криминологическое прогнозирование),

activitate de estimare a stării criminalității în viitor. Estimarea formulată ca urmare a activității de predicție constituie **prognoză criminologică**. Prognozarea științifică este posibilă grație principiului universal al necesității, potrivit căruia fenomenele sunt rezultatul obligatoriu și invariabil al altor fenomene. Capacitatea de prognozare criminologică depinde de cunoștințele despre relațiile necesare ale criminalității. Cu cât acestea sunt mai vaste și mai precise, cu atât criminologia poate să prevadă cu mai multă siguranță evoluția fenomenelor criminale sub diverse aspecte. Cele mai sigure sunt prognozele întemeiate pe relațiile ce posedă o regularitate sporită. Este vorba despre cunoașterea legilor de existență ale fenomenelor criminale, ce se caracterizează printr-o constanță deosebită. În esență, **cercetarea de prognozare** constă în (1) examinarea realității cu scopul de a stabili prezența și starea acelor fenomene, a căror influență asupra

criminalității se cunoaște, (2) clarificarea impactului cunoscut al fenomenelor luate în calcul în condițiile prezente și (3) determinarea modificărilor pe care le va suporta criminalitatea sub acțiunea acestor fenomene, adică formularea prognozei. Criminologia dispune de patru metode de prognozare: *metoda extrapolării* – extinderea tendințelor criminalității din trecut și prezent asupra viitorului; *metoda modelării* – elaborarea unui model abstract al criminalității, constituit din însușirile definitorii ale criminalității, exprimate prin valori cantitative, și determinarea evoluției fenomenului în funcție de oscilațiilor parametrilor constitutivi; *metoda estimării experților* – chestionarea unui grup de persoane care au cunoștințe solide despre criminalitate și starea ei actuală în vederea aflării opiniei specialiștilor referitoare la evoluția fenomenelor criminale; *metoda corelării unicaracteriale* – examinarea realității sub aspectul relevării factorilor determinanți cunoscuți ai criminalității, interni și externi, care tocmai și-au început acțiunea, sunt pe punctul de a acționa sau a căror constituire este foarte probabilă, și determinarea stării viitoare a criminalității reieșind din modul de influențare specific acestor factori. Drept **obiect al prognozării** poate fi (1) criminalitatea, (2) activitatea anticrimă și (3) activitatea criminologică. Cunoașterea stării viitoare a fenomenelor criminale este ghidată de interesul practic și științific și vizează criminalitatea în ansamblu (nivelul, structura sau caracterul), formele ei particulare de manifestare (criminalitatea recidiviștilor, traficul de ființe umane etc.), comportamentul criminal individual (al indivizilor concreți), criminalitatea dintr-o anumită regiune sau localitate, criminalitatea dintr-un domeniu de activitate socială (autoritățile publice locale, comerț sau învățământ) etc. Prognozele privitoare la activitatea anticrimă sunt legate de capacitatea instituțiilor de resort de a face față sarcinilor de prevenire și contracarare a criminalității într-o conjunctură socială previzibilă. Acțiunile de prognozare a activității criminologice pot fi orientate spre fiecare dintre componentele ei: cercetare, instruire și practică, anticipând modificări ale diverselor laturi ale acestora. Prognozarea estimează atât schimbarea fenomenelor supuse prognozării, cât și dispariția lor sau apariția altor noi. Prognozele criminologice sunt pe o *perioadă scurtă* (1-5 ani), pe o *perioadă medie* (7-10 ani) și pe o *perioadă lungă* (15-20 de ani). Predicțiile criminologice pe termen scurt servesc măsurile operative anticrimă, cele pe termen mediu, cele mai sigure, permit o reorientare strategică a activității de prevenire și contracarare a manifestărilor criminale sau de asigurare științifică, în timp ce previziunile pe termen lung dau posibilitatea unor schimbări fundamentale legate de apariția unor fenomene noi și persistente (de exemplu, reconceperea activității anticrimă și a celei criminologice

potrivit proceselor de globalizare care aduc o criminalitate transnațională și transfrontalieră crescândă sau dezvoltării tehnologice care a dat naștere criminalității și mijloacelor informatice de săvârșire a crimelor, fenomene al căror caracter permanent este de anticipat). În principiu, puterea de prognozare, caracterizată prin trei însușiri fundamentale: precizie, durată și arie de incidență, depinde de cunoștințele științifice disponibile și capacitatea de radiografiere a stării realității la moment. Urmînd firul lanțului cauzal, pot fi realizate prognoze exacte, pe termen nelimitat, referitoare la orice aspect al criminalității. Posibilitățile actuale ale științei nu permit însă efectuarea unor prognoze criminologice deosebit de riguroase. Este vorba nu numai de posibilitățile criminologiei, ci și ale științei în general, dat fiind faptul că cunoașterea criminologică se oprește la relevarea fenomenelor care determină criminalitatea, fără a le studia propriu-zis, sarcină ce ține de alte ramuri ale științei. Astfel, perioada de prognozare este predeterminată de stabilitatea factorilor determinanți: dacă ei vor acționa o perioadă îndelungată, atunci devin posibile prognozele pe termen lung, în caz contrar este necesar a putea determina o succesiune de fenomene (lanț cauzal), misiune greu de realizat din cauza complexității deosebite (multitudinii de factori) a realității sociale. O importantă funcție euristică revine prognozării, constînd în verificarea rezultatelor cercetărilor criminologice. Acest tip de verificare presupune formularea de prognoze în temeiul constatărilor privitoare la factorii determinanți ai fenomenelor criminale făcute în cadrul cercetărilor criminologice. Dacă există o corespundere între enunțul predictiv al prognozării și manifestarea efectivă a fenomenului criminal, atunci se admite corectitudinea prognozei și, deci, valabilitatea rezultatelor cercetărilor criminologice supuse verificării, confirmarea repetată a prognozelor formulate în temeiul acestor cunoștințe constituind o probă solidă a veridicității lor. Prognozarea criminologică este necesară în multe privințe, cum ar fi incriminarea unor conduite criminale probabile antefactum, planificarea activităților de prevenire și contracarare a criminalității, selectarea temelor de cercetare criminologică, schimbarea oportună a programelor de instruire criminologică, individualizarea corectă a răspunderii și pedepsei penale sau elaborarea politicii criminologice. Prognozarea criminologică constituie fundamentul expertizării criminologice a proiectelor de acte normative și de acțiune socială (programe, strategii, concepții, planuri de acțiuni etc.). *Vezi: extrapolare criminologică, modelare criminologică, estimarea experților, corelare criminologică unicaracterială, cauza criminalității, condițiile criminalității.*

PROSTITUȚIE

(*fr.* – prostitution, *en.* – prostitution, *ru.* – проституция),

servicii de raporturi sexuale oferite contra plată. Prostituția reprezintă una dintre cele mai antice forme de devianță socială. Tratarea fenomenului se face atât după manifestarea exterioară (act sexual contra plată), cât și după o serie de criterii de ordin social-moral. Sub acest ultim aspect, sunt permise sau tolerate o serie de forme ale prostituției. De exemplu, căsătorie sau relații sexuale permanente cu o persoană care poate oferi în schimb confortul material, social și profesional dorit. În unele societăți căsătoria din rațiuni pur materiale sau/și de statut social, în lipsa unei simpatii și pasiuni personale, este oficializată și socialmente impusă. Dacă anterior prostituția femeilor era covârșitoare, în ultima perioadă prostituția bărbaților (servicii sexuale acordate de către bărbați femeilor sau bărbaților) cunoaște o ascensiune considerabilă. Criminologia se interesează de fenomenul prostituției din două puncte de vedere: (1) ca componentă a activității criminale și (2) ca influență reciprocă între criminalitate și această manifestare a devianței sociale. În primul caz este vorba despre faptul că prostituția constituie unul dintre obiectele crimei organizate, iar în cel de-al doilea despre faptul că ea poate, de exemplu, favoriza unele forme de comportament criminal precum contaminarea cu boli venerice sau întreținerea de spelunci. Societatea reacționează oficial (public) în trei moduri la acest comportament social: o permite, o interzice sau o tolerează. *Permișiunea* înseamnă că prostituția nu este interzisă în societate și poate fi practică nestingherit în anumite condiții de decență și siguranță publică. În acest caz, există reglementări exacte privind locurile și modul de practicare, controalele medicale periodice, interzicere a deservirii sau a utilizării minorilor, impozitarea etc. (Olanda). *Interzicerea* se manifestă prin instituirea de norme prohibitive. Sunt întreprinse măsuri eficace de limitare considerabilă a comportamentelor de acest gen, deopotrivă de prevenire și de contracarare penală sau contravențională (China, Iran). *Tolerarea* există în cazul în care, pe de o parte, prostituția este interzisă, iar pe de altă parte, asigurarea respectării prohibiției este infimă, astfel încât fenomenul se manifestă nestingherit (România, Republica Moldova, Rusia). Este forma cea mai răspândită și, totodată, cea mai contraindicată sub aspect criminologic, deoarece alimentează neîncrederea membrilor societății în caracterul imperativ al normelor sociale. Tolerarea poate constitui o stare socială firească și inevitabilă în situația unei tranziții de la regimul de

interdicție la cel de permisiune. *Vezi: devianță socială, criminalitate organizată, trafic de ființe umane.*

R

REAȚIA SOCIALĂ ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂȚII

(fr. – réaction sociale contre la criminalité,

en. – social reaction against criminality,

ru. – социальная реакция против преступности),

modul în care societatea încearcă să soluționeze problema criminalității. Deoarece comportamentele criminale fac imposibilă viața socială, societatea a fost nevoită să reacționeze, într-un fel sau altul, la acestea, din momentul în care a conștientizat caracterul acestora, astfel încât să asigure existența socială, în condiții cât mai bune. Din momentul constituirii societății și până în prezent au fost aplicate două metode de stăpânire a conduitei criminale: prevenirea și contracararea. Întrucât nici una dintre aceste metode nu a produs rezultatul scontat în cazurile în care au fost aplicate în mod izolat, societatea le-a utilizat întotdeauna în paralel. Prevalarea uneia dintre metodele indicate de control asupra comportamentelor criminale depinde de asemenea factori precum modul de organizare a societății, regimul politic, nivelul de înțelegere a fenomenelor criminale sau rolul religiei în orînduirea vieții sociale. De exemplu, regimurile dictatoriale sau societățile în care religia dispune de un rol politic determinant se bazează pe represiune, în schimb regimurile democratice și societățile laice mizează pe prevenire. Societățile care abordează rațional problema criminalității, încercînd să o înțeleagă, pun accentul pe prevenire, spre deosebire de societățile în care domnesc prejudecățile și reacțiile instinctuale. Esența tuturor acestor procese constă în decalajul dintre interesul general și cel dominant. Activitatea de prevenire are efect prin faptul că ea reflectă interesul general, adică ea creează astfel de condiții în care interesul individual este legat de interesul comun, condiții în care indivizii pierd interesul de a se deda la conduite criminale în vederea satisfacerii necesităților sale, în timp ce la represiune se

recurge în societățile în care aparatul administrativ nu servește interesul general, ci interesul dominant, adică un interes particular, propriu unui grup social. Totuși, nici cea mai aspră represiune, pedeapsa cu moartea, nu poate opri comportamentele criminale. Fiecare dintre metodele de control asupra criminalității cunosc o gamă largă de mijloace și procedee de aplicare. *Vezi: prevenirea criminalității, contracararea criminalității, pedeapsă penală, interes.*

REALIZAREA INTENȚIEI CRIMINALE

fr. – réalisation de l'intention criminelle,
en. – accomplishment of criminal intention,
ru. – осуществление преступного умысла),

procesul de materializare a intenției individului de a săvârși o crimă. Ea reprezintă aspectul material, palpabil al comportamentului criminal și culminează cu săvârșirea unei crime. Actele de conduită exterioară pe care le presupune realizarea intenției criminale sunt acelea care prejudiciază efectiv societatea și membrii ei, atrăgând o reacție socială (inclusiv juridică) severă. Există trei faze ale procesului de realizare a intenției criminale: (1) planificare, (2) pregătire și (3) înfăptuire (vezi fig. 2). În faza de *planificare* individul își elaborează un proiect, sumar sau detaliat, de realizare a intenției criminale, care include o suită de operațiuni destinate să-l ducă la atingerea scopului propus. În această privință, el colectează informațiile necesare, evaluează posibilitățile reale, stabilește mijloacele necesare înfăptuirii crimei, caută căi de tănuire a faptei etc. În faza de *pregătire* sunt efectuate o serie de măsuri organizatorice menite a crea condiții propice de punere în practică a planului schițat, adică de realizare a intenției criminale. Este vorba despre cooptarea unor eventuali participanți, procurarea mijloacelor necesare, formarea (înscenarea) unui alibi etc. În cele din urmă, individul trece la efectuarea acțiunilor, dar care trebuie să-i permită realizarea unui interes important – *înfăptuirea crimei*. Evenimentele aflate în derulare în cadrul procesului de realizare a intenției criminale suportă un impact din partea unor factori personali și situaționali care, deși nu stopează, de cele mai multe ori, fapta, îi modifică totuși întrucâtva forma de manifestare, îi amână sau apropie momentul desfășurării, îi schimbă locul etc.

RECIDIVĂ

(*fr.* – récidive, *en.* – relapse / second offence, *ru.* – рецидив),

săvârșirea, repetată, a unei crime după condamnarea penală pentru o crimă săvârșită anterior. Accepțiunea criminologică a recidivei diferă de cea legală, definită prin normele penale și care variază de la un stat la altul și de la o perioadă la alta. *Vezi: criminalitatea recidiviștilor, recidivă legală.*

RECIDIVĂ LEGALĂ

(*fr.* – récidive légale, *en.* – lawful relapse, *ru.* – легальный рецидив),

recidivă definită în normele penale. Recidiva legală diferă de accepțiunea criminologică a recidivei. Modul de definire a recidivei în normele penale variază de la un stat la altul și de la o perioadă la alta. *Vezi: recidivă, criminalitatea recidiviștilor.*

RECIDIVĂ REPETATĂ

(*fr.* – récidive répétée, *en.* – repeated relapse, *ru.* – повторный рецидив),

săvârșirea recidivei în repetate rînduri. Recidiva repetată este opusul recidivei simple, care presupune o singură recidivare. *Vezi: recidivă, recidivă simplă, criminalitatea recidiviștilor.*

RECIDIVĂ SIMPLĂ

(*fr.* – récidive simple, *en.* – simple relapse, *ru.* – простой рецидив),

săvârșirea recidivei o singură dată. Ea reprezintă opusul recidivei repetate, care este săvârșită în repetate rînduri. *Vezi: recidivă, recidivă repetată, criminalitatea recidiviștilor.*

RECIDIVIST

Vezi: criminalitatea recidiviștilor.

REINSERTIE SOCIALĂ A CRIMINALULUI

(*fr.* – réinsertion sociale, *en.* – social reinsertion, *ru.* – социальная реинсерция),

reintegrare a unui criminal în mediul social pozitiv, rupându-l din mediul criminal sau anturajul asocial în care este încoresetat, prin intermediul unor măsuri sociale, economice, profesionale sau culturale. *Vezi: criminologie clinică.*

RESOCIALIZAREA CRIMINALULUI

(*fr.* – resocialisation du criminel, *en.* – resocialization of criminal, *ru.* – ресоциализация преступника),

transformare a orientărilor asociale ale unui criminal în orientări sociale (pozitive). În sens îngust, termenul desemnează influența de resocializare exercitată asupra criminalului prin metode educative, de tratament psihologic etc. *Vezi: criminologie clinică.*

S

SCOP

(*fr.* – but, *en.* – goal, *ru.* – цель),

rezultatul scontat pe care tinde să-l atingă individul, fie printr-un comportament socialmente pozitiv, fie printr-un comportament criminal. După Alfred Adler, viața psihică este de ne conceput fără un scop către care are loc mișcarea, dinamica, scopul fiind parte componentă a vieții psihice, scop care, potrivit psihologului austriac, rezultă aproape de la sine în legătură cu trebuințele organismului față de lumea exterioară și în legătură cu răspunsul pe care organismul îl are de dat în mod necesar în această privință. Este de precizat doar că legătura dintre trebuințe și scop este intermediată, cel mai adesea, de interes, atunci când vorbim de ființa rațională, chiar dacă ea este influențată de procese inconștiente. Scopul nu este însă independent, el este presupus, predeterminat de motiv (interes, necesitate etc.), în care se găsește într-o formă latentă, implicită. De aceea, el nu poate fi disociat în întregime de motiv (interes sau necesitate), ci capătă un anumit grad de autonomie, în situația în care se prefigurează într-o imagine mentală relativ conturată o obiectivului proiectat, deoarece începe să producă un efect de catalizare asupra motivației. O dată cu profilarea scopului este învederat și caracterul criminal al comportamentului, necesar realizării lui. În această ordine de idei se cere precizat că scopul nu coincide cu finalitatea conduitei umane, inclusiv cea criminală. În timp ce scopul indică modificările pe care individul tinde să le aducă în mediul său de viață, finalitatea denotă rațiunea acestei intenții, adică interesul sau trebuința în vederea satisfacerii cărora se acționează asupra lumii. Mai există o diferență între ele, de o semnificație deosebită pentru criminologie, și anume: scopul, spre deosebire de finalitate, comportă o evidentă orientare criminală. După

conturarea scopului urmează un proces complex, precumpănitor manifest sau latent, de deliberare asupra celor propuse și rîvnite. *Vezi: deliberare.*

SECURITATE CRIMINOLOGICĂ PRIVATĂ

fr. – sécurité criminologique privée,

en. – private criminological security,

ru. – частная криминологическая безопасность),

activitate privată de asigurare a securității anticrimă. Apărarea membrilor societății a căzut dintotdeauna atît în sarcina instituțiilor sociale, cît și în cea a indivizilor înșiși (legitimă apărare sau măsuri de precauție). Partajarea acestei sarcini a variat continuu, însă delimitarea ei a fost întotdeauna clară, din rațiunea de a reglementa exact relațiile sociale. Demarcarea proprietății, înălțarea gardurilor, instalarea lacătelor, întreținerea cîinilor și multe altele au constituit măsuri individuale de asigurare a securității criminologice. În mod firesc, s-au dezvoltat activități profesionale private de oferire a serviciilor sau mijloacelor de protecție împotriva atentatelor criminale. În secolul XX această activitate a cunoscut o extindere enormă, iar astăzi, în multe țări, efectivele lucrătorilor din domeniu depășesc cu mult numărul polițiștilor. Activitatea de securitate criminologică privată nu se reduce la crearea de obstacole fizice în fața eventualelor atentate criminale, ci cuprinde și măsuri de influențare a modului de gîndire al indivizilor, care vor fi completate cu altele noi, pe măsura dezvoltării cunoașterii criminologice și celei științifice în general. Securitatea criminologică privată include următoarele direcții de activitate: (1) producere a echipamentelor de pază (alarme, zăbrele, lacăte, safeuri, aparate de electrocutare, substanțe lacrimogene etc.), (2) pază a unor obiecte (imobile și mobile), (3) producere, furnizare și gestionare de echipamente de supraveghere (video, audio, de deplasare etc.), (4) pază de corp, (5) formare a abilităților de autoprotecție (de luptă, educație criminologică sub aspect antivictimal, psihologică etc.) și (6) formare a orientărilor noncriminale (de exemplu, programe de educare etică a angajaților companiilor în vederea excluderii actelor de corupție). Securitatea criminologică privată este asigurată fie de către însuși beneficiar, fie de către profesioniști particulari sau agenții specializate. La rîndul ei, asigurarea individuală poate fi personală (încuietori, gratii etc.) sau profesională (subdiviziuni specializate sau angajați proprii în cadrul companiilor). Actualmente, capătă o amploare crescîndă utilizarea detectorului de minciuni (poligrafului) în asigurarea securității criminologice

private și această tendință se va accentua, dată fiind siguranța rezultatului, în condiții de folosire facilă și cheltuieli accesibile unui număr considerabil de beneficiari.

SITUAȚIE CRIMINOGENĂ

(*fr.* – situation criminogène, *en.* – criminogen situation, *ru.* – криминогенная ситуация),

multitudinea, puterea de acțiune și gradul de stabilitate al factorilor determinanți ai criminalității, prezenți pe un anumit teritoriu, într-un moment determinat. Situația criminogenă nu se referă la factorii situaționali, ci la cei sociali: macrosociali sau locali. Conceptul de situație criminogenă vizează factorii determinanți activi la un anumit moment, într-un anumit spațiu, spre deosebire de conceptul de cauză a criminalității privitor la cauza generală și imuabilă a acestui fenomen social. Clarificarea situației criminogene permite elaborarea soluțiilor de reducere a nivelului criminalității sau al unor manifestări criminale particulare care înregistrează o cotă alarmantă în funcție de conjunctura socială și starea criminalității concrete sub aspect spațio-temporal. De exemplu, escaladarea criminalității minorilor într-o localitate, necesită examinarea factorilor sociali locali care au provocat un asemenea efect, altfel spus, elucidarea situației criminogene, în vederea alegerii corecte a mijloacelor de diminuare a acestei manifestări criminale nedorite. *Vezi: factor criminogen.*

SOCIETATE

(*fr.* – société, *en.* – society, *ru.* – общество),

comunitate de indivizi bazată pe supremația interesului general. Spre deosebire de conviețuirea sălbatică a ființelor umane, în care primează interesul individual pe care fiecare individ îl impune celorlalți în măsura capacităților sale fizice, în conviețuirea socială supremația revine interesului general care reflectă interesele particulare ale tuturor membrilor comunității umane. Dacă conviețuirea sălbatică izvorăște din instinctul gregar al speciei umane, iar acțiunile indivizilor sunt ghidate de instincte și necesități, atunci conviețuirea socială izvorăște din rațiune, iar acțiunile membrilor sunt dirijate de rațiunea asigurării unei existențe mai bune pentru toți și fiecare

prin conjugarea eforturilor și desfășurarea unei activități bine articulate. Constituirea societății a fost favorizată de conștientizarea posibilității de a stăpâni manifestările arbitrare și egoiste ale unor indivizi cu ajutorul forței fizice colective, superioare celei individuale – forța majorității. Coexistența socială este incompatibilă cu interacțiunile dintre indivizi bazate pe impunerea arbitrării a interesului particular, de regulă prin violență fizică sau psihică (intimidare), din care cauză a fost nevoie de a le exclude. Imperativul excluderii comportamentelor incompatibile (asociale) și ordonarea vieții sociale a condus la instituirea normelor sociale, adică stabilirea unor reguli de conduită clare, generale, impersonale și obligatorii. Normele sociale au devenit astfel modele comportamentale de care membrii societății se conduc în interacțiunile lor. Potrivit normelor instituite s-au format relații interumane specifice, care să asigure viabilitatea, eficacitatea și eficiența vieții sociale. Societatea a devenit un sistem de relații sociale (bazate pe interesul general), bine structurat și definit, ce implică indivizi, obiecte (pământ, ape, locuințe, căi de comunicare etc.) și activități de asigurare a existenței. În vederea neadmiterii comportamentelor asociale (bazate pe interese egoiste), cu impact perturbator sau chiar distructiv asupra vieții sociale, respectarea normelor sociale a fost impusă cu forța coercitivă a societății – puterea majorității. În societate, libertatea individuală a fost considerabil limitată, indivizii renunțând la o serie de interese de dragul altor interese, mai importante. În funcție de modul în care este organizat sistemul relațiilor sociale diferă și chipul societății, viața socială, condițiile de existență ale membrilor. Forța colectivă dispune de puterea de a structura după bunul ei plac relațiile sociale, însă rezultatul – gradul de bunăstare și de libertate al indivizilor – depinde de factori obiectivi, din care considerente aparatul de dirijare al societății este obligat a organiza societatea conform legilor obiective de existență socială. O societate bine organizată aduce prosperitate, siguranță și dezvoltare continuă a mijloacelor de existență membrilor ei, în timp ce societățile cu o organizare proastă îi răsplătește pe membrii ei cu sărăcie, conflicte, insecuritate și degradare continuă sub toate aspectele. Societățile se plasează, de regulă, mai aproape sau mai departe, între aceste limite de bună condiție, maxim posibilă, și condiție delăsată pînă la stări de sălbăticie.

STAREA CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – état de la criminalité, *en.* – state of criminality,

ru. – состояние преступности),

condiție în care se află criminalitatea de pe un anumit teritoriu, într-un moment determinant, privită în complexitatea sa: nivel, structură etc. Deși include cunoașterea nivelului, structurii, dinamicii și caracterului, starea presupune o caracterizare mai amplă a criminalității, fiind luate în considerare orice alte aspecte relevante ale fenomenului, cum ar fi nivelul de latență și segmentele atinse de ea. Conceptul de stare a criminalității permite o reflectare și abordare de ansamblu a fenomenului, indispensabilă în determinarea politicii criminologice. *Vezi: nivelul criminalității, structura criminalității, dinamica criminalității, caracterul criminalității, criminalitate reală, criminalitate latentă.*

STATISTICĂ CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – statistique criminologique, *en.* – criminological statistic, *ru.* – криминологическая статистика),

ramură a criminologiei și statisticii care studiază criminalitatea în calitate de fenomen de masă. Statistica criminologică este alcătuită din metode empirice specifice de colectare a datelor, cunoștințe generale privind modul de existență și manifestare a fenomenelor de masă, cunoștințe criminologice despre criminalitate, precum și procedee matematice de caracterizare a fenomenelor studiate. Piatra unghiulară a acestei discipline interramurale o reprezintă ideea potrivit căreia criminalitatea, ca orice fenomen social, este un fenomen de masă, ceea ce înseamnă că trăsăturile lui definitorii se manifestă în ansamblul elementelor care îl compun. Din această cauză manifestările individuale (crimele luate izolat) sunt nerelevante, deoarece nu ne permit deosebirea trăsăturilor particulare de cele generale, fiind necesară examinarea unui număr cât mai mare de asemenea manifestări, pentru a putea surprinde însușirile generale ale fenomenului (criminalitatea). Această proprietate esențială a fenomenelor de masă, inclusiv a criminalității, este redată matematic prin *legea numerelor mari*. Cercetarea statistico-criminologică este ghidată de criminologie, care îi indică acele aspecte ale fenomenelor criminale ce prezintă interes științific. Întemeietor al statisticii criminologice este considerat matematicianul și astronomul belgian Adolphe Quételet, a cărui lucrare *Despre om și dezvoltarea facultăților sale sau eseul de fizică socială*, publicată pentru prima oară în 1835 la Paris, include și abordări statistice, inclusiv metodologice, ale criminalității, precum și interpretări criminologice de referință. Dacă statistica criminologică

constituie o ramură a criminologiei și statisticii, atunci statistica constituie o ramură a matematicii și a celorlalte științe care studiază fenomene de masă (fizica, sociologia, criminologia etc.), ceea ce face posibil aportul cercetărilor statistice cu caracter criminologic la dezvoltarea statisticii generale. Cercetarea statistică a criminalității parcurge următoarele etape (V. Bujor, *Bazele statisticii criminologice*): (1) observarea statistică (culegerea datelor individuale de masă, de exemplu numărul de infracțiuni săvârșite într-o perioadă, pe un teritoriu), (2) prelucrarea statistică (sistemizarea datelor individuale, calcularea sistemului de indicatori statistici, prezentarea datelor prin tabele, serii și grafice, de exemplu, divizarea cifrelor pe tipuri de infracțiuni), (3) analiza și interpretarea statistică (compararea datelor, formularea concluziilor asupra întregii cercetări, fundamentarea calculelor de prognozare, de exemplu, constatarea sporii numărului unor tipuri de infracțiuni și diminuarea altora). Interpretarea statistică, bazată pe proprietățile și legile generale, cunoscute ale fenomenelor de masă și regulile matematice, trebuie să fie deosebită de interpretarea criminologică, bazată pe trăsăturile și legile cunoscute ale criminalității. Îmbinarea acestor două modalități este o condiție indispensabilă a interpretării exacte a datelor statistice privind criminalitatea. În sens larg, termenul statistică criminologică desemnează și o totalitate de date statistice cu semnificație criminologică. *Vezi: analiză statistico-criminologică, nivelul criminalității, structura criminalității, dinamica criminalității.*

STRUCTURA CRIMINALITĂȚII

(*fr.* – structure de la criminalité, *en.* – structure of criminality, *ru.* – структура преступности),

mod de organizare a raporturilor dintre componentele criminalității. Dacă elemente ale criminalității sunt infracțiunile (crimele) singulare, atunci componente sunt grupuri de infracțiuni (crime) care posedă trăsături comune distincte de altele: tipuri de infracțiuni (omoruri, furturi etc.) sau tipuri de criminalitate (criminalitatea economico-financiară, criminalitatea de violență etc.). Raporturile dintre componentele criminalității trebuie să fie înțelese atât în sens de proporție, cât și în sens de influență, exercitată de o componentă asupra celorlalte. Structura criminalității se calculează după formula: $S = \frac{P}{I} \times 100\%$, unde S este structura criminalității, P – partea (componenta care ne interesează, de exemplu: infracțiunile de corupție) și Î

– întregul (numărul total al infracțiunilor). Pentru criminalitate este specifică o structură de natură socială, diferită de cea fizică în care se regăsește elementul de dispunere. Pentru fenomenele sociale dispunerea în spațiu a actelor de conduită (elemente sau componente) nu are nici o relevanță. Modificarea structurii criminalității constituie un proces continuu, influențat deopotrivă de factori externi (din mediul social și natural) și interni (din mediul criminal). Amplificarea unor componente poate modifica structura fenomenului în ansamblu numai în condițiile în care celelalte componente nu se amplifică sau se amplifică într-un ritm inferior. De exemplu, sporirea criminalității femeilor poate modifica structura criminalității, sub aspectul sexului făptuitorilor, în cazul în care criminalitatea bărbaților se menține la același nivel sau cunoaște un ritm inferior de amplificare: criminalitatea femeilor a înregistrat o sporire de 20%, iar cea a bărbaților de numai 5%. Cunoașterea structurii criminalității este dictată de multitudinea formelor pe care le îmbracă criminalitatea. Totodată, ea este utilă din perspectiva relevării unor regularități de manifestare și a schimbărilor de ordin calitativ. *Vezi: starea criminalității, tip de criminalitate.*

§

ȘCOALĂ CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – école criminologique, *en.* – criminological school,

ru. – криминологическая школа),

comunitate de criminologi care împărtășesc viziuni criminologice similare. Pe plan științific, prezența unei școli este determinată de adoptarea unei teorii criminologice de către un grup de criminologi, a căror activitate este strâns legată, teorie care servește drept paradigmă de cercetare. Formarea unei școli de criminologie începe, de regulă, prin activitatea unui premergător care reușește să inspire o viziune criminologică câtorva criminologi și să le conjuge activitatea științifică și, eventual, didactică. În alte cazuri, școală criminologică se înfiripă ca rezultat al unei comunicări fecunde între câțiva criminologi, ce conduce la adoptarea unei viziuni științifice comune. Teoria care definește o școală criminologică constituie opera premergătorului sau animatorului, dar este posibilă și aderarea la una dintre teoriile criminologice existente. Exponenții unei școli științifice dezvoltă o teorie sau o aplică consecvent în calitate de paradigmă sau cadru teoretic în cercetările desfășurate. Se impune o școală științifică nu numai prin specificitatea sa paradigmatică, ci și prin rezultatele științifice obținute, valoarea și fecunditatea lor. În cadrul aceleiași școli pot exista și viziuni distincte, ba chiar poate surveni o multiplicare teoretică, toate teoriile rezultante au însă un nucleu comun. Termenul școală de criminologie este utilizat, de asemenea, cu o semnificație eminentă didactică, caz în care el desemnează prezența unui colectiv de criminologi valoroși la o instituție de învățământ, care creează un mediu și o activitate didactică capabilă să pregătească specialiști de înaltă ținută profesională în materia criminologică, obținând astfel renumele de „școală de criminologie”. Școlilor li se atribuie, de regulă, un nume legat de denumirea instituției, localității sau țării în care

își desfășoară activitatea reprezentanții ei, esența teoriei sau de numele premergătorului ori animatorului.

T

TEORIE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – théorie criminologique, *en.* – criminological theory, *ru.* – криминологическая теория),

explicație a relației sau relațiilor dintre două sau mai multe fenomene ori a relațiilor interne între elementele constitutive ale unui fenomen. Orice teorie este o explicație, iar orice explicație privește o relație sau un sistem de relații între două entități. A explica înseamnă a arăta modul în care se derulează aceste relații, sau, altfel spus, modul în care funcționează un fenomen sau un sistem de fenomene. O viziune particulară privind o asemenea relație sau sistem de relații este denumită teorie, căreia i se atribuie, din rațiuni de distincție, un calificativ relevant, adică un atribut care reflectă esența explicației, cum ar fi: teoria asocierii diferențiate sau teoria conflictului de culturi. O teorie este exprimată sub forma unor propoziții sau a unor sisteme de enunțuri, dat fiind faptul că limbajul constituie mijlocul de comunicare interuman. Teoria este alcătuită din următoarele elemente constitutive: (1) componenta afirmativă, (2) componenta explicativă și (3) componenta demonstrativă. Componenta afirmativă include propoziții ce afirmă o stare anumită de lucruri, de exemplu: crima este produsul societății. La rândul ei, componenta explicativă include o prezentare a modului în care are loc o relație (eventual, o interacțiune) între fenomene sau între elementele constitutive ale unui fenomen și, bineînțeles, efectele ei: care fenomen și cum influențează el asupra altuia, ce rezultă din acest impact etc., bunăoară, dacă e să respectăm logica primului exemplu, cum societatea generează criminalitate. Pe de altă parte, componenta demonstrativă include fapte (elementele empirice) sau raționamente (elementele teoretice) care confirmă veridicitatea aserțiunilor sau explicațiilor din componentele precedente, în cazul nostru drept exemplu pot servi următoarele enunțuri: crima există numai în mediul social, nu și în cel natural (fapt) sau: dacă crima există

numai în societate, atunci ea este generată de societate (raționament). Componentele teoriei nu se regăsesc sub formă separată, ele sunt intercalate în cadrul expunerii, delimitarea lor efectuându-se în plan abstract. O clasificare uzuală distinge teorii de nivel scăzut, medii și generale. O teorie de nivel scăzut constă din una sau câteva propoziții teoretice ce abordează o anume subclasă de evenimente. O teorie medie abordează o clasă mai mare de evenimente, combinând și interrelaționând un număr de propoziții separate. Teoria generală, având orizontul cel mai larg, combină teoriile medii într-o structură cuprinzătoare pentru a integra cunoașterea într-un segment mai mare al domeniului sau chiar într-o disciplină anume (Jack C. Plano, Robert E. Riggs și Helenon S. Robin). Prezența teoriilor de nivel diferit reiese dintr-un principiu universal de organizare și funcționare a naturii, potrivit căruia lumea este structurată pe două dimensiuni, generală și particulară. Elementele situate la polul general sunt extrem de puține, posibil că putem vorbi de un singur element suprem, în timp ce elementele situate la polul particular sunt extrem de numeroase, probabil infinite. Este imposibil, cel puțin deocamdată, a stabili cu exactitate numărul nivelurilor dintre aceste extremități, cert este că ele există efectiv, de unde și rezultă teorii de divers nivel care reflectă aceste diferențe de generalitate. De aceea, orice clasificare de acest fel este relativă, dar utilă, pentru că reflectă în principiu o stare de lucruri reală. Cercetarea criminologică produce, de regulă, teorii criminologice de trei niveluri: (1) teorii privitoare la criminalitate în general, (2) teorii privitoare la anumite tipuri de criminalitate (criminalitatea organizată, urbană, a minorilor, a femeilor etc.) și (3) teorii privitoare la comportamentul criminal individual sau de grup (denumite și teoriile trecerii la act sau privind mecanismul comportamentului criminal individual sau de grup). Se impune, ca fiind de utilitate majoră, și o altă clasificare a teoriilor criminologice după nivelul lor de generalitate, și anume: (1) teorii privind fenomenul criminalității, care încearcă să explice de ce există fenomenul criminal în societate, și (2) teorii privind criminalitatea dată, care propun explicații privitoare la starea criminalității într-un anumit moment (de regulă, la momentul actual) sau perioadă într-o societate concretă. Primele sunt orientate spre găsirea unor soluții fundamentale și definitive pentru criminalitate, iar celelalte spre remedii de reducere a nivelului criminalității existente la un moment dat într-o societate anume sau a formelor ei exacerbate de manifestare ce provoacă perturbații sociale inacceptabile (de exemplu, în societatea noastră corupția reprezintă o asemenea formă exacerbată de manifestare a criminalității). Prin urmare, primele teorii caută soluții de perspectivă, în timp ce celelalte se preocupă de soluțiile de urgență. În criminologie au fost vehiculate numeroase teorii generale.

Totodată, au fost concepute teorii de natură criminologică, deci, care explică fenomenele criminale, și în alte ramuri ale științei, inclusiv în ramuri ce nu aparțin domeniului socioumanist (de exemplu, în medicină). La o privire superficială ar părea că numărul mare de teorii criminologice indică eșecul criminologiei de a-și explica obiectul de studiu – fenomenul criminalității, căci explicația adevărată poate fi numai una singură. De aici ar rezulta că cercetătorii criminologi ar trebui să evite de a se hazarda în elaborarea de teorii, evitând noi eșecuri și discreditarea științei, dar aceasta ar însemna să fie admisă o tratare absolutistă a problemei teoriilor criminologice. Teoriile nu trebuie să fie privite ca un produs final, ci mai degrabă ca un instrument metodologic important. Generarea de teorii criminologice se face utilă în mai multe chipuri: (1) provoacă confruntări de idei ce conduc la noi realizări criminologice; (2) suscită noi probleme criminologice și deci provocări științifice; (3) călăuzesc și diversifică cercetările empirice sau teoretice de un nivel inferior, oferindu-le cadrul teoretic indispensabil de cercetare; (4) completează cunoașterea criminologică cu cunoștințe prețioase referitoare la aspecte reale ale fenomenului criminalității, pentru că teoriile nu pot fi, de cele mai dese ori, respinse în totalitate, poate fi numai contestat sau respins, în cazul în care criminologia dispune de probe, teoretice sau empirice, foarte clare, caracterul lor general. Teoriile ar putea fi tratate ca produs final al cunoașterii criminologice, dar numai în calitate de deziderat științific suprem, unul pur idealist, pentru că cunoașterea științifică, inclusiv criminologică, este infinită. Din moment ce admitem postulatul că universul este infinit, nu avem cum să nu recunoaștem, drept deducție logică pertinentă, că și cunoașterea este infinită. De sigur, se poate afirma că cunoașterea legilor sau principiilor generale de organizare și funcționare a lumii este suficientă pentru explicarea unor părți ale ei. Problema constă în faptul că cunoașterea legilor de generalitate maximă ar putea fi insuficiente pentru a explica unele fenomene particulare, cum este și criminalitatea, în virtutea necesității cunoașterii și multor altor legi de o generalitate redusă ce acționează local și care nu se manifestă, din cauza unor anumite circumstanțe cu caracter accidental, actualmente în raza noastră de cunoaștere, ne mai vorbind de dificultatea realizării unei atare sarcini cognitive. În criminologia națională au fost elaborate două teorii generale: teoria interesului (O. Bejan și V. Bujor) și teoria inegalității (V. Bujor). În perioada comunistă, cercetarea criminologică națională nu a produs teorii criminologice generale. Știința națională, și în special disciplinele sociale, au fost reduse la umilul rol de scolastică, fiind aservite în totalitate ideologiei comuniste, căreia îi revenea un rol dominant, chiar totalitar în societate, inclusiv în gândirea socială. O situație identică o regăsim în toate țările din

lagărul socialist, fapt ce demonstrează că ideologiile care capătă o forță totalitară într-o societate exercită o influență inhibitoare asupra cunoașterii criminologice. Este și firesc pentru că fiecare ideologie socială absolutistă, și numai o ideologie absolutistă tinde spre o dominare totalitară în societate, promite binele și liniștea socială într-o măsură deplină, în timp ce prezența criminalității o discreditează și o inculpă, adică trădează tocmai incapacitatea acesteia de a asigura o armonie socială completă. Tocmai ideologia comunistă a impus, în mod absolutist, criminologiei propria teorie privind criminalitatea, potrivit căreia crimele constituie un produs inerent al societăților capitaliste, din care cauză instaurarea modelului comunist de organizare socială va conduce automat la dispariția acestora (ceea ce nu s-a întâmplat nicăieri în lume unde a fost pusă în aplicare concepția comunistă de organizare a vieții sociale, indiferent de varianta de interpretare a ei).

TIP DE CRIMINALITATE

(*fr.* – type de criminalité, *en.* – type of criminality, *ru.* – вид преступности),

formă particulară de manifestare a criminalității într-un număr semnificativ de cazuri individuale avînd o trăsătură distinctivă comună. Printre tipurile de criminalitate desprinse în criminologie se numără criminalitatea recidiviștilor, criminalitatea profesională, criminalitatea juvenilă (minorilor), criminalitatea bărbaților, criminalitatea femeilor, criminalitatea urbană, criminalitatea rurală, criminalitatea de violență, corupția, criminalitatea de grup, criminalitatea economico-financiară, criminalitatea penitenciară, criminalitatea informatică, criminalitatea transnațională, criminalitatea transfrontalieră sau criminalitatea organizată. Un tip de criminalitate este întotdeauna delimitat după o trăsătură distinctivă proprie unui ansamblu de manifestări criminale individuale. De exemplu, sexul masculin al criminalului este cea caracteristică ce deosebește o serie de manifestări criminale de altele, pentru criminalitatea urbană aceasta este locul manifestării unor comportamente criminale, pentru criminalitatea de recidivă ea constă în persistența conduitelor criminale manifestate de unii indivizi, în timp ce în cazul criminalității de violență este vorba despre modul de manifestare a comportamentului criminal. Deoarece includ trăsături ale unui fenomen unitar – criminalitatea, tipurile de criminalitate nu există sub formă pură, separate unele de altele, ci se întrepătrund într-un mod indisolubil. De exemplu, criminalitatea rurală este întrețesută cu criminalitatea femeilor,

pentru că o parte dintre crimele săvârșite în mediul sătesc au drept autor persoane de sex feminin, criminalitatea organizată se întrepătrunde cu criminalitatea recidiviștilor și profesională, dat fiind faptul că unii dintre indivizii implicați în asemenea activități criminale au la activ recidive sau o practică în calitate de îndeletnicire de bază, ce le asigură existența. Ceea ce este însă pentru un tip de criminalitate o însușire esențială, pentru criminalitatea în totalitate nu constituie decît o caracteristică particulară. Din aceste considerente, factorul care generează un tip de criminalitate are calitatea de cauză în raport cu acest tip de criminalitate și calitatea de condiție în raport cu criminalitatea în general, determinîndu-i doar o formă particulară de existență. Interesul față de cunoașterea diverselor tipuri de criminalitate este alimentat de trei rațiuni fundamentale: (1) influențarea caracterului criminalității, în sensul minimalizării distructivității ei sociale, datorită stăpînirii celor mai distrugătoare manifestări criminale; (2) restrîngerea amplitudinii criminalității ca urmare a impactului exercitat asupra manifestărilor ce cunosc o escaladare pronunțată; (3) posibilitatea de a acționa izolat asupra unor factori determinanți ai criminalității. Din interconexiunea diverselor tipuri de criminalitate provin dificultăți majore în cercetarea lor izolată, în schimb, măsurile de prevenire a unui tip de criminalitate se răsfrîng benefic asupra altora, aspect de luat în calcul la planificarea activităților de prevenire (de exemplu, reducerea criminalității urbane va avea repercursiuni inerente asupra criminalității bărbaților). În afară de conexiuni constitutive, între tipurile de criminalitate există o serie de influențe genetice. Astfel, recidiviștii sunt deosebit de activi în antrenarea minorilor în activități criminale, ceea ce înseamnă că prevenirea criminalității de recidivă își va lăsa amprenta asupra criminalității juvenile. Deopotrivă, măsurile de prevenire a crimei organizate acționează concomitent asupra violenței criminale care servește drept mijloc important în această activitate criminală sau cele de prevenire a corupției au implicații asupra criminalității economice, favorizată puternic de practicile de corupție din instituțiile publice. O bună cunoaștere a interdependențelor atît constitutive, cît și genetice permite elaborarea unor măsuri de influență complexă și aplicarea lor bine orientată.

TRADIȚIE CRIMINOLOGICĂ

(*fr.* – tradition criminologique, *en.* – criminological tradition, *ru.* – криминологическая традиция),

formarea unei tradiții științifice în criminologie înseamnă: (1) instituirea unor norme nescrise, exprimate prin conduita criminologilor și transmise din generație în generație, care ar consacra modalități optime de a proceda în diverse situații; (2) stabilirea unor înalte standarde științifice; (3) consolidarea mediului criminologic și ordonarea lui; (4) diminuarea, prin intermediul unui control informal exercitat, a eventualelor manifestări nocive, neștiințifice (plagiat, compilație, deturnare de rezultate științifice, arogarea de merite și demnități, proliferarea lucrărilor de o calitate proastă etc.); (5) crearea unui mediu propice de bună educare a tinerilor criminologi, conferind, în acest fel, continuitate spiritului instaurat și experienței acumulate. Întemeierea unei tradiții în mediul criminologilor este susceptibilă a crea condiții favorabile propășirii științei criminologice, pentru că acolo unde există o puternică și eficace tradiție, anume acolo dăinuie performanța. Inexistența unei atare tradiții criminologice face posibilă producerea a numeroase manifestări deplasate, sterile și păguboase în criminologie.

TRAFICUL DE DROGURI

Vezi: criminalitatea organizată.

TRAFICUL DE FIINȚE UMANE

(fr. – trafic d'êtres humains, en. – human being trafficking, ru. – торговля людьми),

formă particulară de manifestare a criminalității organizate. Traficul de ființe umane constituie o formă particulară de manifestare a criminalității organizate care constă în comerțul cu oameni sau cu organe și țesuturi ale lor, în scopul extragerii de profituri considerabile, speculând o anumită cerere și ofertă existentă în acest sens. În calitate de formă particulară a crimei organizate, el posedă trăsăturile caracteristice tipului dat de criminalitate, are o esență identică și se supune legilor de existență proprii fenomenului din care face parte. Dincolo de însușirile generale, traficul de ființe umane se distinge însă prin anumite particularități. Traficul de ființe umane constă în comerțul ilicit cu oameni sau cu anumite organe și țesuturi ale lor, adică, într-un schimb de obiecte prin cumpărarea și vânzarea lor, în

care unul dintre ele îl constituie ființa umană, iar celălalt - mijloacele pecuniare sau alte obiecte acceptate. *Trăsăturile principale* ale traficului de ființe umane, sunt, practic, aceleași proprii crimei organizate și anume: (1) comerț cu ființe umane, inclusiv cu organele și țesuturile lor; (2) activitate criminală în grup (stabil și numeros); (3) diviziune pronunțată a activității criminale; (4) ierarhizare strictă a grupului criminal; (5) norme de conduită și valori criminale exact definite și riguros aplicate; (6) profesionalizare criminală. *Esența* traficului de ființe umane constă în dobândirea unor profituri exorbitante sau, cel puțin, consistente pe calea comerțului cu oameni, inclusiv cu organele și țesuturile lor. Această caracteristică trebuie să fie considerată drept trăsătură definitorie primordială, invariabil prezentă, indiferent de formele particulare pe care le ia fenomenul traficului de ființe umane. Inițierea unei astfel de activități criminale nu provine din imaginația unor inși hotărâți să se căpătuiască, cu tot dinadinsul, pe calea infracțiunilor. Ea se naște, legic, ca răspuns la o anumită cerere și ofertă existentă în acest sens, și poate deveni un fenomen social propriu-zis, așa cum s-a și întâmplat în Europa ultimului deceniu. Această cerere a apărut în virtutea relațiilor și proceselor sociale formate, la un moment dat, dar a fost puternic condiționată de afluxul necontrolat de brațe de muncă ieftine. Ea viza, în principal: cererea la brațe de muncă ieftine pentru munca la negru; cererea la femei și copii pentru industria sexului; cererea la organe și țesuturi umane; cererea la unelte umane pentru anumite activități criminale (furturi de buzunare, din autoturisme etc.). Aflată în fața unor manifestări tot mai frecvente de comerț cu ființe umane, societatea a reacționat, uneori prompt, alteori cu o nejustificată întârziere, prin a-l respinge și a-l incrimina. *Pericolele* pentru care comerțul cu ființe umane este socialmente interzis sunt, în principal, următoarele: (1) comerțul cu ființe umane reprezintă un act profund inuman, de natură a promova un tip de relații sociale care suscită disprețul, alienarea și învrăjbirea între oameni; (2) comportă o violare gravă a drepturilor și libertăților omului; (3) amplifică fenomenul criminalității organizate și, în genere, criminalitatea; (4) alimentează o serie de comportamente socialmente indezirabile (cerșetoria, pedofilia etc.). Profitând, cu o uimitoare abilitate, de condițiile propice oferite de societate, traficul de ființe umane se dezvoltă continuu și devine o activitate criminală complexă, bine organizată și lucrativă. Activitatea criminală de acest gen este practică de persoane particulare, dar mai ales de grupări criminale, care pot fi astfel clasificate: (1) grupuri criminale mari; (2) rețele criminale, adică verigi relativ independente (indivizi sau grupuri mici de criminali), care cooperează episodic, fără să formeze grupuri criminale unitare și stabile; (3) grupuri criminale mici; (4) persoane particulare. *Mecanismul*

traficului de ființe umane include etapele de realizare a activității criminale, actorii implicați în ea și filierele utilizate în acest scop, și anume: (1) recrutarea potențialelor victime, (2) transportarea lor și (3) vânzarea-cumpărarea victimelor. În cadrul fiecărei dintre etapele menționate există câteva subetape, cum ar fi: organizarea activității criminale, alegerea și verificarea traseului – formarea filierei, colectarea informației despre potențialele victime și beneficiari, tănuirea (adăpostirea) persoanelor traficate, perfectarea actelor, prostituarea forțată etc. Dar, să caracterizăm, succint, fiecare etapă aparte. În mecanismul traficului de ființe umane sunt implicați mai mulți actori, în funcție de sarcina care îi revine traficantului concret. *Actorii principali* sunt: capul, racolatorul, însoțitorul, patronul și victima. Pe lângă actorii principali, în traficul de ființe umane sunt implicați, de asemenea, și o seamă de *actori secundari*. Dintre aceștia fac parte: informatori, lucrători ai misiunilor diplomatice însărcinați cu perfectarea vizelor, polițiști, vameși, demnitari corupți etc. *Filierele* constau din traseul, bine pus la punct și asigurat, parcurs de victimele traficului de ființe umane din țara de origine prin țara (eventual țările) de tranzit spre țările de destinație. Traficul de ființe umane are drept *obiect de activitate*: femei și fete pentru industria sexului; copii în scop de adopție; bătrâni, copii, infirmi etc. în scop de cerșit; copii pentru comiterea de infracțiuni; femei, bărbați și copii pentru munca forțată sau sclavie; organe și țesuturi umane sau persoane în scopul prelevării acestora etc. În jurul acestor obiecte de activitate criminală se constituie forme distincte ale traficului de ființe umane. (Octavian Bejan și Gheorghe Botnaru). *Vezi: criminalitate organizată.*

TREBUIȚĂ

Vezi: necesitate.

TRECERE LA ACT

Vezi: mecanismul comportamentului criminal individual.

TRENDUL CRIMINALITĂȚII

Vezi: extrapolare criminologică.

V

VICTIMĂ

(*fr.* – victime, *en.* – victim, *ru.* – жертва),

persoană care suportă consecințele unei crime. Consecințele pot fi fizice, materiale sau morale. Se poate vorbi despre victime directe și indirecte ale crimelor. Este *victimă directă* persoana care suportă nemijlocit acțiunea criminală, iar *victimă indirectă* – cea asupra căreia se răsfrâng urmările succesive ale actului criminal. De exemplu, victimă directă a unui omor este persoana ucisă, iar victime indirecte sunt rudele apropiate, prietenii, întreprinderea care a pierdut un specialist și membrii societății care sunt puși în pericol de existența unor asemenea comportamente în societate, precum și sunt afectați de faptul că crimele perturbă viața socială, rupând relațiile din care aceasta este alcătuită. Criminologia studiază victimele sub aspect victimologic și al consecințelor criminalității. Criminologia încearcă să releve trăsăturile psiho-sociale și particularitățile de comportament care supun persoana unui risc sporit de a deveni victimă a unor crime în ideea de a preveni săvârșirea unor crime și a proteja eventualele victime, modificând aceste proprietăți. Pe de altă parte, studierea consecințelor criminalității implică luarea în vizor a victimelor, de care sunt legate direct o serie de efecte criminale. *Vezi: victimologie, vulnerabilitate victimală, victimitate, victimizare.*

VICTIMITATE

(*fr.* – **victimité**, *en.* – **victimity**, *ru.* – ВИКТИМНОСТЬ),

trăsăturile psiho-sociale și particularitățile comportamentale care predispun persoana de a deveni victimă a unei crime. Gradul în care aceste însușiri supun persoana riscului de a deveni victimă a unei crime determină **vulnerabilitatea victimală** a acesteia. La nivel social, vulnerabilitatea victimală a populației poate fi măsurată prin intermediul ponderii cazurilor în care victimele au favorizat sau chiar au provocat comportamentul criminal (vezi articolul „Victimizare”). Vulnerabilitatea victimală a persoanei este influențată de *factori personali* (vârsta, sexul, vestimentația, anumite gesturi, trăsăturile de caracter, calitatea de gardă de corp sau de polițist, constituția fizică fragilă etc.) și de *factori situaționali* (cartierul, călătoria în transportul public, revenirea de la serviciu în perioadele de minimă circulație a populației, condiția de turist etc.). Victimitatea se află în legătură directă cu caracterul atentatelor criminale, deoarece anumite însușiri predispun persoana de a deveni victimă a unor anumite crime. De exemplu, sexul joacă un rol decisiv în ceea ce privește violurile. Distingem *factori maleabili* (caracterul conflictual al persoanei) și *factori implacabili* (sexul ori vârsta persoanei). În primul caz, se iau măsuri de suprimare a factorilor victimogeni, iar în cel de-al doilea, se recurge la elaborarea soluțiilor de atenuare a efectului lor (persoanele sunt educate cum pot evita victimizarea lor, de exemplu, să nu le fie sustras portofelul în timpul călătoriei cu transportul public). *Vezi: victimă, victimizare, victimologie.*

VICTIMIZARE

(*fr.* – victimisation, *en.* – victimization, *ru.* – ВИКТИМИЗАЦИЯ),

proces prin care persoana devine victimă a crimei. Victimele joacă un rol diferit în cadrul mecanismului de producere a crimei, în sensul favorizării săvârșirii ei sau încercării de a o contracara. Astfel, victima poate avea un *comportament pozitiv*, întreprinzând acțiuni de anihilare a atentatului criminal, poate manifesta o *conduită negativă*, favorizând ori chiar provocând prin acțiunile sale o reacție criminală (de exemplu, agresarea verbală a unui individ care răspunde prin violență fizică criminală) sau actele ei pot fi *neutre*, adică nici nu au efect favorizant, dar nici nu au efect inhibitor ori atenuator. În medie, cercetările criminologice relevă că, per ansamblu, victimele favorizează săvârșirea crimelor în 35% din cazuri, în 10% ele contribuie decisiv la declanșarea comportamentelor criminale, în 30% din cazuri conduita victimelor este neutră, în timp ce în 25% acestea depun eforturi pentru curmarea actelor criminale. Aceste proporții diferă în funcție

de o serie de factori sociali, precum educația criminologică a populației, caracterul criminalității sau eficacitatea organelor de drept. Plecînd de la această situație, criminologii au pus problema „*vinovăției victimei crimei*”. Conceptul criminologic de vinovăție a victimei include atît atitudinea (latura subiectivă), cît și conduita ei (latura obiectivă), în contrast cu conceptul juridico-penal al vinovăției subiectului infracțiunii care vizează exclusiv latura subiectivă, internă a comportamentului criminal. Folosind criteriul „vinovăției”, Mendelsohn propune următoarea clasificare a victimelor: (1) victimă absolut nevinovată, (2) victimă mai puțin vinovată decît criminalul (conduită provocatoare), (3) victimă avînd o vinovăție egală cu cea a criminalului, (4) victimă a cărei vinovăție o depășește pe cea a criminalului (crimă săvîrșită în stare de afect), (5) victimă absolut vinovată (săvîrșește un atac criminal, dar este ucisă în condiții de legitimă apărare de către persoana atacată) și (6) victimă simulant sau confabulator. La scară socială este măsurat **nivelul de victimizare** a populației, după formula: $K_v = \frac{V}{P} \times E$, unde V este numărul de victime, P – mărimea populației, iar E – unitatea de măsură (1000, 10.000, 1.000.000 etc.). Unitatea de măsură este aleasă în funcție de unitatea de măsură după care au fost calculați coeficienții de comparație. *Vezi: victimă, victimitate, victimologie.*

VICTIMOLOGIE

(*fr.* – victimologie, *en.* – victimology, *ru.* – ВИКТИМОЛОГИЯ),

ramură a criminologiei care studiază victimele crimelor. Teoria victimologică constă în ideea că victime ale crimelor devin persoane care posedă trăsături psiho-sociale sau particularități comportamentale de natură a le face într-o măsură mai mare susceptibile de a cădea victime ale unor atentate criminale. Se consideră chiar că într-o serie de cazuri comportamentul victimei este decisiv în declanșarea comportamentului criminal. Plecînd de la aceste considerente, cercetarea victimologică caută soluții de înlăturare a acestor particularități sau de atenuare a efectului lor favorizator. Victimologia are la origine cercetările criminologului american Hans von Hentig (*Criminalul și victima lui*, 1948). Ulterior concepția victimologiei criminologice a fost utilizată drept cadru teoretic la cercetarea victimelor altor fenomene, sociale (represiuni politice), naturale (inundații, tornade) sau de altă natură (accidente rutiere, incendii). În acest fel victimologia s-a constituit ca o ramură a sociologiei în general. Cunoștințele

victimologice constituie o componentă importantă a educației criminologice a populației. *Vezi: victimă, victimitate, victimizare, criminologie.*

INDEX

A

Activitate criminală
Activitate criminologică
Analiză statistico-criminologică
Anchetă sociologică

C

Caracterul criminalității
Cauza criminalității
Cauzalitate
Cauzare
Cercetare criminologică
Cercetare criminologică aplicativă
Cercetare criminologică empirică
Cercetare criminologică fundamentală
Cercetare criminologică metodologică
Cercetare criminologică teoretică
Chestionar
Coeficientul criminalității
Combaterea criminalității
Comportament criminal
Comportament deviant
Condițiile criminalității
Condiționare
Conduită criminală
Conduită deviantă
Consecințele criminalității
Contracararea criminalității
Control criminologic
Control social
Corelare criminologică unicaracterială
Corupție

Costul criminalității
Crimă
Crimă organizată
Criminal
Criminal profesionist
Criminalitate
Criminalitatea recidiviștilor
Criminalitate condamnată
Criminalitate de recidivă
Criminalitate descoperită
Criminalitate generală
Criminalitate informatică
Criminalitate înregistrată
Criminalitate judecată
Criminalitate latentă
Criminalitate necondamnată
Criminalitate necunoscută
Criminalitate nedescoperită
Criminalitate neincriminată
Criminalitate organizată
Criminalitate primară
Criminalitate profesională
Criminalitate reală
Criminalitate tăinuită
Criminalitate transfrontalieră
Criminalitate transnațională
Criminalizare
Criminolog
Criminologie
Criminologie clinică
Criminologie generală
Criminologie specială
Cunoaștere criminologică

D

Decriminalizare
Deliberare
Determinare
Determinarea criminalității
Determinism

Devianță socială
Dezincriminare
Dinamica criminalității

E

Educație criminologică
Efect
Estimarea experților
Eșantion
Experiment criminologic
Expertizare criminologică a proiectelor de acte normative
Extrapolare criminologică

F

Factor criminogen
Factor determinant al criminalității

G

Geografia criminalității
Gîndire criminologică

I

Incriminare
Infrațiune
Interes
Interviu criminologic
Introspecție

L

Lanț causal
Lege criminologică
Luptă împotriva criminalității

M

Mecanismul comportamentului criminal individual
Metoda abstract-constructivă
Metoda axiomatică
Metoda documentară
Metoda ipotetico-deductivă
Metode empirice de cercetare criminologică

Metode teoretice de cercetare criminologică

Metodologie criminologică

Mobil

Modelare criminologică

Motiv

Motivație

N

Necesitate

Nevoie

Nivelul criminalității

Normă socială/juridică

O

Observare criminologică

P

Paradigmă

Paradigmă criminologică

Pedeapsă penală

Penologie

Personalitatea criminalului

Politică anticrimă

Politică criminologică

Politică penală

Prevenirea criminalității

Prevenire generală

Prevenire specială

Prevenție

Prognozare criminologică

Prognoză criminologică

Prostituție

R

Răspundere penală

Reacția socială împotriva criminalității

Realizarea intenției criminale

Recidivă

Recidivă legală

Recidivă penitenciară

Recidivă repetată
Recidivă simplă
Recidivist
Reinserție socială a criminalului
Relație causală
Resocializarea criminalului

S

Scop
Securitate criminologică privată
Situatie criminogenă
Societate
Starea criminalității
Statistică criminologică
Structura criminalității

Ș

Școală criminologică

T

Teorie criminologică
Tip de criminalitate
Tradiție criminologică
Traficul de droguri
Traficul de ființe umane
Traficul de organe
Trebuiță
Trecere la act
Trendul criminalității

V

Victimă
Victimitate
Victimizare
Victimologie
Vulnerabilitate victimală

